

J. V. Bečka:

O neurčitých výrazech v jazyce novin.

Dříve než se pustíme do rozboru neurčitých výrazů v novinářském jazyce, bude dobře, budeme-li chvíli uvažovat o tom, co to jsou neurčité výrazy v jazyce. Především si musíme uvědomit rozdíl mezi pojmy přesnost výrazu a určitost výrazu. Přesný význam má to slovo, které vyjadřuje představu, jejíž obsah je plně a jasně stanoven (pojem). Přesnost významu je vlastnost slovu inherentní a není v podstatě závislá na postavení slova ve větě. Výraz přesný je pak ten výraz, v němž je pojem vyjádřen jen právě tím slovem, které slouží k jeho vyjadřování.¹⁾ O skutečně spolehlivé přesnosti lze mluvit jen tam, kde je stanovena zásadně a závazně, a to je ve vědecké terminologii. V ostatních druzích jazyka je význam slova ustálen usem, a proto není ani tak pevný ani tak jasně ohraničen. Jazyk tedy není ve všech svých druzích stejně přesný. Jazyk beletrie je přesnější než jazyk hovorový, ale je méně přesný než jazyk vědecký.

Slovo, ať už je jeho význam stanoven přesně vědecky nebo jen usem, má samo o sobě (nehledíme-li k vlastním jménům; ta mají totiž postavení zvláštní) význam obecný. Tento svůj význam obecný si však podržuje ve větě jen tehdy, když myšlenka větou vyjádřená má význam obecný. Na př.: *Muž je zpra-*

¹⁾ Výraz je způsob, jakým je představa (nebo i celá myšlenka) slovně vyjádřena. Abychom porozuměli rozdílu mezi termíny *slovo* a *výraz*, stačí, když si uvědomíme toto: ať už omylem nebo z neznalosti užije autor slova sice přesného, ale pro představu, kterou toto slovo *nevyjadřuje*, t. j. pro představu jinou, třebas i blízkou svým obsahem. Slovo zůstává dále přesné, ale výraz je nepřesný, protože se obsah představy nekryje s významem užitého slova.

vidla větší a silnější než žena. Zde si slova *muž*, *žena* podržují svůj význam obecný, jak je vidět z celého smyslu věty, a znamenají tedy kteréhokoliv muže nebo kteroukoliv ženu. Ve většině případů však slovo ztrácí ve větě svůj obecný význam a nabývá významu určitého. Na př.: *Muž se jí vrátil z Ameriky*. Zde slovo *muž* znamená určitého muže, tedy představu jedinečnou. Je-li toho zapotřebí, bývá tento určitý význam výslovně zdůrazněn, na př.: *Její muž byl v Americe*.

Někdy však, i když jde o představu jedinečnou, nevyjadřujeme ji určitě. Je to tehdy, když ji nepovažujeme za dostatečně známou, aby mohla býti uváděna jako určitá. Na př.: *Nějaký muž právě přišel*. Zájmeno neurčité tu má úkol vyznačit, že jde sice o představu jedinečnou (ne tedy o kteréhokoliv muže, nýbrž jen o jednoho muže), že však není možno blíže ji určit. Takový způsob označování lze nazvat neurčitým. Žádné slovo samo o sobě (vyjímajíc arci slova formální) není ani určité ani neurčité, nýbrž má platnost obecnou. Určitým nebo neurčitým se stává až ve větné souvislosti.²⁾

Neurčitost výrazu může být v podstatě dvojí:

1. neurčitost nucená, 2. neurčitost úmyslná.

Neurčitost nucená vzniká tehdy, když některý člen vyjadřované myšlenky není znám nebo je znám neúplně: *Někdo klepá. Něco zapraskalo. Nějaký člověk mě oslovil. V dálece se míhaly jakési stíny. Někak už to vydržíme*. Jiná je neurčitost úmyslná. K neurčitosti úmyslné sahají autoři jednak z opatrnosti, jednak pro úsporu výrazu. Neurčitosti úmyslné z opatrnosti musíme rozumět takto: autor nepovažuje za výhodné užít výrazu určitého, buď že se bojí jmenovat na př.

²⁾ Podle právě uvedené terminologie přesnost a určitost výrazu jsou dva rozdílné pojmy, které nelze zaměňovat. Lituji, že jsem se tím dostal do kolise s terminologií Havránkovou. Ve spise Spisovná řeč a jazyková kultura (Praha 1932, str. 50 a 68) klade Havránek vedle sebe termíny *srozumitelnost - určitost - přesnost* jako označení nestejněho stupně přesnosti, již dosahuje jazyk hovorový, pracovní a vědecký. Je tedy podle Havránka určitost nižší stupeň přesnosti. V své terminologii jsem vyšel od názvu *neurčitost výrazu* (vždyť názvy neurčité jsou hlavním thematem mého článku), který je přejat z názvu *zájmena neurčitá*, jež jsou hlavním prostředkem k dosažení výrazu neurčitého. Logicky pak antonymem k tomuto názvu je název *určitost výrazu*. Tak jsem došel k termínům *určitost - neurčitost* výrazu. Najde-li se označení lepší pro tyto pojmy, rád se ho přidržím a tím zmizí ona nepřijemná kolise. Označení, které by s Havránkovou terminologií nekolidovalo, nepodařilo se mi najít, ač jsem se o ně dlouho snažil. Spíše se mi podařilo napravit onu kolisi pozměněním Havránkovy terminologie takto: *srozumitelnost - příleha - v o s t - přesnost*.

určitou osobu (nomina sunt odiosa), nebo že chce zachovat něco v tajnosti, a proto se spokojuje jen náповědí, nebo nechce polekat osobu, k níž se obrací s nějakou nepříjemnou zprávou, a proto se vyjádří jen neúplně a pod. Na př.: *Říkal mi to jeden můj známý. Něco vím, ale neřeknu ti to.* Neurčitostí úmyslnou pro úsporu výrazu lze nazvat ten případ, kde autor považuje za zbytečné označovat představu jinak známou výrazem určitým, a proto se spokojuje pohodlnějším a úspornějším výrazem neurčitým. Tento případ nastává hlavně tehdy, když výraz určitý je mnohem složitější než neurčitý nebo když čtenář nemůže mítí zájmu o výraz určitý. Na př.: *V jistých obdobích se tento zjev opakuje. Za jistých okolností tento zjev nenastává.*

Mezi neurčitostí nucenou a úmyslnou je rozdíl zásadní, ale v jazyce nebývá tento rozdíl zpravidla zvláště vyznačován. Také obliba obou typů není ve všech druzích jazyka stejná a rozmanité jsou i prostředky, jichž se tu užívá.

V jazyce hovorovém jsou výrazy neurčité velmi časté. Vyjadřují se téměř vždy zájmeny neucitými nebo číslovkou *jeden* (v platnosti neurčité). Neurčitost nucená a úmyslná nebývají rozlišovány, a o který typ právě jde, se zpravidla poznává z celkového smyslu věty. (Na př.: *Něco mi říkal, ale už nevím co. Něco mi řekl, ale nesmím ti to prozradit.*) Neurčitost nucená je tu častěji než kdekoli v jinde, protože se všedními událostmi běžného života se vypořádáváme obvykle rychle a nestačíme si podrobně ověřovat všechno, o čem chceme hovořit.

Jinak je tomu v krásné próze. Autoři vytvářejíce látku svých prací domýšlejí ji zpravidla do větších podrobností, než jak pozorujeme skutečný svět kolem sebe ve všedním životě. Proto užívají neurčitých obrátů méně, než jich užíváme v jazyce hovorovém. Příliš časté obraty neurčité by rušily názornost jejich vyprávění a toho se musí autoři vystříhat, neboť jazyk psaný už sám sebou je méně názorný než jazyk mluvený a tento nedostatek se musí autoři snažit nějak vyrovnat. Ovšem úplně se vyhnout výrazům neurčitým nemohou, poněvadž by tím zase trpěla pravděpodobnost jejich vyprávění. Bylo by jistě velmi zajímavé podrobně sledovat užívání neurčitých výrazů u spisovatelů různých uměleckých směrů, srovnat jejich usus mezi sebou i s usem jazyka obecného. Tím bychom získali pro posuzování zase nové konkrétní měřítko, které by se leckdy mohlo ukázat velmi užitečné. Prozatím ještě není vyzkoušeno a není našim dnešním úkolem je zkoušet.

Na první pohled by se snad zdálo, že by v jazyce odborném mělo být obrátů neurčitých méně než jinde, ale je to jen zdání.

Ve skutečnosti je méně jen neurčitosti nucené, protože podrobnější a přesnější způsob pozorování a myšlení omezuje přirozeně počet případů tohoto typu neurčitosti. Zato tím častější je tu neurčitost úmyslná. Neurčité výrazy jsou výhodné zvláště tam, kde je výraz určitý nepohodlný svým složitým formulováním. Neleží-li na něm důraz, lze jej zaměnit výrazem neurčitým, cítime-li, že se tím nestane újma přesnosti našeho soudu, nýbrž že tím náš soud naopak nabude větší přehlednosti a jasnosti. Prostředky k označování neurčitosti jsou v jazyce odborném pestřejší než v jazyce obecném a lze pozorovat snahu rozlišit neurčitost úmyslnou od nucené (srov. rozdíl: *jisté příčiny* × *některé příčiny*). Odborní autoři se dost neradi přiznávají k neurčitosti nucené a mnohdy se snaží rozličnými prostředky převést neurčitost nucenou na neurčitost úmyslnou. Na př. místo věty: *Někdy očekávaný zjev nenastává* napíší: *Za jistých okolností, které dosud nejsou probádány, očekávaný zjev nenastává*. Chtějí tím říci: příčiny nám dosud nejsou známy (neurčitost nucená), ale nepochybujeme, že se podaří je zjistit, a proto je můžeme prozatím pokládat za jisté (neurčitost úmyslná). Tím vším se stávají výrazy neurčité velice důležitým vyjadřovacím prostředkem v jazyce odborném a bylo by jistě velmi záslužnou studií důkladně je rozebrat a prozkoumat všechny případy, kde se jich užívá, a prostudovat, jak se v této věci mezi sebou liší jednotlivé obory jazyka odborného.

Pro dnešek si stanovme úkol mnohem skromnější: všimnouti si, jak se tento zjev projevuje v jazyce novin. Novinářský jazyk je na samém okraji jazyka odborného a jeho zvláštní postavení se neprojevuje, myslím, nikde tak nápadně a pronikavě jako právě ve způsobu, kterým užívá výrazů neurčitých. Napřed už se však musíme připravit na to, že některé výrazy neurčité budou dosti nenápadné a že v některých případech nebude lze mluvit přímo o neurčitých výrazech, nýbrž spíše o výrazech se sníženou určitostí.

Nejprve si uveďme nějakou typickou větu s výrazy neurčitými. Máme na př. větu: *V poslední době se čím dál tím častěji ozývají hlasy z řad obchodnictva na adresu příslušných vládních činitelů s žádostí, aby už konečně podnikli rozhodné kroky v otázce snížení daně obrátové*. Tato věta není doslovný citát, nýbrž je sestavena uměle, ale kdo si podrobněji všimá jazyka novin, snadno tu pozná obraty v jazyce novin zcela běžné. Čtenář také laskavě promine, není-li ta věta plně časová; nejde nám tu o obsah, nýbrž jen o formu. Vyjádření novinářské, hovorové by znělo asi takto: *Obchodníci se čím dál tím častěji*

obracejí na vládu se žádostí, aby už konečně byla snížena daň obrátová. Toto vyjádření je jistě určitější, jasnější a úspornější, i když jsou v něm setřeny leckteré jemnosti v odstínění myšlenky. Jde nám tedy o to, najít důvody novinářského způsobu vyjádření.

První rozdíl je tu hned v podmětu věty: *obchodníci — hlasy z řad obchodnictva*. Druhý obrat je zřejmě méně určitý než první. Určitý výraz *obchodníci* je tu hned třikrát za sebou stlumen: nejprve hromadným jménem *obchodnictvo*, pak obratem *z řad* a k tomu ještě obrazným obratem *hlasy*. Důvody toho lze dobře postřehnouti. Výrazem se stlumenou určitostí se novinář vyhne choulostivému stanovení, zda to žádají všichni obchodníci či mnozí z nich či jen někteří. Pokud nebyl tento obrat příliš otřelý, jistě tak činili autoři úmyslně tehdy, když si nebyli věci plně jisti. Jasněji si tento případ uvědomíme na př. ve větě: *Při srážce vlaků bylo 5 osob těžce raněno* (výraz určitý) *a řada lidí byla raněna lehce* (výraz neurčitý). Slovo *řada* je tu voleno úmyslně, protože po první informaci je počet lehce raněných ještě neznám; slovo *řada* je totiž ještě mnohem neurčitější než sugestivnější slova *několik* nebo *mnoho* a pod.

Druhý rozdíl je v obratu: *na příslušné vládní činitele*. V hovorovém jazyce stačí říci povšechně: *na vládu*. V jazyce přesnějším by snad byl na místě výraz určitější, který by naznačoval, o kterou část vlády jde, zda o ministerstvo financí či obchodu, nebo o které kompetentní osoby z těchto ministerstev jde. Jazyk novin zůstává zpravidla uprostřed cesty. Větší přesnost výrazu jen naznačí, ale zároveň ji zahalí v obrat neurčitý. Pisatel právem předpokládá, že tyto podrobnosti čtenáře novin zdaleka tak nezajímají jako sám fakt, že žádost o snížení daně byla adresována. Výraz určitý tu prostě není nutný, a tak se novinář spokojí jen naznačením této určitosti. Mohli bychom namítnouti, že přesnější formulace myšlenky je tu jen předstírána a že se tím autor dopouští vlastně stylistického podvodu, ale tak přísní nesmíme být, ačkoliv je v této námitce mnoho pravdy. Vždyť i vědečtí autoři se často spokojují jen takovým zdánlivým výrazem přesným. Vyplývá to už z odborného způsobu myšlení, který je vždy podrobnější, důkladnější a logičtější než běžný způsob myšlení. V tomto způsobu myšlení autor přirozeně setrvává i tam, kde jeho informace nestačí na výraz určitý nebo kde by výraz určitý příliš odváděl pozornost čtenáře od jádra myšlenky. V tom případě užije autor toliko schematu přesného výrazu a naplní je slovy neurčitými. Je to jeden z nejčastějších případů úmyslné neurčitosti v jazyce odborném.

Další rozdíl je neméně nápadný: *podniknouti rozhodné kroky v otázce snížení daně*. V běžném jazyce by se řeklo prostě a jadrně: *snížit daň*. Činnost je tu vyjádřena obratem neurčitým: *podniknout kroky*. Původně znamenal tento obrat asi iniciativu činnosti, ale dnes jest jeho význam už značně otřelý a rovná se téměř úplně prostému významu činnosti. Má v sobě velikou výhodu: vyjadřuje činnost tak neurčitě, že se hodí do přemnoha případů. Takový neurčitý výraz pomáhá autoru schematisovat sloh; nemusí se namáhat hledáním slova příslušného a při tom určitějšího. Opět bychom mohli namítnout, že obrat *snížit daň* je tak prostý, že jeho stylisace nemůže zdržet autora ani při nejrychlejší práci. Je to pravda, ale co je to platné, když se novinář nechce vyjádřit tak prostě. Výraz *snížit daň* je mu příliš jasný, ba — řekněme paradoxně — až nepřesně jasný. Znamená už zakončení děje, ale on chce vyjádřit začátek děje (v našem případě iniciativu děje). Jde tu o jemný odstín, jehož v jazyce hovorovém zpravidla nedbáme. Tedy zase je tu způsob vyjadřování složitější a přesnější formulace myšlenky je jen schematisována. Aby se slohový pochod zrychlil, je do schematu vložen obrat zmechanisovaný (*podniknout kroky*). Jeho málo určitý význam dovoluje užívat ho rychle, bez zdlouhavého odhadování odstínu významu. V našem případě by se autor musil rozhodovat mezi obraty *aby se zasadili o snížení*, *aby pracovali pro snížení*, *aby vymohli snížení* atd.

Ještě jeden neurčitý obrat je v naší větě: *otázka snížení daně*. Slovo *otázka* v tomto užití má význam prostě čehokoliv, co není vykonáno, ale vykonat by se mělo, i když tu jsou jisté obtíže. Toto slovo má význam neobyčejně široký, takže je v tomto užití můžeme považovat za prototyp neurčitého slova pro jazyk odborný a hlavně novinářský. Správně bychom měli říci, že samo o sobě ani vlastního významu nemá, a není-li nějak blíže určeno, musí si do něho čtenář vložit význam sám podle toho, co o oné věci ví, jako je tomu na př. ve větě: *Bylo třeba řešit polskou otázku*. Pro tento svůj ráz se toto slovo hodí snad do všech možných případů, kde se výrazů neurčitých užívá: lze ho užít z opatrnosti, k zjednodušení a schematisování výrazu a také leckdy k zastření nepřesných vědomostí. Novináři mu přivykli dokonce do té míry, že ho užívají i tam, kde je celkem zbytečné. V naší větě by zrovna bylo stačilo napsat: *rozhodné kroky k snížení daně*. Autor se tu užitím slova *otázka* vyhnul předložce *k*, která se mu patrně nezdála dosti vhodná. Jak je vidět, může význam slova neurčitého v takovém případě klesnout až na platnost čistě formální.

Shrneme-li dohromady vše, co jsme právě řekli, poznáme, jak značně složité jsou příčiny, které způsobují užívání výrazů neurčitých a výrazů se sníženou určitostí v novinách. V mnohých případech se kombinuje vespolek i několik příčin. Užívání obrátů neurčitých má v podstatě povahu stylistickou, ale mnohé výrazy jsou v novinách už tak zmechanisovány, že jsou přímo součástí jeho frazeologie a mají vliv i na jeho skladbu. Nebude snad nemístné o nejčastějších z nich se nyní stručně zmínit.

Nejzajímavější je symbolika, která je obvyklá u neurčitého označování osob. Jak jsme již řekli, mají novináři přemnoho důvodů vyhýbat se výrazům určitým právě při označování osob. Osoby mající vliv nebo právo rozhodovati jsou za těchto okolností označovány slovy *odpovědní* (*příslušní, rozhodující, vedoucí* atd.) *činitelé*. Ježto množné číslo svým ponětím množství už samo sebou je méně určité než číslo jednotné, užívá se slova *činitelé* výhradně v plurále. Na př.: *Expansivní choutky některých maďarských činitelů* (Več. Č. sl. 5. V. 39). Ale je třeba, aby také všichni naši *hospodářští a průmysloví činitelé* ... přemýšleli o tomto problému (Nár. práce 7. V. 39). Naši *vedoucí činitelé* najdou již možnosti je časem odstranit (Več. Č. sl. 15. V. 39).

Ještě více je potlačeno ponětí osoby v obrazech: *odpovědná* (*politická* a pod.) *místa, vládní* (*úřední, průmyslové* a pod.) *kruhy*. Na rozdíl od slova *činitelé* se obou těchto slov užívá jen pro osoby vrcholných vedoucích organizací, především vlády. Jejich užívání je s jazykem novin spjato tak, že jsou obě ta slova v uvedeném významu skutečně nepostradatelnou součástí novinářského slovníku. Proto stačí jen dva příklady pro názornost: Bylo tomu nedávno, co se odhodlali naši filmoví pracovníci vysloviti své obavy o další život v české filmové výrobě, načež se jim z *vedoucích míst politických* dostalo ujištění, že otázka naší filmové výroby je v popředí zájmů české samosprávy (Nár. pol. 16. V. 39 odp.). Vzhledem k situaci v Evropě jsou *britské vojenské i politické kruhy* krajně znepokojeny (Večer 26. V. 39).

Osoby, jež nemají práva o něčem rozhodovat, nýbrž mohou jen o něco žádat, mění se v jazyce novin na *hlasy*, které se *ozývají*, zpravidla z něčích řad. Na př.: Nechybělo ani tehdy *hlasů* přimlouvajících se za vydání známek přetiskových, byly to však jen *hlasy z řad* filatelistických spekulantů (L. N. 14. V. 39). Otiskujeme ve zkratce *hlas* motoristů a dáváme znovu slovo komunikačnímu úřadu (Telegraf 26. V. 39).

Nejde-li o žádání, prosbu nebo protesty, nýbrž o činnost některých lidí, a má-li býti tato činnost kvalifikována jako škodlivá, rozkladná a pod., užívá se k jejich označení často anonymních obrazných výrazů jako *živly*, *síly*, *proudy*, *zdroje*, *vlivy* atd., nezřídka s hanlivými epithety (*nekalé živly* a p.). Na př.: *Tajemné vlivy* překazily dohodu s Chorvaty (Več. Č. sl. 6. V. 39). Tato tvrzení jsou zohla vymyšlena a jsou šířena zřejmě ze zlovůle a ze známé snahy *určitých živlů* vyvolati dojem, že Národní souručenství není útvar trvalý (Večer 18. VII. 39). Zdá se, že za touto akcí stojí *temné síly* (Nár. pol. 27. VIII. 39). I zde je nápadné, že tato slova stojí výhradně v množném čísle. Plurál, jak jsme už viděli, zvyšuje neurčitost výrazu. Neurčitý výraz má tu nejčastěji za úkol vyjádřiti hanlivé zabarvení: činnost těchto lidí je tak hanebná, že se autor ani nechce snížit k tomu, aby je jmenoval.

Ovšem i obvyklé metonymické označování obyvatelstva názvem země nebo města (na př. *Švýcarsko* ve významu „obyvatelé Švýcarska“) je v novinách časté, ale to se naší otázky dotýká jen zčásti. Zmínky si zaslouží ještě to, že pro stručnost se označují vedoucí osoby zahraničních ministerstev buď názvem hlavního města státu, nebo u států zvláště mocných jménem sídla zahraničního ministerstva: *Paříž* nebo *Quai d'Orsay*, *Moskva* nebo *Kreml*, *Londýn* nebo *Wall Street*, *Berlín* nebo *Wilhelmstrasse*.

Zajímavé je, že se obvyklé všeobecné označení *lidé* (nebo *osoby*) objevuje v novinách poměrně zřídka, a to jen týká-li se osob méně mocných nebo méně významných. Na př.: *Vyšetřování*... je v rukou zkušených povolanych *lidí* (A-Zet 18. V. 39). V debatě výboru ministrů bylo usneseno, aby pro zapracování nových sil byly přijaty některé *osoby* z řad nezaměstnané inteligence (A-Zet 15. VIII. 39). Ale protože přes svou všeobecnost znějí tato slova příliš individualisticky, novináři se jim vyhýbají nebo aspoň jejich účinek zeslabují neurčitým výrazem *řady*, jak je dobře vidět na druhém příkladě (*osoby z řad inteligence*).

Kdežto při označování osob má novinářský sloh svůj značně svérázný způsob užívání výrazů neurčitých, u n e ž i v o t n ý c h představ konkrétních nic zvláště nápadného v novinách nepozorujeme. Zato u představ a b s t r a k t n í c h noviny přímo hýří všemožnými slovy obsahu velmi širokého a neurčitého, jako jsou *otázka*, *problém*, *předpoklady*, *možnosti*, *skutečnosti*, *základna* a pod. Jak jsem už naznačil výše u slova *otázka*, jsou příčiny užívání těchto slov několikeré a mnohdy je

těžko poznat, která z nich právě jejich užití způsobila. Na rozdíl od neurčitých obrátů u jmen osob jen zřídka je tu příčinou opatrnost, aby nebylo zvoleno slovo příliš určité, ač se najdou i takové případy, na př.: Z Moskvy se oznamuje, že sovětské úřady stále budují zázemí pro případ *vojenské události na Dalekém východě* (Nár. pol. 6. VI. 39). Výraz *vojenská událost* je mnohem neurčitější než slova *válka*, *vojenské tažení*, *válečný konflikt* a pod. a na čtenáře působí dojmem, že ho bylo užito jako eufemismu, tedy ze snahy zeslabit neurčitým výrazem nepříjemný účinek představy *válka* na čtenáře. Poněvadž nejsou tyto případy příliš časté, ani jeden obrat tu není zmechanisován do té míry, aby jej bylo možno zařadit do běžné novinářské frazeologie.

Častěji se objevuje neurčité abstraktum buď jako pohodlný algebraický výraz pro představu příliš složitou, nebo jako pohodlné spojovací slovo platnosti téměř formální, nebo jako neméně pohodlný východ z nouze tam, kde by slova příliš určitá mohla odhalit nějakou slabinu myšlenky. Střídá se tu tedy snaha zrychlit a zjednodušit slohový pochod se snahou zakrývat slohovou nebo myšlenkovou neobratnost. A velmi často vede k jejich užívání pouhý zvyk, nebo lépe bezmyšlenkovitá slohová manýra. Někdy je téměř nemožné rozeznat, která z těch tří příčin byla nejsilnější. Nechť čtenář sám posoudí těchto několik příkladů:

Z toho je vidno, že není absolutně možno podceňovat *otázku surovin* (Nár. listy 14. V. 39). Má-li být *otázka nedostatku pracovních sil* na venkově důsledně vyřešena, pak je třeba přikročit k tomuto řešení ihned všemi opatřeními (Nár. práce 7. V. 39). Když tento slib dávala (anglická vláda), nehrozila — na rozdíl od nynějška — žádná válka, *česko-slovenská otázka* nevstoupila tehdy ještě tak do popředí a vyzbrojení nemělo takových rozměrů jako dnes (Več. Č. sl. 28. IV. 39). Bylo by také nerozumné, abychom se ještě dále dívali na *problém nedostatku pracovní síly* na venkově jako na zjev sezonní nebo přechodný (Nár. práce 7. V. 39). Opatření, která . . . by měla býti provedena v zájmu vyřešení nebo odstranění *problému útěku pracovní síly* z venkova (Nár. práce 7. V. 39). *Otázka naší filmové výroby* je v popředí zájmů české samosprávy (Nár. pol. 16. V. 39 odp.).

Prohlášením nové ústavy vytvořeny jsou nové *předpoklady* pro náš život v českém státě (Nár. pol. 17. III. 39 odp.).

S tím větším úsilím musíme se starati o to, abychom dnes v rámci daných nám *možností* hospodářsky opět sílili (Nár. noviny 21. V. 39). I lidé, kteří nejsou na odpovědných místech, ale kteří mají značné *hospodářské možnosti*, musí přemýšlet o slušném honorování práce (Nár. práce 7. V. 39). Naši vedoucí činitelé najdou již *možnosti* časem je odstranit (Več. Č. sl. 15. V. 39).

Tento projev vytyčil jasně a realisticky *evropskou skutečnost* (Expres 29. IV. 39). I tam míří solnohradská schůzka, aby připomenula určité *politické a mocenské skutečnosti*, které v Evropě dosud stávají (Čes. sl. 13. VIII. 39). Pod tlakem *politických realit* nastupujeme též nové cesty hospodářské a z *faktů státoprávních* odvozujeme důsledky ekonomické (Nár. pol. 10. V. 39).

Zástupci Kmene vyslovili názor, že kromě institucí ryze stavovských měla by být zachována a utvrzena *základna* pro ideovou práci na české knize, *základna*, na které by se sešli nakladatelé, spisovatelé a výtvarníci (Lid. nov. 7. V. 39). ... aniž národ poklesne v *kulturním nebo civilizačním ohledu* (Nár. práce 7. V. 39).

Bylo by hravě možno v několika málo dnech nasbírat po novinách stovky podobných příkladů, tak je užívání tohoto druhu abstrakt v novinách rozšířeno. Taková bezbarvá slova jsou stylisticky neobyčejně tvárná a zbavují autora námahy se stylistickým propracováním myšlenky. Dnes je už většina jich zmechanisována do té míry, že jsou nejen součástí novinářské frazeologie (na př. *řešit otázku, najít, poskytnout možnost, vytvořit předpoklady* a pod.), nýbrž některá z nich zasáhla hluboko i do novinářské skladby (na př. *v ohledu čeho*). Ale to je už mimo rozsah dnešního našeho problému.

Obraty neurčité se objevují i při vyjadřování děje. Protože však děj bývá v jazyce novin velmi často vyjadřován rozloženě (na př. *vytvořit možnost místo umožnit*), lze příklady neurčitého vyjadřování děje dosti těžko stanovit, neboť některé z nich je možno stejně dobře zařadit i mezi příklady neurčitých abstrakt. Nejtypičtější obraty s neurčitým vyjádřením děje jsou *řešiti otázku* a *podniknouti kroky*. Jejich význam je tak široký a neurčitý, že je ani nelze dobře vystihnouti synonymy z jazyka hovorového nebo z jazyka krásné prózy. Vzájemný rozdíl ve významu obou těch obrátů je také dosti neurčitý; řekl bych, že větší váhu než rozdíl významu tu má rozdíl vidový. Vazba *podniknout kroky* zdůrazňuje začátek děje (jak jsme

již řekli, je toto zdůrazňování leckdy úplně zbytečné), vazba *řešiti (vyřešiti) otázku* vyslovuje průběh (zakončení) děje. Proto se také mohou obě ty vazby i kombinovat: *podniknout kroky v řešení otázky*. Obě vyjadřují činnost povahy veřejné a svou neurčitostí se staly — snad ani ne zcela úmyslně — symbolem tajemnosti a složitosti úředního a politického dění.

Příklady na obrat *řešiti otázku* není třeba uvádět, poněvadž je čtenář najde o něco výše mezi příklady na užití abstrakta *otázka*. Zbývá tedy ještě uvést několik příkladů na obrat *podniknout kroky*. Má několik obměn a prosté slovo *krok* zastupuje normální podst. jméno slovesné (tvar *podniknutí, podnikání kroků* není obvyklý). Zajímavé při tom je, že má slovo *krok* v tomto případě číslo jednotné, kdežto v celém slovesném obratu *podniknouti kroky* je jednotné číslo velmi řídké. Příklady toto vše, myslím, dobře osvětlí:

(Britská vláda) diplomatickou cestou *podnikne další kroky* k vyjasnění sovětského a britského stanoviska (A-Zet 18. V. 39). Úřední německá místa ...v Berlíně *učinila hned nutné kroky* (Lid. nov. 28. V. 39). Dnes Dánsko *podniká již zcela praktické kroky*, aby zahájilo v Grónsku těžbu zlata (Več. Č. sl. 28. IV. 39). A proto *byly zařízeny kroky* k dopadení mladistvého zloděje (Nár. pol. 3. VI. 39). Prosíme, abyste (týká se výboru Nár. souručení) ... u pana ministra dopravy *zařídili potřebné kroky* (Nár. pol. 20. VI. 39). Podle názoru britské vlády znamená tento *krok* (t. j. zřízení gener. konsulátu v Praze) uznání de facto nynějšího stavu v Čechách a na Moravě ... (Nár. pol. 20. VI. 39).

Na konec zbývá zmínit se o neurčitosti při d e t e r m i n a c i. Jak známo, zvyšujeme určitost výrazu ve větě přívlastkem (na př. *dům na rohu ulice*). Užijeme-li při tom zájmena ukazovacího, dosáhneme tím nejvyššího stupně určitosti, jehož lze dosáhnouti (na př. *tento dům*). Užijeme-li zájmena neurčitého, výraz celý je pak neurčitý: *nějaký, některý, kterýsi ... dům*. Nejvyššího stupně neurčitosti dosáhneme, když vynecháme vůbec podstatné jméno: *někdo, kdosi ...* (pro osoby), *něco, cosi ...* (pro věci). Rozličným kombinováním těchto prostředků, jež tu nemůžeme rozvádět do všech podrobností, získáme i rozmanité jemné odstíny v odstupňování určitosti.

Zájmeny neurčitými se vyjadřuje neurčitost nucená a není tu v podstatě rozdíl mezi jazykem odborným a obecným. Rozdíl je jen v tom, že se jich v odborném jazyce už pro jeho charakter užívá řídkěji. K vyjádření neurčitosti úmyslné však jazyk od-

borný nerad užívá zájmen neurčitých, jak je to zvykem v jazyce obecném, a místo nich kladé adjektiva *jistý*, *určitý*.³⁾

Jazyk novin, který se nikterak nevyhýbá obratům neurčitým, užívá obou těchto slov velmi často a s velkou oblibou. Na př.: Proto všechny agitace, které *určité* živly proti vládě a Národnímu souručenství vedou, nutno co nejrozhodněji odmítnouti a odsouditi. (Nár. listy 4. VI. 39). Přes to se v útočích pokračuje, neboť mají zřejmě *jistý* účel (Več. Č. sl. 7. VI. 39). Podle zprávy *jistého* londýnského večerníku schválila ve středu britská vláda anglickou odpověď na ruskou notu (Večer 18. V. 39). Firmy budou povinny odevzdávat svou práci po částech, a to tak, aby obec se mohla ihned pustit do *určitých* přípravných prací nebo přímo do budování některých částí celého projektu (Več. Č. sl. 28. IV. 39).

Zase je tu dosti dobře vidět dvojí druh úmyslné neurčitosti: autor buď považuje za zbytečné uvádět výraz *určitý* (*zpráva jistého večerníku*), nebo *určitý* výraz nechce uvádět (*jistý účel*). Jak ukazuje spojení *určité živly*, *jistý účel*, autoři rádi někdy vkládají do těchto dvou slov hanlivé zabarvení. Je to stejná expresivní neurčitost, kterou jsme už poznali u slov *živly*, *vlivy*, *síly* a p. Krom toho se nejednou objevují tato dvě adjektiva i na označení neurčitosti nucené, jak je zřejmo z příkladu: *aby se obec ihned mohla pustit do určitých přípravných prací*. Tento usus je nesprávný, neboť slova *jistý*, *určitý* již vzhledem k svému původu a dosud živému významu nemohou vyjadřovat neurčitost nucenou. Na vystižení nucené neurčité determinace se hodí toliko zájmeno neurčité. Autor našeho příkladu to ostatně jistě vycítil, protože hned o kousek dále volil správně zájmeno *některý* (do budování *některých* částí celého projektu).

Povšechně lze říci o neurčitých výrazech v novinách toto:

³⁾ Slovo *jistý* v tomto významu je doloženo i v jazyce krásné prózy. Užívání slova *určitý* v tomto významu se považuje za chybu. Ve Vášově-Trávníčkově slovníku se praví, že se slova *určitý* užívá často nevhodně místo *nějaký*, *některý*, *jistý*. Pod heslem *jistý* se toto užívání slova *určitý* přímo vytýká za nesprávné. Nechci tu zásadně rozhodovat, do jaké míry je toto tvrzení oprávněno, ale důvody dnešního odmítání se mi nezdaří dosti přesvědčivé. Na definitivní rozhodnutí v této věci bude třeba počkat do té doby, až bude zpracováno heslo *určitý* v Příručním slovníku. — Významový rozdíl mezi příd. jmény *jistý* a *určitý* uznává též Gebaurova-Ertlova Mluvnice česká II, 1926, 135, a toto stanovisko zastává také Naše řeč.

příčiny jejich užívání jsou takové, že jich nelze nedbati, a proto by nemělo smyslu šmahem odsuzovati všechny případy jejich užití. Avšak tam, kde jimi trpí správnost a jasnost výrazu, máme plné právo je kárati a vytýkati. Že jsou pohodlné, může nám býti toliko vysvětlením, nejvýš omluvou, proč se vůbec v jazyce novin vyskytují, nikoliv důkazem jejich oprávněnosti.

Neurčité výrazy u jmen osob snadno pochopíme ze zvláštního postavení, jež mají noviny v životě společenském. I když všelike ty průmyslové kruhy, vládní místa, vedoucí činitelé, určité živly a tajemné vlivy jsou už hodně otřelé a málo pomáhají zvyšovat účinnost a působivost slohu, přec jen nejsou chybné a té jasnosti slohu, jakou žádáme na novinách, nejsou na újmu. Mimo to je jasné, že by se bez nich novináři ani nemohli obejít. To vše stačí, aby byla prokázána jejich oprávněnost. Ovšem do krásné prózy se takové výrazy nehodí, protože už jsou příliš otřelé, ostatně ani jich tu není nezbytně potřebí. Proto není radno je sem z jazyka novin přenášet, jak se o to někteří méně dovední autoři leckdy pokoušejí.

Horší je to s neurčitými výrazy abstraktními a slovesnými. Nelze sice tvrdit, že by byly chybné, ale svou značnou neurčitostí příliš porušují zřetelnost slohu. Proto je na místě omezovat jejich užívání jen na míru skutečně nezbytnou. V rukou málo svědomitého autora se mohou státi čistě jen prostředkem, jak zakrýt chudobu myšlenek slovy sice učeně znějícími, ale málo povídajícími. Výrazy neurčité, zvláště pak neurčitá abstrakta mohou býti jen vhodnou pomůckou slohu, nikoli však nositeli myšlenky, na to jest jejich obsah příliš mlhavý. Nebylo by ani tak těžké vytvořit z obrátů typu *řešit otázku, podniknouti kroky, vytvořit předpoklady, za jistých okolností, skutečnost, otázka a problém* celé věty, které by zdánlivě vypadaly velmi účtyhodně, ve skutečnosti by však měly žalostně málo obsahu. Tak vzniká t. zv. papírový sloh, který poskytuje čtenáři místo pravého obsahu jen nedostatečnou náhražku planých slov nebo věci jednoduché zbytečně komplikuje.

Tato výtka se týká především slov *otázka* a *skutečnost*. Slovo *skutečnost* je tak mlhavé, že mu chybí nejmenší dávka nezbytné názornosti, a jak se lze z příkladů přesvědčit, berou si je autoři jen z pohodlnosti. Slovo *otázka* (a ovšem také jeho synonymum *problém*) je dnes v novinách velkou módou. Jak pěkně kdysi

řekl spisovatel K. Čapek,⁴⁾ čtenář novin má dojem, že se vůbec nic nedělá, nýbrž že se jen řeší problémy. Vše se mění na otázky, i to, kde o nějaké otázce naprosto nemůže být řeči (na př.: *Otázka hašení ohně učinila pokroky*. Nár. pol. 26. IX. 39). Skoro bychom si mohli myslet, že tu jde o nějaký zjev pathologický, kdybychom nebyli přesvědčeni, že autoři tak píší mnohdy ze slohové a bohužel i myšlenkové pohodlnosti.

Proti užívání slova *jistý* při úmyslně neurčité determinaci nelze míti námitek, avšak pro neurčitost nucenou se toto slovo nehodí.⁵⁾ Zde by měli novináři zpytovat svědomí, zda skutečně užívají tohoto slova jen tam, kde by takto označený výraz neurčitý mohli bez velkých potíží nahradit výrazem určitým. Ve všech ostatních případech nechť se spokojí dobrým a spolehlivým zájmenem *některý*, *nějaký*.

Je tedy třeba zacházet s neurčitými výrazy opatrně. Užívá-li se jich nad míru, skrývá se v nich nebezpečí pro autora i pro čtenáře. Autor z pohodlnosti zvyká jejich lesklému povrchu a časem si přestane uvědomovat, jak málo jsou obsažná, a tak ztrácí smysl pro jejich vhodné uplatňování, zabřídá víc a více do tohoto papírového způsobu vyjadřování. Stejně se může stát i čtenáři. I on časem přivykne takovému slohu a náhražku obsahu počne pokládat za obsah sám. Že toto nebezpečí není nikterak malé, je vidět i z toho, že někteří méně pečliví nebo méně nadaní autoři beletrističtí napodobují tento způsob vyjadřování a někdy z pohodlnosti a neopatrnosti, někdy pak z neznalosti přejímají rozličné novinářské obraty neurčité i do slohu beletrie, ačkoliv tu nejsou oprávněny a ani se sem svým rázem nehodí. Není snad ani potřebí podotýkat, že se tím jemnost beletristického vyjadřování neobyčejně otupuje a jazyk sám se kazí a zplošťuje.

⁴⁾ »Toto hojně a úspěšně užívané slovo (t. j. slovo *otázka* neboli *problém*) je s to dáti tvé řeči ráz hluboký a bádavý. Neříkej „stůl“, nýbrž „problém stolu“; nemluv o dramatě, nýbrž o otázce dramatu. Neříkej „ženské potřeby“, nýbrž „ženská otázka“, a chceš-li se před spaním pomodlit, neďalej to k bohu, nýbrž k „problému náboženství“. Výhody jsou na dlani: 1. Mluvíš-li o skutečnostech, musíš mluvit jasně; mluvíš-li o problémech, můžeš, ano dokonce máš mluvit složitě. 2. O skutečnostech musíš mít jistotu nebo aspoň zkušenost, kdežto o problémech musíš mít nejistotu, nebo aspoň nezkušenost. 3. Otázka čili problém jest thema velmi vděčné proto, že můžeš při něm stejně mluvit o tom, co je, jako o tom, co není.« (Karel Čapek, *Kritika slov*. Praha 1929 str. 72.)

⁵⁾ Tento chybný usus Naše řeč autorům často vytýká, na př. XVI, 183. XX, 262; XXII, 279.

Eugen Knap:

Poznámky k Příručnímu slovníku jazyka českého.

U slovesa *klapati*, které kolísá v tvarech přítomných mezi vzorem „mazati“ a „dělati“, udává PS. v přítomku jen tvar *klapu*, *klapeš* atd., v rozkazovacím způsobě pak tvary *klap* i *klapej*, v přechodníku přítomném jen *klapaje*. Příslušné sloveso dokonavé se vyskytuje ve dvou tvarech, lišících se kvantitou: *klapnouti* i *klápnouti*; tvar *klápnouti* je však řidší. Germanismus něco *klape*, *klapne* (= je v dobrém pořádku, v souladu, souhlasí, hodí se) označuje PS. za výraz familiární. Podstatné jméno *klarinetista* má v množném čísle tvary *klarinetisté* i *klarinetisti*, podstatné jméno *klasicista* („stoupenec, hlasatel klasicismu“) však jen tvar *klasicisté*. Všecka do češtiny přejatá cizí slova odvozená z latinského slova „classis“ píše PS. jen s jedním s. Ze tří přídavných jmen, která vyjadřují totéž co „klasicisující“, *klasicistický*, *klasicistní* a *klasicistský*, jsou běžná jen první dvě; třetí z nich je řidké. Řidká jsou i podstatná jména *klasicita* a *klasika* proti běžným výrazům *klasickost*, *klasičnost*. Dvojí kvantita se připouští u slova *klásí* i *klási* (= kasy zbylé na poli po sklizni, souhrn klasných částí obilních stébel). Dvojí formu má hospodářský odborný termín, který označuje olamovače osin, součást mlátičky, *klasňovač* i *klasňovák*; rovněž sloveso vyjadřující jeho činnost má dvojí tvar, *klasňovati* i *klasnovati*. Četné vazby slovesa *klásti*, které Brus Matice české i Rukověť Bartošova zavrhovaly pro nečeský původ, uvádí PS. bez poznámky, tedy je považuje za správné i ve spisovném jazyce: *klásti počet z něčeho*, *klásti odpor*, *meze*, *přítrž*, *otázku*, *podmínku*, *problém*, *nároky*, *naděje*, *důvěru*. Jen u výrazu *klásti vejce* poznamenává PS., že je to výraz jen knižní, napodobený podle němčiny místo správného *snášeti vejce*, mluví-li se o slepicích; o hmyzu se ho však užívá správně. Podstatná jména *klatba* a *kletba* uvádějí Pravidla českého pravopisu vedle sebe jako tvary správné a nenaznačují významového rozdílu mezi nimi; tento rozdíl však jasně vyplývá z hesel PS. *Klatba* vyjadřuje „církevní prokletí, anathema“, ve významu přeneseném i „vyloučení z národa“, pak „vyloučení provinilce z právní společnosti a zbavení právní ochrany v středověkém německém právu“. Jen zřídka má význam „kletba, prokletí vůbec“. Význam „klení, nadávky“ na-

jdeme jen v řeči archaisující, u Jana z Hvězdy, Jiráska a Wintra. Naproti tomu podstatné jméno *kletba* znamená „zlořečení, zaklení, prokletí“, pak i „zlý osud, osudové určení“; jen zřídka se jím označuje „církevní klatba“. Tento významový rozdíl je však téměř zcela setřen v dvojici přídavných jmen slovesných *klatý*, „kletbou stižený, prokletý, zlořečený“, a *kletý*, „prokletý, zlořečený, zlý, neblahý“; přídavného jména *klatý* se však podle poznámky PS. užívá jen v řeči básnické. Ani u příslovčí *klatě* a *kletě* nenalézáme významového rozdílu (= proklaté, zatracené); tvaru *klatě* se podle PS. ovšem užívá málo a jen v řeči básnické.

Mluvnice Gebaurova-Ertlova poznamenává u slovesa *kláti* (stč. přít. čas kolu, kóleš atd.), že se v nové češtině vyskytují jen jeho tvary infinitivní, ale tvary přítomní že se doplňují ze sloves jiných (na př. *bodati*); Pravidla čes. pravopisu toto sloveso ani neuvádějí. PS. však uvádí tvar přít. času *klám*, novotvar to podle vzoru „dělati“, vedle archaického původního přítentu *kolu*, *kolou*, dále přičestí minulé činné *klál* a přičestí minulé trpné *klán* vedle řídkého *klát*. Dvojí kvantitu připouští PS. v odborném výrazu *klatka* vedle *klátka* (= příčné dřevo pod vozem s dřevěnými špalíky na konci, kterým se brzdí kola, nebo dřevo, které se upevňuje psu na krk, aby nemohl volně běhati, klapec). Pravidla označují část páky u některých hudebních nástrojů, na př. u piana, jejímž stisknutím se vzbuzuje tón, nebo takovou část páky u psacího, sázecího nebo počítacího stroje a pod., jen podstatným jménem rodu mužského *kláves*, 2. pád *klávesu*. PS. uvádí také tento tvar, ale jako výraz řídký (doklad je uveden jen ze staršího autora, Václava Vlčka); běžný je podle PS. tvar rodu ženského *klávesa*, 2. pád *klávesy*. Při heslech *kl a u n*, *kl a u n s k ý* poukazuje PS. k heslům *clown*, *clownský*, *clownství*, tam však uvádí tato slova jen pravopisem cizím; tak také je tedy třeba psáti. Vedle slova *klavichord*, „klavír starého tvaru s malým počtem strun“, uvádí PS. i tvar *klavikord*, ale poznamenává, že se vyskytuje jen málo. Kromě nich uvádí i třetí slovo téhož významu, *klavikordion*. Poznamenává, že je to podstatné jméno rodu středního a že se skloňuje podle vzoru „město“, tedy 2. pád *klavikordia*. Sklonění v rodě mužském podle vzoru „hrad“, 2. pád *klavikordionu*, považuje PS. za méně správné. Podstatné jméno *klavírista* má v množném čísle jen tvar *klavíristé*. Pravidla uvádějí při hesle *klavír* jen přídavné jméno *klavírní*; PS. vedle něho uvádí i přídavné jméno *klavírový*, s významem ovšem poněkud se lišícím: klavírní sonáta, klavírní hodiny, klavírní konservatorista, kla-

vírní hra, skladba, výtah, klavírní harmonika — klavírový zvuk, klavírová škola. U hesla *klaxon*, „automobilová houkačka“, poukazuje PS. k heslu *klakson*, 2. pád *-u*; dává při něm tedy přednost psaní s *ks*.

Z přídavných jmen utvořených ze základního kmene *klek-* a majících význam „zakřivený, křivolaký, křivý, ohnutý“ jen *klečitý* je podle PS. výraz běžný; slov *klečatý*, *klečkatý* a *klečkovitý* se užívá jen málo. Podstatné jméno *klej*, 2. pád *kleje*, „lep, lepidlo“, označuje PS. za archaismus.*) *Glejt* (= ve středověku průvodní list zaručující bezpečnost) lze psát i *klejt*. Poněkud zastaralé je už podstatné jméno *klekadlo* proti běžnému dnes *klekátko*. U slovesa *kleknouti* uznává PS. za spisovný tvar přechodníku minulého jen novotvar podle vzoru „minouti“, *kleknuv*, *kleknuvši*, *kleknuvše*; původní tvar *klek*, *klekši*, *klekše*, který jediný uvádějí ještě Pravidla, PS. neudává už vůbec. Uměle utvořený výraz *klen*, 2. pád *klenu*, s významem „klenba“ uvádě PS. s doklady z Pflagra Moravského a z Nerudy a s poznámkou, že to je výraz básnický. Na označení kamene nebo jiného staviva upraveného k vyzdívání klenby uvádí PS. jako obyčejný výraz slovo *klenák*, kdežto slova *klenáč* a *kleňák* označuje za řídká. Se stejnou platností, bez rozdílu významového uvádí PS. přídavná jména *klenební* a *klenebný* „klenbový“. Podstatné jméno středního rodu *kleně*, „tloušť, druh kaprovitých ryb, *Squalius cephalus*“, má dvojí sklonění, buď podle vzoru „moře“, 2. pád *kleně*, nebo podle vzoru „kuře“, 2. pád *kleněte*.

Citoslovce napodobící klepání zní *klep* nebo *klepy*, zpravidla opakováno: *klep*, *klep* — *klepy*, *klepy*; tvar *klepy* píše PS. jen s tvrdým *y*, i když se v dokladu z Holečka píše *i* měkké, *k l e p i*. Slovesu *klepati*, které původně náleželo ke vzoru „mazati“, zůstává podle toho vzoru jen přésens *klepu*, *klepeš* atd., ovšem vedle novotvaru podle vzoru „dělati“ *klepám*, *klepáš* atd.; rozkazovací způsob a přechodník přítomný mají už jen novotvary podle vzoru „dělati“ *klepej*, *klepaje*, *klepajíc*, *klepajíce*; zachovává tedy PS. směrnicí udanou mluvnicí Gebaurovou-Ertlovou, ač v jazyce hovorovém rozkazovací způsob podle vzoru „mazati“ *zaklep*, *vyklep* není nijak vzácný. Dvojí tvar, lišící se kvantitou, má dialektické podstatné jméno *klepač* vedle *klepáč*; z dokladů však poznáváme, že *klepač* označuje známou moravskou velikonoční dětskou klapačku, kdežto *klepáč* je familiární název starého českého mlýna.

*) Běžnější je výraz *klí*, zpravidla se však užívá výrazu *klovatina*.

Slovesa 2. třídy, která se časují podle vzoru „tisknouti“, zachovávají také podle PS. v přičestí minulém činném tvar bez kmenotvorné přípony *-nu-*, jak PS. zvláště uvádí, tedy *klep-nouti*: *klepl* (nikoli *klepнул*), *klesnouti*: *klesl* (nikoli *klesnul*). V přičestí minulém trpném je ovšem už jen novotvar *klepnut*. Podstatné jméno *klerus*, 2. pád *kleru*, „duchovenstvo, kněžstvo“, má i druhý, ovšem řidší tvar *klér*, 2. pád *kléru* (je doložen z „Času“). Totéž slovo *klér*, 2. pád *kléru* je však i běžný odborný termín cukrovarský a označuje odbarvený koncentrovaný cukerný roztok. Vedle běžného slova *klerik*, 2. pád *klerika*, „příslušník kleru, osoba duchovní (významový opak slova „laik“) nebo kandidát kněžství“, vyskytuje se i řidký tvar s latinskou koncovkou *klerikus*, 2. pád *klerika*. Ve shodě s Pravidly uvádí PS. jako stejně správné tvary *klest*, 2. pád *klestu*, rodu mužského, i *klest*, 2. pád *klesti*, rodu ženského. Ve významu „větvení oddělené od rostliny“ se běžně užívá i tvaru rodu středního *klestí* nebo pomnožného podstatného jména rodu ženského *kleštiny*, 2. pád *kleštin*. Příslušné přídavné jméno je *klešťový* (klešťové boudy = boudy na klestí). Vedle pomnožného podstatného jména *kleště*, 2. pád *kleští* uvádí PS. i singulární tvar *klešť*, 2. pád *kleště*, doložený z Antala Staška, ale podotýká, že je to tvar řidký a že má význam přenesený. Zdrobnělé podstatné jméno k němu je *klíšťky*, 2. pád *klíštěk* (s t). Stav kleštěnců se nazývá *kleštěnectví* i *kleštěnství*. Kdežto Pravidla stavějí vedle sebe jako stejně oprávněná slova slovesa *klevetiti* i *klevetati*, poznamenává PS., že je tvar *klevetati* (PS. jej dokládá z Rubeše a z Koubka) již zastaralý. To platí i o slovech *klevetavý* a *klevetavost* vedle běžných *klevetivý*, *klevetivost*. Sloveso *klevetiti* má vazbu *klevetiti o kom* nebo *na koho*.

Vladimír Šmilauer:

Výklady slov.

Ocas a ocún.

V Listech filologických 65, 1939, 440—445 se zabývá J. M. Kořínek výkladem těchto dvou velmi záhadných slov. Postupuje při tom takto: České *c* mohlo vzniknouti z *-tj-* (jako v *Rokycany* z *Rokyt-jan-*, *placen* z *plat-jen-* atp.). Můžeme se tedy domnívat, že i počáteční *oc-* vzniklo ze staršího (praslovanského) *ot-j-*. *Ot-* je starší podoba předložky a předpony *od-* (je uchována na př. v slově *ote-vřiti*, jež je v stejném poměru

k zavřítí jako odemknouti k zamknouti, a v slově *ot-ruby*, což jsou částky „odrubané“). Zbývalo by tedy už jen vyložití, co znamená *-jas-* a *-jun-*. Předpokládáné *ot-jas-* spojuje Kořínek s praslovanským *po-jas-*, z něhož vzniklo v češtině *pás* (ve východních a jižních slovanských jazycích původní *pojas-* zůstalo). Jako *pojas-* znamená to, „co obepíná tělo“, tak znamená *ocas* to, „co visí od těla, co je volně k tělu připojeno“. Zjistit základ, z něhož je tvořeno slovo *ocún*, je těžké, protože u květiny tak odchýlné od běžného typu a nadto jedovaté je možných podnětů pojmenování mnoho. Kořínek spojuje základ tohoto slova s *jun-*, které máme v slovech *junák*, *jinoch*; mohlo by to znamenati „co omlazuje“ nebo „co očisťuje“ nebo i „co se omlazuje, t. j. kvete, když ostatní příroda umírá“. Autor je si dobře vědom toho, že významová stránka není dost jasná (výklad jmen rostlinných patří vůbec k nejtěžším úkolům etymologickým) na rozdíl od stránky hláskové, kde je výklad *c* z *tj* dobře opřen slovinským *očun* (z *tj* vzniklo v slovinštině č).

Pachole, chlap, chaluha, chalupa.

V časopise „Język polski“ 24, 1939, 40—45 převádí prof. T. Lehr-Splawiński na společný základ několik slovanských slov, která byla dosud pokládána za samostatná. Tímto společným základem je kořen *chol-* (s obměnou *chl-* a *chal-*; srv. *mor*, *s-mr-t*, *z-mar*). Základní jeho význam je „hrnouti, zahrnovati, obklopovati“, potom i „zahalovati, chrániti, pečovati o někoho“. Ze slov doložených i v češtině patří sem:

a) S významem „pečovati o někoho“: *chlácholiti* ze zdvojeného **chol-chol-iti* (jako je z *bol-bol-iti bláboliti*).

b) S významem „ten, o kterého se pečuje, o něhož je třeba pečovati“: *pachole* (malý chlapec) a *chlap* (z **chol-p-*; člověk nesvobodný). O tom, že „dítě“ a „nesvobodný člověk“ byli řaděni do téže kategorie, svědčí slovo *otrok*, které v staré slověnštině, stejně jako v starší ruštině, znamenalo „dítě“.

c) S významem „halící předmět“: *halena* (s příkloněním k *haliti*; obyčejně se vykládá podle Miklosiche z perskotureckého *ali*, koberec); *chaluha* (plot, potom křoví a hustý porost; v češtině žije jen ve starém slově *chalužník*, srv. zá-keř-ník s tímž významem; botanické jméno *chaluha* bylo přejato nově z jihoslovanštiny); snad *chalupa*, s tvořením ovšem odchýlným.

Výklady Lehrovy se týkají slov, o nichž nedávno jednal V. Machek (v. Naše řeč XXIII, 147): *chlácholiti* vykládá M. stejně; ale odděluje od toho slovo *chlap* (s původním významem „sprostý muž“) a *chaluha* (též s původním významem „plot“); slovo *chalupa* podezírá — jistě oprávněně — z cizího původu.

Pero — kaprad' — pratať sa — práce — prták.

Podobnou skupinu vytváří též autor v sborníčku Ułaszynově „Polono-slavica“ 1939, str. 26—29, ze slov zde nadepsaných. Základním kořenem indoevropským je *per-* s významem „letěti“ (z téhož kořene je i německé *fahren*, jeti, a latinské *portus*, přístav). V slovenštině vzniklo z něho jednak slovo *pero* (nástroj letu; k tomu *peruť*), jednak *peřej* (letící voda). Z téhož kořene, rozšířeného o *t*, je tvořeno:

a) se zdvojením slovo *paport-*, pol. *paproc* (z toho je jméno Paprockého), slovensky *paprad'* (i na Vizovicku a Vsetínsku se podle Bartoše jmenují lesy *Papradná*), česky *kapradí* (stč. *kapratie*; k vzniklo z *p*, aby se rozlišila dvě po sobě následující *p*). Pojmenování toto je podníceno podobou kapradinového listu a *peruti*.

b) Od významu „letěti, rychle se pohybovati“ se přechází k významu „způsobovati pohyb“ ve valašském *pratať*, zaháněti, odklízeti (v slovenštině znamená jen „odklízeti, uklízeti“) a v srbocharvátském *pratiti*, posílati; zvrtné slovenské *pratať sa* znamená „cpáti se (někam), kliditi se“.

c) U oslabeného základu *prt-* nacházíme další význam „nakládati na někoho, namáhati někoho“ v srbocharvátském a slovinském *prtiti*, *prtati*.

d) Odtud lehce přejdeme k významu „námaha, práce“, který je v slově **port-ja*, čes. *práce*, a k významu „výsledek práce“ (zvláště při základní řemeslné práci, tkaní) v slovinském *prt*, plátno; v češtině máme zachováno jen odvozené a významově posunuté *prtati*, látati (obuv), *prták* (a *prták* s expresivním *t*), švec, spravující starou obuv.

Nelze ovšem zatajiti, že významové přechody zde předpokládané (zvláště od „pohybu“ k „námaze“) jsou hodně prudké a ne vždy dost přesvědčivé.

Středověk.

Jméno středověku je mezinárodní kalk; to znamená, že je ve všech evropských kulturních jazycích tvořeno podle téhož modelu, ovšem vždy z domácího materiálu (někdy však jako singulár, jindy jako plurál): francouzsky *moyen âge*, italsky *medio evo*, španělsky *edad media*, anglicky *Middle Ages*, švédsky *medeltid*, dánsky *middelalder*, německy *Mittelalter*, polsky *wieki średnie*, rusky *средние ве́ка*, srbocharvátsky *srednji vijek*, bulharsky *srēden' věk'* atd. Předlohou všech těchto pojmenování je latinské *media tempestas*. Užil ho po prvé před 470 lety (r. 1469) italský humanista Giovanni Andrea (o tom N. Edelman, *Romanic review* XIX, 3 n.).

Uher - maďar.

Jméno *uhřů*, osutiny z ucpání a zánětu mazových žláz kožních, je všeslovanské (rusky *ушопл.*, ukrajinsky *вугор*, srbocharvátsky *ugrk*, slovinsky *ogrec*, polsky *węgier*, dolnolužicky *hugra*, *huger*, hornolužicky *wuhra*). Souvislost s národním jménem *Uhrů* je hodně pochybná, — třeba Brückner upozorňuje na zajímavou shodu s německým *die Finne*, *uher*, *der Finne*, *Fin*. Ale pro lidový jazykový cit je totožnost obou jmen něčím zcela nepochybným. Proto se v obecné češtině za *uher* klade synonym slova *Uher*, totiž *maďar* (E. Rippl, *Zeitschrift für slav. Philologie* XVI, 217).

O spolupráci jazykozpytu a kulturního zeměpisu.

V „Germanisch-romanische Monatsschrift“ 27, 1939, 138-147 uveřejnil doc. dr. H. Hochholzer článek o spolupráci jazykovědy a kulturního zeměpisu. Třeba jde o program a požadavky často už zdůrazněné, jistě rádi bychom si je znova připomenuli. Ustrneme však nad příkladem, na němž chce autor demonstrovat užitečnost této spolupráce: „Sumerské *urud*, měď, shoduje se, jak se zdá, s latinským *aes rude*; stejně zní jméno pro rudu, bronz v charvátštině a bulharštině, *rudaca* (srv. české *hrudy*, drsný); v germánštině je **arud*, hornoněmecky *aruzzi* > *Erz*. S touto rovnicí se shodují silné krajinné stopy označující cestu, kterou šla výroba bronzu, zjevně od jihovýchodu k severozápadu: balkánské země a kotlina dunajská poskytují anthropogeografické podmínky pro rozšíření této slovní čeledi; podle toho můžeme přesněji určit cestu, i když ne v detailech, přece aspoň ve shodě s výsledky archeologie.“ Stručný smysl těchto učeně znějících výroků je zjevně ten, že se výroba bronzu šířila ze Sumerska do Germanie (a do Italie) přes Balkán a stopami toho že je příslušné slovo bulharské a charvátské.

Poznamenáme jen stručně, že srbocharvátské i bulharské slovo zní *ruda*, ne *rudaca*, i že české *hrubý* (tak třeba asi čisti místo *hrudy*) nemá s tím vůbec co dělat, a všimneme si hneď podstaty věci. Německý orientalista Fr. Hommel vyslovil po první domněnce, že pramenem indoevropské čeledi slovní, k níž mimo slova již uvedená patří i staroindické *lohá-* (měď, železo), je sumerské *urud*. Přes některé možné námitky uznávají dnes pravděpodobnost této domněnky i nejlepší odborníci (Niederle, *Život starých Slovanů* III, 1, 208; O. Schrader, *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde* I, 262; Walde-Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen* 1928, II, 359 atd.). Ale ovšem všichni tito autoři vědí, že

sumerská kultura kvetla v pozdější Babylonii hlavně ve IV. tisíciletí před Kristem (v III. tisíciletí zatlačili Sumery semitští Akkadové). Bronzovou kulturu přejali tedy od nich Indoevropané — i s příslušným termínem — někdy před r. 3000 př. Kr. Výslovně tak říká G. Ipsen v článku „Der alte Orient und die Indogermanen“ (Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft 1924, 200 n.). Tehdy ovšem tvořili Indoevropané ještě dosti jednotnou skupinu. Slované se počali od nich oddělovati (podle N. Trubeckého) až někdy okolo r. 1500 př. Kr. a rozdělovati se v jednotlivé národy nejméně o 2000 let později. Že balkánští Slované mají slovo *ruda*, nesouvisí nijak s jejich osídlením, protože zdědili toto slovo, jako všechny ostatní národy slovan-ské, z praslovanštiny — a praslovanština je má z indoevropštiny. — Je tedy ve výkladu Hochholzrově úžasně přímo zanedbána historická perspektiva. Jistě jest chyba, nemá-li kulturní historik jazykového školení, a u jazykovědce neznalost kulturních dějin působí trapně. Když však někdo nerozumí ani jazyku, ani historii, je z toho věda náramně truchlivá.

Fotografie.

Pražská výstava „Sto let české fotografie“ nám připomněla, že je slovu *fotografie* letos sto let. Vytvořil je totiž r. 1839 anglický fysik John Herschel, a to kombinací dvou pojmenování starších: a) slova *foto-genický* (photogenic drawing, foto-genické kreslení), pocházejícího od W. H. Foxe Talbota, a b) slova *héliographie*, jehož autorem je Francouz Nicéphore Niepce. Tedy *photogenic héliographie* > *photographie*.

Zkratka *foto* vznikla ve Francii r. 1872 (Lorédan Larchey). Z roku 1839 pochází i dnes už archaistický termín *daguerrotypie* („nejstarší způsob fotografie, exponující na desce pokryté jodidem stříbrnatým“); jeho předlohou bylo slovo *stereotypie* a základem jméno vynálezce, *Daguerre*.

Slovo *foto-genický*, které bylo základem slova fotografie, bylo svým následovníkem úplně zatlačeno; ožilo až hodně později, a to ve významu odchylném: „způsobilý k úspěšnému zobrazení fotografií“; mluvíme o fotogenické tváři atp. Leo Spitzer (Le français moderne VII, 1939, 125—132), pojednáváje o těchto slovech, upozorňuje, že v angličtině počíná pronikati nový význam slova *foto-genický*, totiž „dávající se rád fotografovati“; užívá se ho o exhibitionistech: filmových herečkách a některých státnících.

V materiálu Slovníka jazyka českého je slovo *fotografie* doloženo po prvé r. 1855 (v Obzoru), slovo *daguerrotyp* r. 1845 (v Klácelových Jahůdkách); slovo *foto-genický* však až r. 1930.

O tomto názvu uherského jízdního vojska, vytvořeného králem Matyášem Korvínem r. 1459, psal J. Zubatý v Naší řeči V, 186. Ukázal, že je slovo „husar“ v češtině doloženo již r. 1478 (Archiv český VI, 59), a ve výkladu vyšel z oprávněného odmitnutí etymologie přetištěné r. 1915 v Národních listech č. 334 z nějakého německého deníku (můžeme dodat, že to byl Frankfurter Zeitung 23. XI. 1915): že prý to byla původně přezdívka charvátských jezdců, protože kradli husy. Uvedl dva různé výklady jiné a rozhodl se pro ten, který vychází z maďarské číslovky *húsz*, „dvacet“. Podle starého uherského odvodního zákona prý vždy jeden ze dvaceti odvedených byl dáván k jízdě. Tento výklad se vyskytuje už dávno a v rozličných obměnách: že ze dvaceti nevolníků musil každý šlechtic uvolnit jednoho muže (Lidové noviny 21. I. 1933), že na každých dvacet domů připadl jeden voják (Magyar Katonai Szemle I, 1931), ba i že za každého svého mrtvého pobili dvacet nepřátel (*húsz az ára*, dvacet je cena; zaznamenává A. Horger, Magyar szavak története 83). Přidržíjí se tohoto výkladu i etymologické slovníky německé (Kluge-Götze, Weigand, Bergmann, Wasserzieher).

A přece se rozbíjí o ten fakt, že se v starší maďarštině příponou *-ár* tvoří substantiva jen ze sloves, kdežto z číslovky je takové tvoření nemožné. Proto je třeba dáti přednost výkladu druhému, že je totiž maďarské slovo přejato ze srbštiny. Základem je srbské slovo *husar*, známé od XIII. stol. ve významu „lupič“ a mající varianty *hursar*; *gusar*, *gursar*; *kursar* (*gusar* znamená „pirát“). Jde nyní o to, jakého původu je toto srbské slovo. Brückner (Ungarische Jahrbücher IV, 81, Slownik etymologiczny 174, 177) se domnívá, že jeho základem je slovanské *chosa* (pol. *chasa*, loupež atp.), přejaté z gotského *hansa*, „družina“ (příbuzné s tím je německé *Hanse*). Protože však jsou při tomto výkladu potíže hláskoslovné (nedovedeme vyložiti formy s *r*: *hursar*, *gursar*, *kursar*) i slovotvorné (*-ar* ve významu „příslušník jistého celku“ je až hodně mladé a řídké, srv. české kartelář, jednotář), dává se přednost výkladu, že základem je latinské *cursarius*, z něhož je i italské *corsaro*, *korsar*. Z tohoto latinského slova vyložíme dobře tvary *kursar*, *gursar* i *gusar* (disimilační ztrátou jednoho ze dvou *r*). Uvázíme však u varianty *husar*. Pro srbocharvátsčinu nemůžeme totiž předpokládati původ *h* z *g*; srbch. *h* vzniká z *ch*. Ale i tuto potíž podařilo se rozřešit zásluhou belgického učenice H. Grégoira, který ukázal na řecké slovo *chósarios*; vykládal o tom

v Byzantion XIII, 31—32, 279—280, a v *Mélanges E. Boisacq* 1937, 443—451; cenné doplňky podal L. Gáldi v *Magyar nyelv XXXV*, 160—165. Podle konečné formulace Gáldiovy se v srbocharvátštině smísila dvě slova, latinské *cursarius* a řecké *chó-sarios*. To se vyskytuje v byzantských pramenech ze západní části říše v X.—XI. století a znamená „přední hlídku, vyzvědače, pleníka“ (původní význam je „ten, kdo se lstí zmocňuje zajatců“). Jiná podoba tohoto slova, *chonsarios*, ukazuje svým *n* na vliv slova *chosa*, uváděného Brücknerem. Po stránce významové není přechod od představy „voják“ k představě „lupič“ nic ojedinělého: i latinské *latro*, předek našeho *lotra*, znamená původně žoldnéře, *brigant* je vlastně člen brigády, jako je *bandita* vlastně jen příslušník družiny, bandy. Spíše nás zarazí, že Matyáš použil pro svou jízdu jména, které v Uhrách mělo význam „lupič“: r. 1432 se tam píše „contra huzarones et alios nonnullos malefactores“ (proti „huzaronům“ a některým jiným zločincům). Gáldi se domnívá, že snad někdo na dvoře Matyášově znal původní řecký význam. Ale to je dohad značně násilný. Spíše má pravdu starší výklad, že se toto vojsko Matyášovo rekrutovalo skutečně hlavně z loupežníků.

Úrasen — uraziti.

E. Glässer tvrdí v časopise *Wörter un Sachen XX*, 162, že německé lidové sloveso *úrasen*, „plýtvati, utráceti“, pochází z českého *uraziti*. Ale již významová stránka ukazuje, že ta dvě slova nelze spojovati; přihlédneme-li blíže k německému slovu, nemožnost této etymologie se objeví tím výrazněji. Sloveso *uraaßen* (tak je píše *Der Sprach-Brockhaus*), užívané v lidové řeči jihoněmecké, je totiž složeninou slovesa *aaßen*, *aasen*, „špatně hospodařiti, plýtvati“.

Estonci.

Všimavý čtenář by rád věděl, proč my říkáme *Estonci*, kdežto Němci *Esten*. Kde prý se vzalo ono -on-? Je to případ různého způsobu pojmenování národa. Mezi jménem země a jejích obyvatel může býti totiž ten poměr, že se země jmenuje podle obyvatel (Čech — Čechy, Němec — Německo, Dán — Dánsko), nebo naopak ten, že se obyvatelé jmenují podle země (Amerika — Američan, Habeš — Habešan). Němčina v našem případě užívá způsobu prvního: *die Esten* — *Estland* (národ sám se jmenuje *Eest*, svou republiku *Eesti Vabariik*; první doklad jména této země je v Tacitově Germanii, kap. 45: *Aestii*). Čeština — jako mnohé jazyky jiné — vychází z latinského jména země *Estonia* (francouzsky *Estonie*, anglicky *Estonia*).

To je tvořeno z národního jména příponou *-onia*, vyabstrahovanou z antických jmen jako *Macedonia*, *Ausonia* atp. a v středověku oblíbenou (*Franconia* — Fransko, *Polonia* — Polsko). Stejným způsobem je z kmenového jména *Lapp* utvořeno *Lapponia* (u nás *Laponsko*, *Laponec*, německy *die Lappen*, *Lappland*) a ze *Sclavus*, Slovan, jméno *Sclavonia*, Slavonsko.

Několik příjmení .

Pan J. V. Bezděka, odborný spisovatel v Příbrami, zaslal nám před časem list s velmi zajímavým obsahem. Z něho vyjímáme tyto výklady příjmení, opřené o dokonalou znalost archivů a matrik zvláště v Strakonících a Příbrami:

1. Jméno příbramské rodiny *Čerkauerů* pochází z *Zürchauer* (je doloženo ve Falknově n. O.), z něhož se vyvinulo přes podobu *Zürkauer*, *Zerckauer* (1775).

2. *Falc*, *Falcík*, *Falcník*. Rodiny s těmito jmény se vyskytují v Příbrami a v okolí. Praotcem jejich je Matěj z Falce, jeden ze švábsko-bavorských kolonistů, kteří byli v 60. letech XVII. století povoláni pány Račíny z Račina, aby v lesích pálili uhlí pro račínské železné hutě. Zdrobnělina *Falcík* se objevuje v první polovině 18. století; z ní se později vyvíjí podoba *Falcník*.

3. *Ludikarové* jsou strakonický rod, usazený tam nedlouho po třicetileté válce. Původní forma *Ludegger* se postupně mění v *Ludegar*, *Ludekar*, od druhé poloviny 18. století pak v *Ludikar*. Slabika *di* je tvrdá.

4. *Minibergrové*, průmyslnická rodina volyňská, mají praotce Mühlbergra, který se usadil koncem XVII. století v Strakonících; 1715 nacházíme psáno *Miliperkr*, 1716 *Miniperkr*.

5. Doplňme tato jména rodin přistěhovalých do Čech v době pobělohorské ještě jedním, o němž vykládá Jos. Pilnáček v Časopise Rodopisné společnosti v Praze XI, 19—21:

jihochaští *Tibitanzlové* jsou potomky vlámského ranhojiče Adama *Duwentacka*, který se usadil s Buquoi u Nových Hradů. Formy tohoto jména jsou postupně: *Divintach*, *Divintaz*, *Dibintaz*, *Dibitanz*.

Nebude nikoho, kdo by po přečtení těchto výkladů nepodepsal s plným přesvědčením zásadu p. Bezděky, že „vykládati smysl nebo původ méně běžného příjmení bez důkladné znalosti původních matričních zápisů nemá smyslu.“

A připojujeme prosbu k naší inteligenci, aby všude dbala o zachycení a zpracování starých matričních zápisů. Starší, často špatně čitelné třeba opsat, pořídit k nim index nebo za-

ložit k nim lístkový katalog. Kolik tu skvělých příležitostí pro oddané a obětavé pracovníky!

Levoča a Liptov.

a) Jméno *Levoča* vykládal J. Melich (Magyar nyelv XVII, 188, XXI, 283) z maďarského jména *Leucsa*, domáckého (hypokoristického) tvaru jména *Laurentius* (Vavřínek). Namítl jsem ve „Vodopisu starého Slovenska“ 397, že by při tom zůstal nevyložen trojslabičný tvar slovenský. I. Kniezsa v Magyar nyelv XXV, 183—184 uznává tuto námitku, vylučující přejetí z maďarštiny do slovenštiny, a hledá výklad jiný, soudě správně, že starší je jméno potoka, kdežto osada byla jmenována až podle něho. Jméno *Levoča* je slovenská odvozenina od adjektiva *levý*, tedy „levý přítok Hornádu“. Doklady *Desna*, t. j. pravá, a *Balog*, Blh, t. j. levý, dokazuje Kniezsa, že se potok může jmenovati „levý“. Přípona *-oč*, *-oča* je řídká, ale přece se dá doložit (třeba ne ze Slovenska): v Polsku je *Lubocz(a)*, *Dobrocznia*, na území srbocharvátském je *Crnoča*, *Miroč*, *Radoč*.

b) V témž časopise (XXXV, 120) se Emilie Ūrhegyi pokouší objasnit záhadné jméno *Liptova* (starší výklady, vesměs nespokojující, snesl v úvodu své „Kolonizácie Liptova do konca XIV. storočia“ Al. Húščava). Pochází prý z českého jména *Libeta* (a to je z *Lubota*). Autorčino vysvětlení je však málo propracováno a trpí nedostatečnou znalostí slovenské mluvnice.

Lze mu však dáti podobu hodně přijatelnou (třeba ovšem v takových případech nelze dospěti dále než k hypotese více nebo méně pravděpodobné). Vyjítí můžeme buď z osobního jména *L'ub'ata* (které je dobře doloženo v češtině, také v místním jméně Libětice), nebo z *L'ubota* (doloženého v polštině). Abychom vyložili i první slabiky, nemusíme, ba nemůžeme se uchýlovat k české přehlásce *u* v *i*, protože ta nastává až v století XIV., kdy je tvar Liptov už dávno doložen. Jde zde o česko-slovenskou ranou přehlásku *l'u* > *li*, která se v češtině objevuje od r. 1086 (Liutomerici) v slabikách *lut-* a *lub-* (Fr. Bergmann, LF. 48, 234—235), na Slovensku pak je potvrzena jménem *Liborča* z *Euborča* (Vodopis starého Slovenska 330), maďarskými formami jména *Eupča-Lipcse* (tamtéž 351), *L'ublov-Libló* (tamt. 451), *Euboreč-Libercse* (tamt. 142) i německou formou slova *Eubica-Leibitz* (tamt. 448). Změna takto vzniklého jména *Libata*, *Libota* v *Libta* (což dalo ovšem *Lipta*) se mohla provést jenom v maďarštině, kde je vysouvání druhé otevřené slabiky jevem úplně běžným (Slatina > Szlatna, Radovan > Radvány). Z tohoto maďarského jména *Lipta* se utvo-

řilo slovanským způsobem jméno hradu *Liptov*, podle něhož byla pojmenována celá stolice.

*

Dotaz.

Prosím čtenáře této rubriky, aby mi laskavě oznámili, (dr. Vl. Šmilauer, Praha XVI, Holečkova 63), odkud (přesně) a v jakém významu znají slova:

a) *lohot'* (doloženo je ze Zábřežska a vých. Čech s významem „náledí“, „jinovatka“; Jungmann uvádí i význam „krupky s deštěm“);

b) *holan* (doloženo je z Litomyšlska a okolí s významem „silný vůl“, „nadávka“);

c) *žahour* (dosavadní doklady hlavně z Tábora, význam „rozvařené švestky“ (Jungmann), „pokrm z červených jahod v mléce rozmačkaných“ (Kott), „kaše z borůvek“);

d) jaké formy slova *dřez* se u nich užívá (střez, strízek, srez, třez, zřez, dřez atd.).

Vl. Šmilauer.

POSUDKY A ZPRÁVY.

Louis Aragon: Basilejské zvony. Přeložil *Quido Palíčka*. Vyšlo r. 1935 jako 6. svazek Edice dobré knihy, kterou řídí a vydává V. Čejka. Stran 368. Brož. za 40 K, váz. za 52 K.

Aragonův román předvádí obraz Francie na pozadí evropského dění v letech před světovou válkou. Osou vyprávění jsou životní osudy anarchistky Kateřiny Simonidzéové, rodem Gruzínky, která vzrušeně prožívá společenské i politické problémy dvacátého věku. Před čtenářem defilují lichvářství, sebevraždy, nekalé obchody s omamnými jedy i se zbraněmi, stávky, sjezdy; poznáváme lidi bezvýznamné i postavy, které vedou, otevřený život všedního dne i ztajené zákulisí veřejného života; na konec se otvírá výhled do blížíící se vřavy válečné a do doby, která vyrovná všechny rozdíly lidské společnosti.

Francouzský originál zanechal bohužel četné nežádoucí stopy v překladu, zvláště ve skladbě, ale ani v českých vazbách nemá překladatel dosti jistoty. Čteme na př. tato nevhodná slovní spojení: Diana by byla zabila svou matku (9) m. Dianě bylo, že by byla s to zabít svou matku. Jakub nemohl dosti žasnouti (64) m. se nemohl ubránit úžasu. To je hrozné, jak mu opět naškrobili košili, je svrchovaný čas odejít od této pradleny (93) asi m. nedávat si od této pradleny už práť. Nemluvíla

s příliš malou Kateřinou (103) m. s Kateřinou, protože se jí zdála (n. byla) příliš malá. Pan de Hutén shledával, že tento nihilismus je svrchovaně slušný (133) m. pan de Hutén pokládal tento nihilismus za svrchovaně slušný. Asi ve čtyři hodiny došli do Cluses. Toť velká obec (141) m. Je to velká obec. Vtom však spatřili blížíci se, zvláštní průvod (141) m. jak se blíží zvláštní průvod. Požár se rozrůstal náramně rychle za tohoto červencového suchého dne, při dřevěné kostře domu (146) m. protože kostra domu byla dřevěná. Padesáti a několikaletý, vyděšený, prostovlasý muž se vynoří (160) m. Vyděšený prostovlasý muž, starý něco přes padesát let, se vynoří. Okouzlující, trochu žvanivá, přes to! (191) m. Okouzlující, přestože je trochu žvanivá. Paní de Sabran... cítila jakousi nevolnost, slyšíc, že si Diana stěžuje do bolestí (78) m. na bolesti. (Profesor Pozzi) jí okamžitě operoval zánět slepého střeva (78) m. operoval ji na zánět... Po prvé, tvou ženu již mám, a po druhé, každým způsobem, ty už ji nemáš (86 n.) m. Předně..., za druhé...

Zvláštností je slovakismus „co chvíle“ ve smyslu stále, co chvíli, každou chvíli a p., na př.: Ach ano, domníváš se, že se sluší připomínati, co chvíle, že máš matku? (12). Jakub de Sabran pracoval v generálním štábu, avšak mohli ho co chvíle poslati k čertu (46).

Osvěžením při četbě jsou jadrné vazby, které vyjadřují skutečný smysl původního textu, ne jen jeho slovní podobu, na př.: panečku, to bylo jako nožka! (9, z chlapecké mluvy), bylo by to prašť jako uhoď (11), maminko sem, maminko tam (12), tam dole (t. j. v Tiflisu) byl učiněný středověk (99).

Pořádek slov v tomto překladě bývá leckdy násilný. Hlasité přečtení věty nebo alespoň její akustická představa by byly mohly ten nedostatek napravit. Několik příkladů: Podle mého názoru Diana by upravila věc... mnohem lépe (59) m. by Diana; odpověděla: „Když to jest nezbytně nutné...“ (59) m. Když je to...; neboť pozbyla jsem víry (66) m. neboť jsem pozbyla; poděsila se tím, neboť bála se, že muž hodí peníze na zemi (108) m. neboť se bála.

V pravopise najdeme nejednou opominutí proti spisovnému usu, na př. bral za vděk (!) její matkou Kristýnou (10) m. Kristinou; Šebestyán (182) m. Šebestián; odulá... tloušťkou (15) m. tloušťkou; slézal strmá pobřeží (16 n.) m. zlézal; po neštovicích (120) m. po neštovicích; ponuřejší (150) m. ponuřejší; oni... scípají (240) m. zcípají; sprostředkovaný (282) m. zprostředkovaný; sjezd sprostil... viny (304) m. zprostil.

V některých případech jsou zbytečná velká začáteční písmena. Podle francouzského způsobu je tu vytištěno na př.: v dobách Císařství, Prvního Císařství (28); k Svatému Lazaru (29). Dny, v nichž oheň vládla na jeho obzorech, nazýval Červeými Velikonocemi (106).

Překladatel nemá dosti jistoty v užívání spřežek. Píše nesprávně: bral za vděk její matkou Kristýnou (!) (10) m. zavděk; což nám dáváš velmi často na jevo (19, též jindy) m. najevo; několik dní po té (78) m. poté; Kateřina ho sevřela v zápěstí jako by ocelovou rukou (145) m. jakoby. Naopak zas je chybné: odpovídal velmi suše, jakoby chtěl uložit vše na místo (39) m. jako by chtěl. Má zato, že nebezpečí hrozí (353) m. má za to.

V poměrech kvantitativních je v našem překladu často chaos. Čteme na př. tyto omyly: muž v jeho létech (12 a pod. jindy) m. v letech; proto se někdy ocitám v podivném postavení (31) m. proto se ocitám; píše o Gruzincích (94) m. o Gruzíncích, Gruzinka (97) m. Gruzinka, Gruzinsko (123) m. Gruzínsko; ukázala všemnu opatrnost, s níž byla (116) m. s níž byla, t. j. kterou byla s to ukázat; rozsévači (125) m. rozsevači; křišťalový tón smrti (199) m. křišťalový; milenců jako maku (200) m. máku; jmělí (252) m. jmelí; před barinou (265) m. před bárinou n. lépe báryňou.

Mužská cizí vlastní jména osobní překladatel někdy skloňuje chybně. Místo doprovázel pana Peissonneau (11) by bylo lépe psát pana Peissonneaua. Akus. od italského jména *Brunelli* není *Brunellia* (343), nýbrž *Brunelliho*. Od nom. *Garry Lytton* má akus. znít *Garryho Lyttona*, ne *Garry Lyttona* (343).

Ženská vlastní jména cizího původu jsou místy nepřechýlena. Lze však docela dobře říci paní Simonidzéová m. „paní Simonidzé“, jak většinou najdeme v tomto překladu, a místo „paní Peissonneau“ (11) by byl vhodnější tvar *paní Peissonneauová*.

V užívání zájmen pozorujeme v překladu proti závazným normám značnou libovůli. Najdeme tyto nesprávné tvary: manželům Melazziovým, jichž mladičká dívka má přijeti brzy do Mornevillu, se velmi ulevilo (10) m. jejichž dívka; rozbolela mne z vás hlava (58 a pod. častěji) m. mě, protože zájmeno nestojí po předložce ani není v důrazovém postavení. Nemohu jim přece vypravovati o mých obchodech (59) m. o svých. Poručík hledal knoflík k límci a nenalezl ho (93) m. jej; s touž péčí (100) m. s touž péčí; přišla k tělu a dívala se naň dlouze (155) m. na ně.

U abstrakt užíváme druhových číslovek místo základních. Věta: Robert však zejména trpěl tisíci úzkostmi (55) má znít: Robert trpěl tisícerými úzkostmi.

Ve shodě s Pravidly zachovává překladatel naprosto důsledně příslovce *jediné*, ale bylo by vhodné, kdyby se tento poněkud archaicky znějící tvar nevyskytoval tak často a byl spíše nahrazován příslovci *jen*, *jenom* a p. (Petr mi byl vždy *jediné* milým kamarádem (64); říkal mi, že *jediné* na mně záleží (65) a *jinde*).

Velmi bolestná stránka tohoto překladu je naprostá libovůle v užívání čárek. Vět, kde chybí čárka nebo i čárky dvě, jsem napočítal na 368 stránkách této knihy 129. Uvažme při tom, že nedostatek znalostí o rozdělovacích znaménkách se na středních školách už od terciie posuzuje velmi přísně. Připojuji aspoň několik příkladů: (Pan Brunel) vodil jej na balkon, aby si vykouřil doutník, a Robert prohrával potom ještě víc (21) m. doutník, a Robert... Diana a Jiří zmizeli na tři týdny a když se vrátili (21) m. týdny, a když... Zamiloval se do něho a to právě ve chvíli, kdy plukovník byl jmenován brigádním generálem (22) m. do něho, a to...

Nadbytečná interpunkce je ovšem také nesprávná a mohl bych citovat 56 příkladů na tyto závady. Uvádím aspoň některé z nich za mnohé: Obrazu malého zázraku s houslemi (je myšlen hudebně nadaný chlapec) a s matkou stojící nad ním, nebylo lze odolati (23). Neučinila to, ani tak z touhy po zisku... (27); výhrůžný(!) křik a obyčejně Jiřího smích, pronikaly často dveřmi (30). Ale přes to přese vše, nemám rád Wisnera (46). Avšak policejní ředitelství, místo toho, mařilo čas (286, obě čárky zbytečné).

V posuzované knize jsou i jiné interpunkční závady. Tak ve větě: Markéta měla oslíka, kterému říkala: Třeštidlo (49), vystačíme bez dvojtečky a ovšem s malým písmenem slova, jež po ní následuje. Řeč nepřímá vložená do přímé řeči se odděluje čárkami, ne čárkou a dvojtečkou, jako najdeme na tomto místě: „Mně... mně se ten důstojník zdá roztomilý,“ pitvořila se paní z Nettencourtu způsobně: „podobá se poněkud Monsignorovi, nezdá se ti, Eduarde?“ (8 n.). Spojovacích čárek je zbytečně užito ve spojení: pro Marii-Janu (15), jaká byla Marie-Antoinetta (31), vidí stromy saint-germainského boulevardu (8). Není ani třeba klást mezi jednotlivé členy složitějších nesklonných místních jmen vodorovné čárky, ač tak Francouzi činí, jako na př. z Pont-à-Mousson (10), ze Saint-Jean-de-Luz (8). Ve větě: Jste již velká a život (Vzdech) je

takový, jaký je (15), by bylo lépe napsati vsuvku, kterou mluvící osoba nepronáší a která jen dokresluje situaci, na př. takto: (— vzdech —).

Také slovníku lze vytknout některé drobné vady. Ve větě: odpor . . . k téže pražené kaparkové omáčce (115) máme číst správně: kaparové. Místo zastaralého tvaru Irčanka (120) předpisují Pravidla tvar Irka.

Tiskařské omyly jsou asi Farrèr (48) m. Farrère, Bruyèr (49) m. Bruyère, Chalons-sur-Marne (51) m. Châlons, nepotáhne (329) m. nepotáhne, musí zavést svou káru do garáže (245) m. zavést.

Recensentovi je zatěžko pronést úsudek o překladu s tolika poklesky proti spisovnému českému jazyku. Nechce působit osobní trpkost. Stačí snad, že ukázal na některé jazykové choroby, kterými naše překlady dosud trpí a které tuto knihu postihly velmi citelně. Je třeba, aby k dobré vůli překladatelů, kterou při převodu uměleckého díla musíme předpokládat, přistoupilo ještě pozorné studium současného jazyka z pomůcek, které jsou snadno přístupné (Pravidla, Příruční slovník České akademie, Slovník jazyka českého od Váši a Trávníčka, Hallerova rukověť Správně česky, Naše řeč, Gebaurova Příruční mluvnice*), a kde nemá překladatel dost jistoty, nechť přibere jako poradce odborníka filologa. Po takové konzultaci by jistě vždycky vyšel pacient — náš drahý jazyk mateřský — bez pohromy.

Miloslav Wajs.

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

Jaké pravopisné znalosti si odnášejí žáci z obecné školy.

V časopise „Teorie i praxe“ (IV, 1939, 8—13) uveřejňuje odb. učitel L. Koubek výsledky orientační zkoušky, již bylo na počátku šk. roku 1937/38 podrobena 4452 žáků I. třídy rozličných měšťanských škol v Čechách a na Moravě (605 z nich bylo repetentů). Pravopisná zkouška se prováděla na 50 slovech (dikтовaných však v obsahové souvislosti). Z nich se dvacet týkalo psaní *i y* a vždy deset psaní *ě je*, předpon a předložek (s paní — spaní, u naší — unáší), souhlásek znělých a neznělých (vlhký, kavka). Ponecháváme stranou rozbor výsledků týkající se vztahu mezi pravopisnými znalostmi a klasifikací z obec-

*) R. 1935, kdy Aragonova kniha vyšla, nebyly ovšem všechny ještě vydány.

né školy; zajímá nás však zjištění, v čem žáci odcházející z obecných škol chybují nejvíce.

a) Nejobtížnější je lišení *mě* a *mně*, *je* a *ě* atp. Slovo *vzpomněl* napsalo špatně 3251 žáků (t. j. 73%), slovo *vjezd* 3165; následují *objednal* s 1865, *náramně* s 1402, *měl* s 1356, *větřík* s 1243, *soukromě* s 1140 (proti „náramně“ nápadně málo!) a *pěšky* s 940 chybami; v slově *město* se zmýlilo jen 288 a v slově *běží* jen 197 žáků (4.6%).

b) Mezi předložkami a předponami vede ovšem *z* a *s*: 2369 žáků (53%) napsalo špatně *z papíru*, 1717 *s bratrem*, 1716 *s okna*, 1546 *z knihy*, 1306 *se stromu*; méně se chybuje v odělování předložek: 1442 *unáší* — 736 *u naší (školy)*, 1088 *v lese*, 557 *(tvrdé) spaní* — 527 *(pán) s paní*.

c) Velmi žalostné jsou výsledky ve psaní *i* a *y* po obojetných souhláskách, uvážíme-li, co času a námahy se této věci na obecných školách věnuje: *Miloš* 1797 je ovšem vlastní jméno, snad ne všem známé, ale *bystrý* napsalo špatně 1636 žáků (37%), *vitati* 1408, *mlýn* 1347, *zpytuje* 1309, *bici* 1293, *zítra* 1182, *mlíti* 1146 atd.; nejlépe ještě pochodilo *miti* se 785 a *míří* s 674 chybami.

d) Zato poměrně málo se chybuje ve psaní znělých a neznělých. Jediné slovo *jih* se zdá žákům obtížnější (1449); ostatní jsou daleko za ním (898 *chléb*, 890 *vlhký* až 151 *kavka*, 77 *sad*).

Zkoumání takové — třeba předem záměrně omezené jen na jisté věci — je velmi poučné a důležité pro hledání cest, jak zvýšit pravopisnou úroveň našeho žactva. Je-li dnešní obecná škola — na rozdíl od školy staré — přetížena úkoly, nemůže to býti omluvou pro nedostatečné výsledky v triviu, nýbrž jen podnětem, jak i v omezeném čase dojítí úspěchu zlepšením method. Autor našeho článku správně odmítá „nesmyslné skladby říkanek s t. zv. vyminěnými slovy“ (Lyšaj se v kolybě nalykal glycerinu). Je jen jediná cesta, jak zdolati tuto nepochybnou svízel ve vyučování pravopisném: stálé cvičení jednotlivých slov, a to methodami nejrozmanitějšími (opisováním, doplňováním, užíváním ve větách, vyhledáváním v textu, abecedním řaděním atp.). A ovšem třeba se omeziti jen na ta slova, která jsou součástí žákova slovníku; žák obecné školy nemusí umět psát slova *hieroglyf*, *lyceum*, *myriada*, protože jich neužívá. U některých — a to právě nejobtížnějších — slov je zvláště užitečné rozumné vyučování nauce o tvoření slov (kmenosloví); rozumné, to jest nezáležející ve výctu významových skupin a příslušných k nim přípon (leckdy sporadických a majících význam jen pro historickou mluvnicí), nýbrž ve-

doucí k srovnávání slov a k porozumění jejich složení. Navykne-li si žák, aby si při slově *vjezd* uvědomil souvislost s *příjezd*, *výjezd*, *zájezd*, při *objednal* souvislost s *vyjednal*, *ujednal* atd., pozná-li srovnáváním vždy dobře předponu *vy-*, uvaruje se mnohých chyb. Dobré výsledky, jichž se dosáhlo při psaní spodobených souhlásek odkazováním k tvarům flektovaným a k slovům příbuzným (*sad* - *sadu*, *vlhký* - *vlhnouti*, *vláha*), ukazují, že myslivost žáků nemusíme podceňovat. Co se týče slova nejobtížnějšího, *vzpomněl*, konstatuje autor, že spojování s *pomniti* je málo užitečné, protože je to slovo čistě knižní. Zde se však velmi osvědčuje spojování tvarů

zapomenul — vzpomenul — připomenul atd.
zapom.něl — vzpom.něl — připom.něl.

O účtě k české řeči.

Nemine snad dne, abychom se ve veřejnosti nesetkali s trpkými stesky na vzrůstající úpadek českého jazyka, zvláště v denním tisku. Jsou to stížnosti většinou velmi oprávněné, zejména také proto, že se tento truchlivý stav šíří některé týdny přímo lavinovitě. Je sice pravda, že se novinářská práce koná v ustavičném shonu, kde není možno mysliti na každý detail. Známe dokonce šéfredaktora, který se vřdycky velmi kohoutí, nenajde-li ve svém listě každý den aspoň jednu tiskovou chybu, protože noviny nemají prý vypadat tak učeně a vypracovaně jako revue, s kterou si redakce i tiskárna hrají čtrnáct dní. Ale velmi zaráží čím dál tím větší ztráta citu pro čistotu a ryze české řeči v novinách, a to snad ve všech bez rozdílu. Je už svrchovaně trapné, neznají-li čeští novináři skoro vůbec přídavné jméno *prisvojovací* a píšou-li místo řech *Daladie* rova nevkusně a špatně řech *Daladie* rova nebo překládají-li z jiných jazyků otrocky celé fráze tak, že to praští české ucho jako rána palicí. Neříkáme, že je tento úpadek omezen jen na denní tisk; pozorujeme jej zvláště ve zpravodajských podnicích, v reklamních brožurách i v časopisech vydávaných pro zábavu. Jde to dokonce tak daleko, že se už i kulturní úřady rozhodly učiniti tomu vhodným způsobem přítrž, a to jak u slova psaného, tak u slova mluveného. Takové akce je jistě třeba vítati; budou ovšem málo platny, nebudou-li podporovány těmi, kdož píšou nebo veřejně mluví.

Nehodláme zde burcovati příslovečná „ospalá svědomí“ a vykládati, co pro nás znamená český jazyk. Chtěli bychom však upozorniti aspoň na toto: Kdekterý žáček obecné školy se doví, co znamenal a znamená pro náš národ, pro jeho osobitost a její záchranu jazyk český v minulosti i nyní i pro budoucnost, jinými slovy, co nám dala naše mateřština, již jsme v posledních desetiletích vytržili a

vybrousili na úroveň nejkulturnějších jazyků světových. Měli bychom si tedy uvědomiti i druhou stranu tohoto účtu a pochopiti konečně, čím my jsme povinni jazyku českému. Především jistě aspoň účtou k jeho právu na čistotu v ústech i perech českých lidí. Komolit, mrzačit, ubíjet a tím zesměšňovat a tupit češtinu je zločin a velezrada na jednom z nejcennějších statků národa a jeho kultury. Chtějí-li noviny býti právem nazývány kulturním produktem, nesmějí české řeči jako hlavnímu výrazovému prostředku české kulturní tvorby podrážeti svévolně nohy. Vždyť na konec nezbuďte, než aby-
chom k četným dnešním kursům pro vyučování jiným jazykům přidali co nejpřístupnějších kursů, v kterých by se Čechové pracující perem a slovem naučili pořádně česky. Jan Scheinost.

Lid. listy 21. X. 1939.

DROBNOSTI.

ČEŠTINA V NOVINÁCH. V oddíle „Z našich časopisů“ v tomto čísle otiskujeme článek šéfredaktora Lid. listů Jana Scheinosta o tom, jak v poslední době upadl jazyk českých novin. Zde k němu dodáváme ukázkou, kterou nám jeden z našich čtenářů poslal a která svědčí bohužel až příliš jasně, že má pan šéfredaktor pravdu a že ho naprosto nelze vinit z přepínání. V článku asi o pětáctýřeceti řádkách (Nár. pol. 17. 10. 1939) se čtou tyto chyby: „Lidi, kteří pěstují v Praze orientální jazyky, je velmi málo“ (m. lidí, kteří...). „Praktická znalost a použití těchto exotických jazyků jsou u nás dosud málo známy.“ (Praktická znalost je známa? Snad chtěl pisatel říci: Praktická znalost těchto jazyků je u nás dosud malá a málo se ví, jak jí lze užiti.“ Obě tyto věty jsou hned z nadpisu, — má tedy zásluhu o ně patrně redakce sama). „Mimo perštiny a arabštiny budou vyučovány i čínština, japonština...“ (m. mimo perštinu a arabštinu se bude vyučovat i čínštině...). „Důležitost těchto jazyků pochopili již dávno Angličané, kteří jako výborní obchodníci, dobře věděli a dovedli využití psychologický moment při ujednávání obchodu, jakým jest znalost domorodé řeči.“ (Tato věta svým zmateným a toporným slohem ukazuje, že pisateli je pero nástrojem patrně nezvyklým. Smysl asi je: „Důležitost těchto jazyků pochopili již dávno Angličané, neboť jako výborní obchodníci dobře věděli, jak významným činitelem při ujednávání obchodu je znalost domorodého jazyka, a dovedli toho využít.“ Jak je vidět, v původním znění bylo nesprávně užito vztažného zájmena; nesprávně je položena čárka za slovem *obchodníci*; nesprávně byla spojena slovesa „věděli a dovedli využít“, neboť každé z nich má jinou vazbu, a proto sloveso *věděli* trčí ve větě vlastně bez náležitého pokračování; nesprávně bylo spojeno sloveso *využít* se 4. pádem; a konečně je stavba té věty značně nabourána a pokřivena nevhodným umístěním

posledního členu „jakým jest znalost domorodé řeči.“) „I pro náš export jsou neobyčejně důležité tyto znalosti, které jedině umožňují získávání orientálních trhů, které mají své naprosto odlišné zvláštnosti a řídí se jinými pravidly, než trhy evropské.“ (Správně by ta věta měla znít asi takto: „I pro náš vývoz jsou tyto znalosti neobyčejně důležité, neboť jen ony umožňují získávat orientální trhy, mající své zvláštnosti a řídící se jinými pravidly než trhy evropské.“) „Hindí i jeho odrůda urdu... jsou velmi snadno k naučení.“ (Nevěříme skoro zraku, že i toto se může vyskytnout v českých novinách! Čech by řekl asi: „Jazyku hindí i jeho odrůdě urdu lze se naučiti n. se naučme n. se každý naučí velmi snadno.“) „Je pochybným názor, že...“ (m. je pochybný). „Zájem o kursy orientálních jazyků... vykazuje dosti velké výkyvy“ (m. jsou n. jeví se v něm dosti velké výkyvy). „Zajímavo je, z jakých kruhů se rekrutují(!) povětšinou posluchači kursů“ (m. je zajímavé, z jakých oborů přicházejí většinou n. po většině posluchači kursů). „Někteří se tak pravděpodobně vrací ke své staré lásce — orientálnímu jazyku, na nějž ve shonu za denním chlebem nezbylo jim času“ (m. někteří se tak vrací k své staré lásce... jazyku, na který jim... nezbylo času“) atd. Vynecháváme ještě celé hejno rozličných menších nedopatření jazykových, ale i těm by se byl pisatel jen trochu pečlivý vyhnul. Ten článku má tučný nadpis „Důležitost orientálních jazyků pro export“; škoda, že si autor neuvědomil také ještě daleko větší důležitost českého jazyka pro české noviny a pro jejich české čtenáře. Ale když už se autor nestydí dělat si ostudu, neměla by se k tomu tak trpně propůjčovat redakce.

„ELEKTROUDRŽBÁŘ“. Pan odb. uč. Josef Königsmark z Rokycan píše:

»Ve 22. čísle „Zlína“ z 31. května t. r. je na 12. stránce článku s nadpisem „Vynález elektr. žehlení bez drátů“. V jeho první větě se čte opravdový slovní zázrak: „Elektroudržbář J. D. z Baťova obdržel od správy závodů odměnu 4000 K za zdokonalení žehlení elektrickými žehličkami.“ Co znamená ten „elektroudržbář“?«

Připojujeme se k tomuto dotazu a prosíme redakci časopisu „Zlín“, aby nám laskavě podala vysvětlení. Jen prosíme proboha, aby nám nedokazovala, že je to potřebný odborný výraz a že by bez něho Baťův Zlín neobstál!

KONSTANCA. Jméno známého rumunského přístavního města se píše českým pravopisem podle výslovnosti *Konstanca* (nikoli Konstanza, jak se tu a tam objevuje v našem tisku podle německé transkripce). Při skloňování tohoto jména se vlivem nominativního -a udržují nepřehlasované koncovky podle vzoru „žena“ i ve 4., 5. a 7. pádě (přes Konstancu, Konstanco!, před Konstancou). Ostatní pády (2., 3. a 6.) jsou podle vzoru „duše“: do Konstance, ke Konstanci, v Konstanci. Tak se skloňují i všechna

jiná zeměpisná jména ženského rodu, která mají před nominativní koncovkou *-a* souhlásku měkkou, jako *Marica*, *Bystrica*, *Dobruďa* a p. Srov. NR. XX, 1936, 22. —i—

„NEBÍČKOVAT“, „DĚLAT KOROUHVIČKU“ atd. (NR. XXIII, 1939, str. 74 n.). Pan lesní rada Jaroslav Hubálek z Kolence n. Než. mě prostřednictvím redakce Naší řeči upozornil na jiný výraz pro chování koroptve smrtelně postřelené do plic: „dělat holubičku“. Slýchal jej vedle jiných výrazů už od svého otce a jako praktikant před 35 lety od starých hajných na Litomyšlsku a Třebovsku. Současně uvádí tento název v posledním čísle Stráže myslivosti (r. XVII, 1939, str. 328) pan B. Brejžek. Zná jej jako starý výraz z jižních Čech (mezi Čes. Budějovicemi a Krumlovem) a hájí jej jako jediný správný termín pro tento jev podle známé písničky „Každý jen tu svou...“ Oboje upozornění je jedno na druhém nezávislé a uvádí tento výraz ze dvou různých krajů Čech.

Myslím, že nemůže býti proti tomuto výrazu námitek. Je výstižný, přiléhavý i poetický. Naznačuje zase novou představu, jakou poraněná koroptev vzbuzuje. Ale naopak zase by nebylo správné odsuzovat jiné běžné a stejně správné výrazy. Týž jev může vzbuzovat představy různé, jako je tomu v našem případě, a výrazy, které je vyjadřují, mohou být všechny správné. Jsou to vesměs výrazy obrazné, přenesené, přirovnávají let poraněné koroptve k jiným jevům podobným, v našem případě k holubici s rozpjatými křídly; je v něm vlastně zachyceno vrcholení koroptve, než padne zhaslá prudce k zemi.

Není po mém soudu tedy na místě stesk pana Brejžka v Stráži myslivosti (l. c.), že se naší anketou nedosáhlo žádoucího výsledku. Zde je tomu právě naopak, máme výrazů dostatek, a správných i pěkných. Je z toho také viděti, jak se někdy pro týž jev najde názvů hojnost, kdežto jinde zápasíme o jediné šťastné pojmenování jevu. Typický příklad toho byla bezvýsledná anketa o vystižení výrazu „šťanglovaná“ koroptev, jak upozorňuje pan rada Hubálek. Dr. Jos. Šmahel.

SKOLOUBIT SE. Na dotaz prof. Jiřího Horáka o tomto slově (NR. XXIII, 1939, 98) odpovídá p. říd. učitel Karel Rodina z Koterova u Plzně: Nářeční slovo *skoloubit se* znám ze sev. Blatenska i z Nepomucka. Ještě na jižním okraji plzeňského okresu je běžné. Užívá se ho nejen o zlepšení zdravotního stavu, ale též o pokroku ve vzrůstu plodin („náš voves se skoloubil až po těch deštích“). Na téměř území je ještě jiné, zvukem trochu podobné slovo: *skolostinej* s významem „tělesně choullostivý, zimomřivý.“ Snad je v obou těch slovech nějaká společná lidová etymologie a je možné, že jedno z nich bylo vzorem druhému.

Paní odb. učitelka Augusta Varousová z Klatov píše: Tohoto slovesa u nás hojně užívají prostí, starší lidé, spíše však v podobě *skoroubil se* než *skoloubil se*. Říká se tak nejčastěji o tom, kdo k nám přišel nuzný a u nás se zvelebil, ošatil se, lépe vypadá, okázaleji vystupuje a p.

Rejstřík k XXIII. ročníku Naší řeči.

Sestavil Stanislav Petíra.

Slova a rčení chybná jsou vytištěna písmem p r o l o ž e n ý m. *Zkratky:* ak. = akusativ, 4. pád; běžněj. = běžnější; citosl. = citoslovce; češ. = čeština; dat. = dativ, 3. pád; dial. = dialekticky; dohrom. = dohromady; etymol. = etymologie; fam. = familiárně; fem. = femininum, rod ženský; gen. = genitiv, 2. pád; chod. = chodsky; infinit. = infinitiv, způsob neurčitý; instr. = instrumentál, 7. pád; j. = jinde; jč. = jihočesky; klad. = kladsky; klatov. = klatovský; kn. = knižní, knižně; komp. = komparativ, 2. stupeň; l. = lépe; laš. = lašsky; lat. = latinsky; lid. = lidově; litomyš. = litomyšlský; lok. = lokál, 6. pád; m. = místo; mask. = maskulinum, rod mužský; mor. = moravsky; mysl. = myslivecky; n. = nebo, následující; něm. = německy; neskl. = nesklonný; nesp. = nesprávně; neut. = neutrum, rod střední; neživ. = neživotný; nom. = nominativ, 1. pád; ojedn. = ojedinelý; os. = osobní; peior. = peiorativní; pl. = plurál, číslo množné; plzeň. = plzeňsky; pod. = podobně; pom. = pomístné jméno; pomn. = pomnožné; posázav. = posázavsky; předl. = předložka; předp. = předpona; příp. = přísl. = příslovce; pův. = původně; rušt. = ruština; říd. = řídký, řídce; řidč. = řidčeji; sg. = singulár, číslo jednotné; skloňov. = skloňování; slc. = slovensky; slez. = slezsky; složen. = složenina; sp. = spojka; spis. = spisovně; spr. = správně; stč. = staročesky; třeboň. = třeboňsky; v. = viz; val. = valašsky; vl. = vlastně; voj. = vojensky; vok. = vokativ, 5. pád; vysl. = vyslov!; zastar. = zastaralé; zbyt. = zbytečně; zdobn. = zdobně, zdobnělna; zejm. = zejména; zkr. = zkráceně, zř. = zřídka; zvl. = zvláště; život. = životný.

A

-a, příp., v deverbativech (zahrada, zátka a pod.) 31, 48
aby, sp., a b y j s m e, spr. abychom 32
-ač. -ačka, příp., kvantita (vysílač-vysílačka a pod.) 189
ajacký (Ajaccio) 115
-ák, příp., ve jménech obyvatelských, obyc. peior. 5, v druhových jménech chovných zvířat a j. 6
almara 180
-an, příp., ve jménech obyvatelských 4, 5, 6, v druhových jménech chovných zvířat a j. 6; významový rozdíl přípon -an a -án (Američan-Amerikán) 5
-án, příp., ve jménech obyvatelských, v druhových jménech chovných zvířat a j. 6; významový rozdíl mezi příp. -an a -án (Američan-Amerikán) 5
anděličkovat(i) mysl. 75, 75—76
ani, sp., m. i vět kladných 76, 86, 154
aniž, sp.; aniž by, sp., chybné užívání 20

-ánský, příp. (marokánský) 4, 5; v. též -(i)ánský
a p a t i c k y, spr. apathicky 17 n.
-árna, příp. (kovárna, prachárna, kavárna) 223
-asa, -ase, -asie, příp., vysl. -áza, -áze, -ázie 172
-áš, příp. v cizích slovech (portáš) 50
-at, příp. cizí 6
-ata, příp. (Kojata, Mařata a pod.) 205 n.
auto-, v složeninách (autosvatba, autolakovna a pod., nespr.) 27, 187

B

-ba, příp., v složeninách (bohoslužba) 28
bačkora 181 n.
bádati, zastar. badati 25
báň, báně 42, 43
bandita, etymol. 280
baňka 42, 43, dial. báňka 43, a to je základem slova buňka 43 n.; baňka holubí = holubník 42 n.
báryňa, bárina, nespr. barina 285

básnická čeština a čeština novinářská 88 n.
 baša, etymol. 49
 bašibozuci, etymol. 49
 Baťa, gen. spis. Bati 136, 137
 bauxit, vysl. boxit, bóxit, etymol. 10
 bělizna, na bělizně, pom. 157
 benátský (od ital. Benátek), ale benátecký (od českých Benátek) 113
 bezprostřední; v bezprostřední blízkosti, spr. v samé blízkosti, zcela blízko 251
 bezsilný 21
 bezvýsledně, spr. marně 19
 bílá věž, spr. Bílá 220
 bimbaša, etymol. 49
 bio a kino 213 n.
 blabuň, blabuňka 43
 blbě červený a pod., jako dvě slova 125
 blízounko, nespr. blízounko 25
 blůza, spr. blůza 18
 boží, nespr. Boží 94
 brátí účast, spr. účastniti se 19;
 brátí v úvahu nespr. 223
 bravo, 1. bravo, pl. bravi = nájemný vrah; 2. bravo, bravissimo, citosl. = výborně, etymol. 142
 bravura, etymol. 142
 brigand, etymol. 280
 brykyš, zastar. 179
 brynza, val., etymol. 81
 březan, etymol. 65
 břinkovka, etymol. 47, 48
 bublina 43
 buňatka 41, 43
 buně 41
 bunečný, buněčný 9
 bunice = buňka 8 n., 41, 44
 buničina 9, 44
 buničinový, bunička, buničkový, buničnatý, buničný 9, 44
 buňka, etymol., významy 6 n., souvisí se slovem báně, baňka, báňka 43
 buňkaření, buňkobedla, buňkotvorec, buňkovatotřepenitý, buňkovatý, buňkovina, buňkový 9, 44
 byt', sp., byt' by byl jedn. spr. byt' byl jedn. 219
 býti; nebýt k nalezení a pod., spr. nebylo možno nalézt 19, 166 n., 291; zdál se býti strašným, spr. zdál se strašný a pod. 20, 252; býti

z něčeho jelen 128; byla tma, zima, spr. bylo 252

C

cadrna, cadrnáč 29
 cadrnatý 29, 179
 cajdrnožka 29
 calcium i kalcium 167
 callus i kallus, kalus 167 n.
 canda, candoň, candavý, candát, candátovati 29
 candra, etymol. 28, 29, 92
 canevas i kanava 168
 cap, kozel, val., etymol. 81
 cárek, příhrada v chlévě, val., etymol. 81
 cavatina i kavatina 169
 -ce, příp., v složeninách (vojevůdce a pod.) 28
 cella, organická c. = buňka 6
 cena; za každou cenu, spr. stůj co stůj 253
 cennina, nespr. cenina 25
 cindati (se), cinda 92 n.
 cintati, cinták, cintáček, cintálek, cintovat se; slc. cintový, cintavý, cintlavý, etymol. 93
 církev, nespr. Církev 94
 civěti, civíci, spr. civějící 18
 cizí slova; hvězdě Paule Wesselyové, nespr., nespr. ponechávání názvů cizích m. názvů českých (v Baselu, spr. Basileji, ve Firenzě, spr. Florencii, na Miškolcku, spr. na Miškovecku) 32; tvoření příd. jmen příponou -ský od cizích zeměpisných jmen podstat. 109 n.; o počestvování slov cizích 161 n.; psaní k- a c- (calcium, kalcium a pod.) 167 n., 169; psaní a výslovnost s mezi samohláskami 172 n., řeckého th 173; pana Peissonneau, spr. Peissonneau a pod. 285
 clown, clownsý, clownství, ne klaun atd. 272
 copak 123, 174
 Cronia, gen. Cronie 137, 139
 cudrny, slc., etymol. 93
 cudry, etymol. 93
 cundra, etymol. 28, 92, 222

C

čacký, od čad ,hoch, mladík' 109
 čadra 29

čandor, laš. 29

čandra, čandrůvka, mor. 29

čandrat, laš. 29

čárka, klade se někdy zbytečně, někdy se zase neklade vůbec, nespr. 21 n., 52, 220, 285; kouskování věty čárkami 85; nesprávné kladení čárky před přívlastkem stojícím za svým jménem (Vraceli se... po cestách, vroubených m. po cestách vroubených a pod.) 85, 154; nesprávné oddělování přechodníků čárkami (Náhle pak, pohlédnuv na mne, zvolal) 220

časování sloves kapati, kasati, kázati 172, kdákati 174, klamati 214, klaněti se 215, klapati 271, kláti 272, kleknouti, klepati 273, klepnouti, klesnouti 274, začítí 218; zanešen, spr. zanesen 252, odnešený, spr. odnesený 32, povznesený, spr. povznesený 19, křísený, spr. kříšený, 19, rdousený, spr. rdoušení 19, vyčistěný, spr. vyčištěný 19, spr. vyčištěný 19, znečištěnými, spr. znečištěnými 19, ohrazovala se, spr. ohrazovala se 252 n., ohražený, spr. ohražený 19, nahrazeno, spr. nahrazeno 46, 218 n.; odmítl přijat, spr. přijmout 18, 252, sejmuto, spr. snáta 52, upnutý, spr. upiatý 19, rozepnutý, spr. rozepiatý 251, jmul, jmut, spr. jal, jat, objati, obejmuli, obejmuti, spr. obejmouti, objali, objetí 26, napjetí, přepjetí, spr. napětí, přepětí 17; vrací se (3 pl.), spr. vracejí 290, stejně; rozumí, spr. rozumějí 18, staví, spr. stavějí 18, 218, dopláci, spr. doplácejí 32, civíci, spr. civějící 18, souvisejí, spr. souvisí 46, nevědějí, spr. nevědí 46; pohubnul, spolknul, zajičnul se, spr. pohubl a t. d. 18; ocitla se, spr. octla se 252; nehaz, spr. neházej 253; kdybych, kdybys a t. d. 210 n.

čepobití, l. večerka 252

Čerkauer, etymol. 281

červen, etymol. 65, 66 n.; červen,

červen menší, červen veliký, stč. 67

červenec, etymol. 65, 66, 67

černosrstý, zastar. 179

Českomoravská vysočina, název 142
čindrovatí, čindrůvka, laš., etymol. 93
činitelé, jako výraz neurčitosti (příslušní činitelé a pod.) 263

čipak 174

číslovky; čtení číslovek 21 atd. 46; padesát jeden (jako dvě slova), l. jedenapadesát (dohromady) 185; u abstrakt se užívá číslovek druhových m. základních (trpěl tisíci úzkostmi, spr. tisícerými) 286

člověk, etymol. 48; nespr. jeden (tady by jednoho udřeli, m. člověka) 126

čmudlík, teymol. 93

čokl, etymol. 48 n.

črven, červen menší, červen veliký, stč. 67

čtení matematických značek a výrazů 29, matematické úměry 115 n.; pomlčky při tomto čtení 34 n., 116 n.; čtení číslovek 21 atd. 46

Čtyřicet Lánů 13 n.

čudlík, čudla, čudlinka, etymol. 93

čudra, klád., etymol. 93

čudrný, mor., slez. 93

čudynej 222

čundej 222

čundr, čundra, na čundru 223

čutora, val., etymol. 81

D

daguerrotypie, etymol. 278

daleko se superlativem, nečeské, s komparativem (daleko více a pod.) však spr. 61

dálkový, dálný 30

dálnice, etymol. 29 n.

dáselný, ďaselný, ďaselný, dial. 180
dátí (dávati) a nechati s infinit., významový rozdíl (nakladatelství nechal o knihu přeložit, spr. dalo) 61, 187

dělat(i) korouhvičku, mysl. 75, 76, 292; dělat(i) panáka, mysl. 75; dělat holubičku 292

dělení slov, v. pravopis

demikat, syrná polévka, val., etymol. 81

desant = výsadek, voj. 72 n.

detekce, významy 181

determinace, neurčitost při ní (jistý, určitý, některý a t. d.) 267 n.

dětiný, dětinský 100

dluhovati, spr. býti dlužen, míti dluh; dluhovaný, spr. dlužný 45

dnes před stolety, spr. dnes sto let 32

Dobrovský, pův. Doubravský 176

dobýti něco, spr. něčeho 20

docílit, nedocílilo se shody, spr. nedosáhlo 44 n.

domácká jména, v. jména domácíá
dopláceti, 3. pl. dopláceti, nespr. dopláci 32

doplňk; nespr. v instrum. (nebylo těžkým m. těžké a pod.) 20, (život bude pustým m. pustý) 32, (není prvním m. první) 219, (je pochybným názor m. pochybný) 291; chybně příd. jm. v tvaru určitém m. neurčitém (byla zaražena, spr. zaražena a pod.) 86, 253 a opačně (nebyly by uskutečnitelným m. uskutečnitelné) 218

doporučivo, nespr. 192

dovést — dokázati, býti s to, býti schopen, uměti, spr. 61; dověsti a uměti, významový rozdíl 61

doznati čeho, spr. dojíti, dožiti se a pod. 32

dreck, významy 182

drška, držka, spr. dršťka 17

Dřevčice, etymol. 156

dřez 283

dřínovka, etymol. 47

duben, etymol. 65

Duffek, pův. Dušek 176

Duch svatý, nespr. Duch Svatý 94

důsledek; v důsledku, nespr. 223

dvojtečka, kdy se klade 22

dýza, etymol. 30 n.

dzama, shnilá věc, slc., etymol. 82

dzer, nádoba na žinčici, slc., etymol.

82

džiu - džitsu (jiu jitsu) 129

E

e, pohybné (sestra, sesterský atd.) 105, 111, (jadrný, jaderný) 122, (jesep, jespu, jesepu, jeseter, jesetra, jesetera) 128, (jezevec, jezvec, jikrný, jikerný, jiskrný, jiskerný) 129, (kaberňák, kabrnňák) 167

-ec, příp., ve jménech obyvatelských 3 n., 5, 6, v druhových jménech chovných zvířat a j. 6; v složeninách (zločinec a pod.) 28

-ecký, příp. 107 n.

-ek, příp., u jmen znamenajících výsledek děje (výkrojek a pod.) 74

elektroudřzbář(!) 291

embryo, nespr. embryo 251

-enský, příp. 107 n.; v slovech cizích (valdenský) 113 n.

Estonci, etymol. 280 n.

etymologie slov bandita 280, baša 49, bašibozuci 49, bauxit 10, bělizna 157, bimbaša 49, bravo, bravura 142, brigand 280, brynza 81, březem 65, brínkovka 47, 48, buňka 6 n., 43, candra 28, 29, 92, cap 81, cárek 81, cinda 92 n., cindati (se), cintati, cinták 93, cudrny 93, cudry 93, cundra 28, 92, 222, 222 n., Čerkauer 281, červen 65, 66, červenec 65, 66, 67, čindrovati, čindruvka 93, člověk 48, čokl 48 n., čudra 93, čudlik, čudla, čudlinka 93, čudrný 93, čmudlik 93, čutora 81, daguerrotypie 278, dálnice 29 n., demikat 81, dřínovka 47, duben 65, dýza 30 n., dzama 82, dzer 82, Estonci 280 n., Falc, Falclík, Falcník 281, Feničané 143 n., fénix 143, 144, fořt 157, fotografie 278, frumbija 82, fujara 81, Gahura 81, gaura 81, glaga 81, grapa 81, halbija 81, halena 275, haluzna 11, harambaša 49, harlekýn 11 n., hekatomba 175 n., hrb, hřbet 148, husar 279 n., chaluha 275, chalupa 275, chaluzník 275, chlácholiti 275, chlap 148, 275, chobot 148, 157, chobotnice 148, chomout 148, chorý 148 n., choulti 149, chrb, chríb, Chříby, chrbát (slc.). 148, chrást, chrastí, stě, chvrást, chrastiti 149, chrt 149, Chvalín 177, Jarmil, Jarmila 246 n., kalenec 47, kaliti (železo) 47, Kanaan 143 n., kaprad' 276, kazivec 207, koliba 81, kolibřík 12, komarník 81, korec 149, kráčata 157, kráčun 82, kráva 149, krevel 207, krumpolec 28, kulastra 81, kuliti 149, kurnota 80, kvačiti 47, kvaka 47, 48, květen 65, laja 80, lán, Lány 13 n., 78, leden 65, Levoča 282, Lidmila 248, Liptov 282 n., listopad 66, lotr 280, Ludikar 1, 281, maďar 277, mamaliga 82, maňásek 241, Marie 202 n., Mařák 205, melouch, melou-

chař, melouchařiti, melouchovati, meloušiti (se) 28, merinda 81, Minčol 82, Minibergr 281, Motol, Motoly 14 n., mrchovláčka 157, murgaňa 80, myriatomba 175 n., Na hoblíku 177, Na sekyře 177, Obríství 177, ocas 274 n., ocún 275, odkvačit, slc. 47, ohňáček (stč.) 144, okurka 78 n., otruby 275, pachole 275, palice 47, 48, papraď, slc. 276, paša 49, pero 276, peruť 276, peřej 276, Pchery 177, plaj 82, plekat 81, podišar 81, polír 1 n., portáš 49 n., práce 276, prašitba 82, pratať (sa), slc. 276, prosinec 66, 67, prtati, prták, prták 276, přikvačiti, slc. přikvačit, přikvačit 47, Pšor 177, purpur 144, redikat sa (slc.) 47 n., reďkat 81, rumigat 81, říjen 66, 67, sikolec, sikolec 28, slaměná vdova 2, smolinec 207, srpen 66, Strachkvas 248, strunga 81, středověk 276, šafranice 157, šibinek, šibenka 157, štít 143, Štít 142 n., Štítary 142 n., šúd 93, šudliti, šudlič, šudlati 93, šudrhoř 93, šuta 80, šúty 93, Tibitanzl 281, tréstka, trýstka, tryska 30 n., uher 277, únor 65, urda 81, vakeša 80, valcha 157, vetula 81, Vojtěch 248, Vyskočil 82, zajíc 149, zakvačit (slc.) 47, září 66, 67, zpropitné 188 n., 197; chybné etymologie několika českých místních jmen 177 n.; etymologie názvů nerostů 207 n.

eucharistie, nespr. Eucharistie 94

extáze, spr. extase 18

F

Falc, Falclík, Falcník, etymol 281

fangličkovat(i), mysl. 75

Feničané, etymol. 143 n.

Fénix, bájný Fénix, spr. fénix 17; etymol. 143, 144; = stč. ohňáček 144

fortník, fem. fortnýřka 143

fořt, u fořta, pom. (fořt = les) 157
foto-, v složeninách (fotopotřeby a pod., nespr.) 27

fotogenický 278

fotografie, zkr. foto, etymol. 278

frumbija, popruh, slc., etymol. 82

fujara, val., etymol. 81

G

Gahura, jméno hory, val., etymol. 81
galoše i kaloše 168

gamaše i kamaše 168

garnýr, garnýrek i karnýr, karnýrek 168

gatě, gati i katě, kati, lid. 169

gaura, díra v stromě, val., etymol. 81
generál i jenerál 128

genitiv, nespr. m. ak. (udrželi na-
bytých posic a pod.) 32; zápo-
rový 25, gen. záporový nic, nespr.
ničeho 45, 219

germanismy; v „Pramenech“ J. Kra-
tochvíla 19; jeden m. člověk (tady
by jednoho udřeli) 126; jednou,
lid., famil. = zkratka a dobře, při-
pouští se 127 n.; kamenotisk, každo-
pádně a pod. v „Příručním slovníku
jazyka českého“ 172

glaga, val., etymol. 81

grapa, příkrá stráň, val., etymol. 81
Gruzinec, Gruzínka, Gruzínsko, nespr.
Gruzinec a t. d. 285

H

hajaklovati, zajíce, spr. stahovati
blány se zajíce, zbavovati jej blan
252

haľbija, korýtko, val., etymol. 81

halena, etymol. 275

haluzna, etymol. 10 n.

hanlivost, zastar. 179

harambaša, etymol. 49

harlekýn, etymol. 11 n.

házeti, nehaž, spr. neházej 253

hekatomba, etymol. 175 n.

herkyně, zastar. 179

hlasy, jako výraz neurčitosti 263

Hlavice, gen. spis. Hlavici 137 n.

hlavoň, dial. 176

hloubě; z hloubi, nespr. z hlouby 87

hoblovačka, význam 224

holan 283

holubí baňka n. komůrka 42 n.

holubička, dělat holubičku, mysl. 292

holubinec = holubník 42

honicí pes — honící pes 25

hrb, hr̃bet, etymol. 147, 148

hrdinný (čin) a hrdinský (čin, epos)
100

husar, etymol. 279 n.

CH

-ch, příp., u jmen domácích a pod.
(Mach a pod.) 148

chalif, chalifát i kalif, kalifát 167
chaloupka = buňka v plástu 42
chaluha, etymol. 275
chalupa, etymol. 275
chalužník, etymol. 275
chán, říd. khan 212
chlácholiti 275
chlap, etymol. 148, 275
chobot, význam, etymol. 148; = úzký
pruh rybníka, v chobotech, pom. 157
chobotnice, etymol. 148
chomout, etymol. 148
choroběti, řd. 179
chorý, etymol. 148 n.
chouliti a kuliti, etymol. 149
chrást, chrastí, stč. chvrast, chrastiti,
etymol. 149
chrb 147, 148, chřib, stč. 148, Chřiby
147, 148, chrbát, slc., etymol. 148
chrt, etymol. 149
chrtiti, dial. 180
chřib, v. chrb
Chvalín, etymol. 177

i, sp., význam; ve větách záporných
se klade ani 76, 86, 254
-í, příp., a příp. -ský (kraví, kravský
a pod.) 103
ia, iá; ija, ijá, citosl. 76
iamb, jamb 76
-(i)ánský, příp., v slovech cizích (gre-
goriánský, kubánský a pod.) 113 n.;
v. též -ánský
-ice, příp. (palice) 48; v názvech vsí
92, 156; v. -ík
-ický, příp., á před touto příp. se
krátí (vokál - vokální, kvadrát -
kvadratický a pod.) 96; v slovech
cizích (baskický a pod.), převahu
získává pouhé -ský 114 n.
idea, skloňov. 76 n.
idealista, pl. idealisté i idealist, gen.
idealista 77
-ík, příp., přizpůsobuje jazyku české-
mu cizí slova s neobvyklým zakon-
čením (kolibřík; zvl. u německých
slov s příp. -el: Hobel - hoblík a
pod.) 12; -ík, fem. -ice (zlatník -
zlatnice a pod.) 143, slc. -níčka
(pokladnička, školnička) 143
il-, předp., lat., před násl. l; někdy
se píší l dvě, někdy jen jedno 77

Illyr, illyrský, illyrismus, se dvěma l
77
im-, předp., lat., před násled. m; ně-
kdy se píší m dvě, někdy jen jedno
77
imprimovati, říd. 179
-in, příp. a její poměr k příponě -ský
(ženin pláč, ženský pláč) 99, 100 n.
in-, předp., lat., před násled. n; píší
se n dvě 77
inclusive, inklusive, v to počítaje 77
induktor = navodič, návodí 179
-inec, příp. (chorobinec, chudobinec)
223
-inský, příp., v slovech cizích (karo-
linský a pod.) 4, 113 n.
instrumentál, doplňkový nespr. (ne-
bylo t ě ž k ý m a pod. m. těžké) 20,
(život bude p u s t ý m m. pustý) 32,
(není p r v ý m, spr. prvý) 219, (je
p o c h y b n ý m názor, spr. pochyb-
ný) 291
interiér 77
interpunkce; viz čárka, dvojtečka, vy-
křičník
invalid i invalida, pl. vždy invalidi 77
ir-, předp., lat., před násl. r; oby-
čejně se píší r dvě 77 n.
iredenta, iredentismus a t. d., s jed-
ním r 78
Isabella, ale izabela 78
-ista, příp., skloňování slov s touto
příponou 171
-it, příp., ve jménech nerostů 10
-ita, příp. cizí 6; skloňování slov
s touto příponou 171
-itán, příp. cizí 6
iterativa, v dějích opětovacích být
mohou a nemusí, významový rozdíl
(slyšíme často, slyšíme často) 256
-ivo, příp., tvoří podstatná jména
(označující nějaký materiál) ze slo-
ves, a to ze sloves bez přípony
191 n.
Izrael, izraelita a t. d. 78

já; u m ě, spr. mne, z b a v i t s e m ě
chceš, n e d o t ý k e j s e m n ě, spr.
mne 18; v gen. vedle mne někdy
mě, není-li na něm přízvuk (neboj
se mě, na to se mě neptej, to se
mě netýče) 121 n.; kdy se klade
nom. já 122; substantivní užívání

nesklonného já, spr. 122; já řku, já-řku i jářku 125
jabloň, zdrobn. jabloňka, jabluňka, jabluňka 122
jadérko i jádýrko 122
jadernáč, jadernatý, jaderní, jader-nice, jaderníček, jadernička, jader-ník, jaderníště 122
jaderný, jadrný, významový rozdíl 122
jádro, zdrobn. jádříčko 122
jaguar, s druhým a krátkým 123
jahelný (jahelná kaše) a jahelní (ja-helní zrnka) 123
jahodí, jahodina, jahodíní, jahodový; zr. jahodeň, jahodení, jahudí 123; jahůdečka i jahodečka 123
jak, jako, sp., s komparativem m. než (více jak třicet let), lid. ale ne nespr. 61, 123
jak se patří = náležitě, zr. jakse-patří 123
jak tak, jakž takž, přísl., nespr. j a k t a k, j a k ž t a k ž 123 n.
jakkoli i jakkoliv, bez rozdílu 123
jakoby, sp. (= jako), ale jako by (= jako kdyby) 123, 251, 285
jakostní i jakostný 123
jakože, vždy dohromady (budu ti vděčen, jakože se jmenuji... a pod.) 123
jakkpak 123
Jakub; v řeči vyšší Jákob, Jákoba 123
jakýpak 174
jakž tak 53; jakž takž, nespr. j a k ž - t a k ž 123 n.
jaktživ, jaktživo; jaktěživ, jaktěživo, zr. 124
jaktživost, jaktěživý, ojedín. 124
jaktžpak 123
jalousie, žaluzie 124
jamb, iamb 76; jambus, častěji jamb 124
jambický, jambicky, ojedín. jambový 124
jamboree, vysl. džemborí 124
jambus, v. jamb
jamovitý i jámovitý 124
jamsčik, s i, z rušt. 124
janičár, janičárský, janičárství, janičárka i jančár, jančárský, jančárství, jančárka 124
japanista 124 n.

Japan, Japonec, japonský atd.; říd., zastar. Japon, Japanec atd. 124; při o se také někdy vyslovuje a píše ž- 125
japanismus, japanofil i japonismus, japonofil 124; při o se někdy také vyslovuje a píše ž- 125
japonerie, japonisovati 125; vyslovuje a píše se někdy též ž- 125
japonština; přepis slov do češtiny 67 n.
jardiniera (s j- a s krátkým -e-) 125
jarmareční, zr. jarmarečný 125
Jarmil, také etymol. 247 n.
Jarmila, také etymol. 246 n.
Jarmír 247
jarní, zr. jarný 125
jaro-; v složeninách, jako jarobujný, jaroskvoucí, zastar., ojedín. 125
jářku, já řku i já-řku, citosl. 125
jařmo, řídč. jarmo 125
jasně-, v složeninách označujících b a r v u, píše se dohromady (jasně-červený, jasněmodrý atd., stejně jako jasnočervený atd.), ale také zvlášť (jasně červený) 125
jasněskvělý, jasněskvoucí, zastar. 125
jáství, jástevní, jáský 122
jateční i jatečný 125
jatky, pl., i jatka (1. a 4. pád pl.), ale také jatka, jatky, sg. 125 n.
játra, ale jatérka i jatýrka 125
játrový, ale jatrovka, jatrovkovitý 126
Java (s krátkým prvním a), vysl. Jáva i Džáva 126
javelin, vysl. žavlín 126
javelský, vysl. žavelský 126
javor, javoru, ne j a v o r a 126
jawa; jawista, nom. pl. jawisté 126
jazyk český; poznámky k Příručnímu slovníku jazyka českého 76 n., 121 n., 166 n., 210 n., 271 n., odpověď na Trávníčkův posudek PSJČ 178 n.; o jazyku mateřském 89, výnos ministra šk. a n. o. o péči o jaz. mateř. 221 n.; Kruh přátel českého jazyka na počest a chválu čes. jaz. 33 n., jeho činnost o pěstování češtiny 57 n.; čes. jaz. a V. Ertl 55, a Karel Čapek 56, 58 n., a M. Weingart 56 n.; zpráva kance-láře Slovníku jaz. čes. 60 n.; vy-učov. jaz. jako střed všeho vyučo-vání 155 n., péče o čes. knihu 156;

o počestvování slov cizích 161 n.; jazyk „Pramenů“ J. Kratochvíla 17 n., „Rodného kraje“ od R. Vincentové (v překl. J. Pocha) 84 n., „Vyhnanců“ R. F. Šimka 50 n., knihy „Muž a jeho čin“ od S. Zweiga (v překl. dra Pícku) 53 n., Čes. tisk. kanceláře 44 n.; úpadek jazyka novinářského 289 n., 290 n.; rumunská slova v pastýř. názvosloví Morav. Valašska 80 n.; á = lašsky o, před m, n, ň hornoostr. u (Ján, Jon, Jun) 43, k za cizí g (okurka, kalup a pod.) 78, pohybné e (sesterský) 105, 111, 2. pád podst. jm. na -ch (do svátkůch, moc kostíh, vot kolnáh a pod.) v nářečí plzeňském 165 n., nářečí padařovické 62 n.; v. básnická čeština, germanismy, lidová čeština, novinářská čeština, pravopis, studentský jazyk jazykopis, jazykopisný, zř. 126; jazykopis = popisná jazykověda 126 jazykozpytec, složenina tvořená správně 26 n.

jazz, vysl. džez 126

jeden; k označení vespolečnosti (jeden druhý), k vytčení (jeden z nejposlednějších), spr. 126; to je, pane, jeden! (kárávé slovo je zamčeno), spr. 126; j e d e n = člověk, germanismus (tady by j e d n o h o udřeli) 126

jedenácte, zastar. 126

jedenadvacet, jedenadvacíti, řídč. jedenadvacetí 127

jediné i jediné, přísl. 127, 286

jedinkrát(e), jedinákrát(e), jedinkrát(e), jedinýkrát 127

jedinovláda, jedinovládce, zastar. = monarcha, vláda jedince, monarchie 127

jednadvacet, jednadvacíti atd., spr. jedenadvacet atd. 127

jednati se; jedná se oč, o koho, spr. jde, běží 45, 127

jedno-, v případných složeninách, jako jednoramenný, jednojmenný (se dvěma n) 128, 129

jednoduchý = 1. nesložený, 2. prostý; tak i jednoduše, jednoduchost 127

jednohlasný (jednohlasý), jednohlasně, jednohlasnost i jednomyslný atd. (mluvi-li se o volbě) 127

Jednota = Jednota Českých bratří 127; kdy se jinak píše s velikým písmenem 127

jednotlivý, říd. ve významu některý 127

jednou, lid., fam. = zkratka a dobře, sice germanismus, ale přijímá se 127 n.

jehněcí, zastar. jehněci; jehněčina, jehněčinka 128

její, neskl. je zastar. 128; jejíž, skloňuje se jako pěší, je jí ž předsedou, spr. jejímž 18

jejich, v. jich

jelen; býti z něčeho jelen 128

jen, jenu i yen, japonská mincovní jednotka 128

generál i generál 128

jenjen i jen jen 128

jenomže, jenže 128

je n ž, je n ž t o, neskl., arch., nespr. 128

jersey, jerseyový, vysl. džerzej, džerzejový 128

jeřáb 128

jesep, jespu i jesepu, atd. 128

jeseter, jesetera atd., zastar. jesetra; jeseterovitý, jeseterí a pod. 128

jestota, jestotně, jestotnost, jestotný 128

jestřábí (ne jestřabí) 128

jesuita, pl. jesuité, lid., peior. jesuiti 128 n.

ješiti, říd. 179

jezdecký, jezdeckto, jezdecky i jíздеcký, jíздеctvo (toto však zř.), jíздеcky 129

jezevec, zastar. jezvec 129

jezírko, zastar. jezérko 129

jezovita a pod., peior. m. jesuita 129

Jezus, Jezusek, řídč. Jesus, Jesusek 129

Ježíšek = Štědrý večer; Ježíšek = štedrovečerní dárek 129

jídlonosič, říd.; l. roznašeč jídla, jídlonoš 129

jih; na jih od něčeho, k něčemu, l. než jí ž n ě 129 n., 219

jich ve významu přivlastňovacím, spr. jejich (klubkům, jich ž jádrem byli důstojníci, spr. jejichž a pod.) 18, 285

jikrný, jikrnatý, jikrnáč i jikerný atd. 129

jilovati, jiloviště, jilovna, ale jilovnictví 129
jino-, v přídavných složeninách, jako jinostranný (se dvěma n) 129
jinudy i jinady 129
jiskrný, řidč. jiskerný 129
jiskřiti i jiskřiti se = sršeti jiskrami 129
jistinný, řid., l. jistinový 129
jistý a určitý, při neurčité determinaci, vzájemný poměr 268, 268³; mnohdy l. některý, nějaký 270
jitrocel, jitrocele i jitrocelu 129
jitřiti, jitřivý a pod., zastar. jitrřiti atd. 129
jízdecký atd. i jezdecký atd. 129
jizlivý, jizlivě atd., zastar. jízlivý atd. 129
jizva, jizvečka atd., zastar. jízva atd. 129
jmelí, nespr. j m é l í 285; zastar. jmel, jmelu 130
jména měsíců v češtině 65 n.
jména domácká; skloňování jmen typu Máňa 136, 138, 170 n. (nepřesnost „Pravidel“ v této věci 138, 170 n.); přípona -ch, -š (Mach, Bohuš a pod.) 148; odvozená od jména Marie 197 n., 225 n.
jména křestní; píší se před příjmením 190; Marie a odvozeniny (Máňa, Mářa, Micinka, Ryčinka atd. atd.) 197 n., 225 n.; křestní jména křesťanská 198 n.; Jarmila, Jarmil 246 n.
jména vlastní; skloňování mužských příjmení typu Baťa 135 n., 137 n.; některá příjmení a jich výklad (Čerkauer, Falc a p.) 281; skloňování příjmení se lišívá od skloňování příslušných jmen obecných (vítř - větru, smrt - smrti, ale Vítř - Vítřa - Vítrovi, Smrt - Smřta - Smřtovi) 138; příklady příjmení z češtiny do němčiny a naopak 176 n.; obyvatelská s příp. -ec, -an, -án, -ák ze jmen zemí 3 n., ze jmen obcí 5 n.; v. jména domácká, jména křestní, místní jména
jmouti se s infinit. ve významu začít, správně jen tehdy, jde-li o vědomé začínání 130; j m u l, j m u t, spr. jal, jat 130
jockey, vysl. džokej 130

joga, vysl. jóga 130
jola i jolla 130
jongleur i žonglér 130
Josef, ale Jozefek 130
Josefa i Josefina 130
Josue i Jozue 130
jota, joty, fem., jota, neut., neskl. 130
joujou, jour, vysl. žuzú, žúr 130
joule, vysl. džaul 130
journal i žurnál 130
joviální, joviálnost atd., vysl. žoviální atd.; píše se i žoviální atd. 130
Joviš, Joviše = Jupiter 131
Juan, vysl. Chuan 130
judaeofobie, judaeofobismus 131
judaismus, judaisovati, judaista, judaistický 131
Jugoslavie, jugoslavismus, ale Jugoslávec, Jugoslávka, jugoslávský 131
juka (Yucca, rostlina) 130
jumper, vysl. džampr 130
junker, junkera, junkerský atd. 130
junkers, junkerse 130
junktim, neskl., junktimovati (s k) 130
Juno, Junona, gen. Junony 131
Jupiter, Jupitera (i Jova) atd. 131
jury, neskl., vysl. žiry 130
juta, vysl. juta, džuta 131
juž, južjuž, ne nespr., ale knižní 129

K

k, předl.; k u všeobecnému, spr. ke 18, k u stolu, spr. ke 52; k pomoci i ku pomoci 52; ku jen v těchto spojeních: ku Praze, ku pomoci, ku příkladu, ku podivu 166; ku bez přízvuku m. k, ke při čtení matematické úměry (á ku bé atd.) 115 n., 117, 119, 120, 121; k s podst. jm. slovesným ve významu „co lze učiniti“ a pod. nespr. (není k vydržení, zbývá k dobrání, nebyl k nalezení) 19, 166 n., 291 -ka, příp. (holandka, druh slepice) 6
kabacoun i kavačoun 167
kabala i kabbala = tajná židovská nauka; kabalistický i kabbalistický atd.; jen kabala = tajné pikle, úklady 167
kabel, kabelu i kábl, káblu; kablík 167
kabela, kabely, řidč. kabele, kabele 170

kabernák i kabrnák = velký kapr z kaberny; jen kabrnák = chytrák, chlapík, kabrnácký 167
 kačirek, ojedín. kačerek 169
 kád', kádě, zastar. kádi 171
 kaddiš, vysl. kadyš, kaddiše i kadoš, kadoše 167
 kadět, kadětský i kadet, kadetský = stoupenec ruské strany konst. demokrat. 167; — kadetek, ojedín. kadytek 169
 kadidelnice, kadidelníčka, nespr. kaditelná, kaditelnice atd. 173
 kadloubek i kadlubek 167
 kady i kudy 167
 kaenozoikum i kenozoikum 212
 kaguár i kuguár 167
 kahaneček i kaháneček 169
 kájeti, ojedín. 173
 kakabus, řidč. kakabous, gen. kaka-b(o)usa 169
 kakadu, gen. kakadua n. kakada; též je neskl. 171
 kaktus, gen. kaktusu, řidč. kaktu; kaktový i kaktusový, ale jen kaktusovitý 171
 kalcium i calcium; ale jen kalcinace, kalcinovati, kalciový, kalcit, kalciumkarbid a pod. 167
 kalenec, etymol. 47
 kalhotář, řidč. kalhotník 169
 kalhotky, řidč. kalhůtky 169
 Kalibán, kalibán 169
 kalif, kalifát i chalif, chalifát; kalifský, kalifství 167
 kaligraf, kaligrafický atd. (s jedním l) 167
 kalich, kalicha, řidč. kalichu 171
 kaliti (železo), etymol. 47
 kallilogie, kalilogie 167
 kalodium, vysl. -dj-, gen. kalodia, neut., pl. kalodie, fem. 214
 kaloše i galoše 168
 kalpaček i kalpáček, též kalpačik 169
 kalus, kallus i callus 167 n.
 kalvinista, pl. kalvinisté i kalvinisti 171
 kamarád, nezávadné 162; kamarád, řidč. karamád, kamerád, kamara-derie, řidč. karamaderie 169
 kamaše i gamaše 168
 kambrium, neut., i kambrien, mask. 168
 kameje i kamej, zastar. kamea 170

kámen, dat. kamení, kamenu, 171, lok. o kamení, kamenu i kameně 25, 171
 kameno-, v složeninách (kamenoauto-typie, kamenoprůmysl a pod.) 172
 kamerád, v. kamarád
 kamínek, kaminkový, ojedín. kamé-nek, kaménkový 169
 kamion (vysl. kamión), kamiónek 173
 kampak 123
 kamže, dohrom. 174
 Kanaan, etymol. 143 n.
 kanava, fem., i canevas 168
 kancelář, kanceláře, fem.; dial. mask. 170
 kancelista, pl. kancelisté i kancelisti 171
 káně, řidč. kán, gen. káně, fem.; káně, káněte, neut. (i o dospělém ptáku) 170
 kanoista, pl. kanoisté i kanoisti 171
 kanon = dělo, lid. (vysl. kanón), kanóněk 173
 kantharida, kanthoridin, kantharndový, kantharidinový 173
 kantina, kantinský i kantýna, kantýnský (vysl. vždy -ý-) 168
 kantismus, kantism i kantianismus, kantianism 168
 kantnýř, řidč. kantýř, dial. kancnýř 169
 kanýr, v. karnýr
 kapati, kapu, zř. kapám 172
 kapraď, kapradi 171; kapraď, kapradí, štč. kapratie, etymol. 276
 kapsle, fem., řidč. kapsl, kapslu, mask. 170
 kapuce, gen. kapuce, řidč. kapuca, gen. kapuci 170
 karakala, řid. 180
 karamád, v. kamarád
 karantenní (s krátkým e) 173
 karavanseraj, gen. karavanseraje, mask., řidč. karavanserie, fem. 170
 karbanátek, řidč. karbonátek 169
 karbonár, karbonářský, řidč. karbonář, karbonářský 170
 karborundum, karborunda i karborund, karborundu 170
 karbunkl, karbunklu, karbunkul, karfunkul, karfunkl, karfunkulovitý 168
 karé, řidč. karré, neut., neskl. 169
 karfiol (vysl. karfiól), karfiólek 173

kariérista, pl. kariéristé 171
 karikaturista, pl. karikaturisté 171
 kárkár i karkár 169
 Karla, Karolina 168
 karmazín, karmazinový, řídč. karmoi-
 sin, karmoisinový (vysl. karmoa-
 zín), karmoasin 168
 karmazinka (s krátkým i) 168
 karmelitán, zastar. karmelita, karme-
 lity, pl. karmelité; karmelitka i
 karmelitánka; karmelitský i kar-
 melitánský 168; pl. karmelité 178
 karnýr, karnýrek i garnýr, garnýrek;
 lid. kanýr, kanýrek 168
 karolin, karolinu i karlin, karlinu 168
 karotis, vysl. karotys, fem., gen. ka-
 rotidy 171
 kartoun i karton 168; karton (vysl.
 'kartón), kartónek 173
 kartouza, gen. kartouzy; kartouze,
 gen. kartouze; kartuzie, gen. kar-
 tuzie; zastar. kartouz, kartouzu;
 kartuzián, kartuziánek, kartuzián-
 ka, kartuziánský a kartouzký 168
 karvinský (od Karvinná), s dlouhým
 i 107
 kasa 172
 kasace 172
 kasárny, kasáren, fem., pomn.; nom.
 ak. též kasárna, pomn.; zastar. ka-
 sárna, gen. kasárny, sg. 170
 kasati, kasám, zastar. kašu 172
 kaselský i kasselský 173
 kasematy, vysl. kazematy, gen. ka-
 semat (podle hrad); řídč. kasema-
 ta, gen. kasematy; zastar. kasema-
 ta, gen. kasemat; kasematní, kase-
 matový 168 n.
 kasha i kaša, neut., neskl. 169
 kasino, vysl. kasíno 173
 kassava (se dvěma s) 172
 kasselský i kaselský 173
 kassie (se dvěma s) 172 n., kassiový
 173
 kassiterit (se dvěma s) 173
 kastrol (vysl. kastról), kastrólek 173
 kasule, vysl. kázule 172
 kašket, řídč. kasket; ale jen kaške-
 tek, kaškýtek 169
 Kašpárek, kašpárek 169
 kašulirovati, kažulirovati; kašulovati,
 kažulovati 169
 kataklyma, neut., gen. kataklyma-

tu; kataklysmatický n. kataklys-
 mový 171
 kataplasma, fem., gen. kataplasmy,
 n. neutr., gen. kataplasmatu 171
 katě, kati i gatě, gati 169
 katecheta, pl. katechetové i katecheti
 171
 katha, gen. kathy, katharobní, katha-
 rové, katharský, katharství, kathar-
 se (vysl. -rze), katharsní 173
 katheter, gen. katheteru; katheteri-
 sace, katheterisační, katheterisovati
 173
 kathetometr 173
 kathoda, kathodický, kathodofon 173
 katholikon, gen. katholika 173
 káti se z něčeho, zř. káti něco 173
 katilinárský i katilinářský i katilin-
 ský (vysl. -ty-) 169
 kation, vysl. katyon, gen. kationtu,
 mask. 171
 kavačoun i kabacoun 167
 kavatina i cavatina 169
 kázati, kážu, kážou, zastar. káži, káží
 172
 kazivcotvar 172
 kazivec, etymol. 207
 každo-, v složeninách (každodenní,
 každoroční, každoranní a pod.), ne-
 nadužívat jich! 172
 k a ž d o p á d n ě 172
 kbel, gen. kbelu; kbelec, kn.; kbílek,
 kebílek, říd. 173 n.
 kdákati, kdákán i kdáču, kdákaje i
 kdáče, kdákej 174
 kde, v spojení, jako kdekdo, kde-
 co atd., i kde kdo atd. 173
 kdekoli i kdekoliv, zastar. kdekolivěk
 174
 kdepak, nespr. k d e p a k 123, 174,
 253; kdežpak 174
 kdeťkoli 210
 kdež, kn. 174, 210, kdežež, zastar. 210
 kdežkoli(v), kdežkolivěk, zastar. 210
 kdežt, zastar. 210
 kdokolivěk, poněkud zastar. 210
 kdopak 123, 174, kdožpak 174
 kdouloň, říd. 210
 kdoví kdo, kdovíco atd. i kdoví kdo,
 kdoví co atd. i kdo ví kdo, kdo ví
 co atd. 174 n.; stejně i kdožví kdo
 atd. 175
 kdož, kn. 174, 210, kdožež, ojed. 210

kdožkolivěk, zastar. 210
 kdy; vazby (mítí kdy, jest kdy, udělati si kdy a pod.) 210; ve významu když zastaralé 210
 kdybych, kdybys (kdyby ses, kdyby sis), kdybychom, kdybyste 210 n.
 kdykoli(v) 211, poněkud zastar. kdykolivěk 211
 kdypak 174
 když, sp. 211
 kdyžtě, sp., kn. = kdyžť je 211
 kecky, gen. kecek i kedsy, gen. kedsek 211
 kedluben, gen. kediubnu i kedlubna, - gen. kedlubny 211
 kedlubnička; kedlubínek, kedlubníček 211
 kefir, gen. kefiru, kefirový, s í měk-
 kým 211
 kejda 212
 kejha, kejhák, kejhalka, kejhati a pod., s -ej- 211
 kejhle, gen. kejkli 212
 kejklati, kejklatý, s -ej- 212
 kejkle, gen. kejklu, mask. i kejkle, gen. kejkli, fem. 212
 kejša, kejška 212
 kel, gen. klu 212
 kelim, kelimový i kilim, kilimový 212
 Kelt, keltský, keltština, říd. keltický 212
 kep, gen. kepu; kep, gen. kepa 212
 káp, gen. képu 212
 kerie i kerrie, gen. -e 212
 keř, keřina, keřisko atd. 212
 keson, kesonový 212
 ketosa, vysl. ketóza 212
 kěž, sp., se způsobem oznamovacím i podmiňovacím 212
 khedive, gen. khediva 213; kledivka (cigareta) 213
 kch i kh, citosl. 212
 kchha, kchi, citosl. 212
 kikirihí, kikiriki, řídč. kykyryhy, ky-
 kyryky 213
 kiks, gen. kiksú, kiksati, kiksnoti (s měk. i) 213
 kilo, podle město i neskl. 213
 kilogrammetr, řídč. kilogramometr 213
 kilowatt, kilowattový 213
 kilowatthodina, l. kilowattová hodina 213
 kilowatthodinový 213

kimono, podle město i neskl. 213
 kinema, neskl. n. gen. kinematu atd. 213
 kino, vysl. káno, gen. kina 213; kino a bio 213 n.; v složeninách (kino-
 hvězda a pod.) nespr. 27, (kino-
 aparát atd.) 214
 kinoherec, l. filmový herec 214
 kinoškola, l. filmová škola, škola
 pro filmové pracovníky 214
 kinový, říd. 213
 kinžal i kindžal 213
 kipsa, kipska, kipsovka 214
 kisma, lid. 214
 kismet 214
 kiš, citosl., dial. 214
 kithara, nástroj starých Řeků, ale
 kytara, nástroj novodobý 214
 kitol n. kittul, gen. -u 214
 kivi, gen. kiviho 214
 kláda, gen. pl. klad i klád 214
 kladí i kládí 214
 klak, řídč. claque; klakér, klakérský
 atd. 214
 klakson 214; klakson, gen. klaksonu
 273, l. než klaxon 273
 klamati, klamu i klamám, časování
 214
 klan i klán, gen. -u 214 n.
 klanečník i klaníčník 215
 klaněti se, klanějí se, ale klaně se,
 klaň se, řídč. klaněje se, klaněj se,
 též klaněti se 215
 klanica, dial. 176
 klapati, klapu, ale klap i klapaj, kla-
 paj 271; něco klape 271
 klapnouti, řídč. klápnouti 271; něco
 klapne 271
 klarinetista, pl. klarinetisté i klari-
 netisti 271
 klasí i klási 271
 klasickost, klasičnost, říd. klasicita,
 klasika 271
 klasicista, pl. klasicisté 271
 klasicistický, klasicistní, říd. klasi-
 cistický 271
 klasňovač, klasňovák 271
 klasňovati i klasnovati 271
 klást se do klidu = ukládati se ke
 spánku 53
 klásti, vazby; počet, odpor, meze a
 pod., spr. 271; klásti vejce
 (o slepici), kn., l. snášeti vejce 271

klatba, kletba, významový rozdíl 271 n.
 kláti, klám, zastar. kolu, klál, klán, řid. klát 272
 klatka i klátka 272
 klatý, klatě a kletý, kletě 272
 kláves, gen. klávesu i klávesa, gen. klávesy 272
 klavichord, řidč. klavikord; též klavikordion, gen. klavikordia, neut., méně spr. klavikordionu, mask. 272
 klavírista, pl. klavíristé 272
 klavírní, klavírový 272 n.
 klečatý, klečkatý, klečkovitý, řid. 273
 kléčitý 273
 klej, gen. kleje, zastar. 273
 klejt i glejt 273
 klekátko, zastar. klekadlo 273
 kleknouti, kleknuv 273
 klen, gen. kleny = klenba 273
 klenák, řidč. klenáč, klenák 273
 kleně, neut., gen. kleně n. kleněte 273
 klenební i klenebný 273
 klepáč, klepáč 273
 klepati, klepu i klepám, klepej, klepaje 273
 klepnouti, klepl, klepnul 274
 klér, gen. kléru, v cukrovárnictví 274
 klerik, gen. klerika, řidč. klerikus, gen. klerika 274
 klerus, gen. kleru, řidč. klér, gen. kléru = duchovenstvo, kněžstvo 274
 klesnouti, klesl 274
 klest, gen. klestu, mask. i klest, gen. klesti, fem. i klesti 274
 kleště, gen. kleští, řid. sg. klešť, kleště 274
 kleštěnectví i kleštěnství 274
 kleštiny, gen. kleštin 274
 klevetiti, zastar. klevetati 274
 klevetivý, klevetivost, zastar. klevetavý, klevetavost 274
 klí 273*
 klid, klást se do klidu = ukládati se ke spánku 53
 klišťky, klišťek 274
 klížití, nespr. klížiti 26
 klovatina 273*
 kolejivo, nespr. 192
 -koli i -koliv (jakkoli(v), klekoli(v) a pod.) 123, 174; samostatné koli

(kde jsme koli koupili a pod.), zastar. 174, 211
 koliba, val., etymol. 81
 kolibr = kolibřík 12 n.
 kolibřík (etymol. 12 n., kolibří 13
 komarník, prkenný stolek v kolibě, val., etymol. 81
 komparativ, spojování s příslovcem daleko (daleko více a pod.) spr. 61; jak, jako m. než (více jak třicet let) lid., ale ne nespr. 61, 123
 komposita, v. složená slova
 komůrka holubí = holubník 42
 komůrka plástová = buňka v plástu 42
 komůrka, včelní komůrka = buňka v plástu 42, 43
 kondicionál minulý, nespr. přítomný (ve větách, jako: Co by za to byla dala, kdyby mohla babičku zastavit, spr. kdyby byla mohla) 86
 konkrétní, konkrétně, spr. konkrétní, konkrétně 18
 Konstanca, nespr. Konstanza, skloňování 291 n.
 korec, etymol. 149
 korouhvička; dělat(i) korouhvičku, mysl. 75, 76, 292
 koštěný, spr. kostěný 251
 kouzeň, dial. 180
 kráčata = krátká pole?, pom. 157
 kračun, vánoce, slc., etymol. 82
 Královna Nebes, spr. nebes 220
 -krát, -krátě, v složeninách, jako jedenkrát i jedenkrátě 126 n.
 kráva, etymol. 149
 kresa, dial. 180
 krevel, etymol. 207
 Kristýna, spr. Kristina 284
 kroky, jako výraz neurčitosti (podniknouti rozhodné kroky a pod.) 262, 266 n.
 kromě, předl. = na kraji 134
 „Kruh přátel českého jazyka“ 33 n.; jeho práce o povznesení a zvelebení české řeči 57 n.
 kruhy, jako výraz neurčitosti (úřední kruhy a pod.) 263
 krumpolec, etymol. 28
 křehýnká, běžněj. křehounká 86, 87
 křestní jména, v. jména křestní
 křísiti, křisený, spr. křišený 19
 křišťálový, nespr. křišťalový 285

křivohradí, zastar. 179
 ku, předl., ku podivu, nespr. ku-
 podivu 17; jinak viz k
 kudy i kady 167
 kudypak 174
 kuguár i kaguár 167
 kulastra, první mléko po otelení, val.,
 etymol. 81
 kuliti a chouliti, etymol. 149
 kurnota, druh ovce, val., etymol. 80
 kus, z toho snad něm. Kux 31
 kvačiti, etymol. 47
 kvaka, etymol. 47, 48
 kvantita; bádati, zastar. badati 25,
 báryňa, bárina, nespr. barina
 285, blizounko, nespr. blizoun-
 ko 25, blůza, nespr. blůza, extase,
 nespr. extase 18, Gruzinec, nespr.
 Gruzinec, jaguar 123, jablůňka
 i jabloňka 122, jahůdecka i jaho-
 dečka 123, jamovitý i jámovitý,
 jamščík 124, játra, ale jatérka (ja-
 týrka) 125, játrový, ale jatrovka,
 jatrovkovitý 126, jedenadvaceti i je-
 denadvaceti 127, jestřábí 128, jílový
 atd. (s dlouhým í, jen jílovnictví
 s krátkým i), jítřiti, zastar. jítřiti,
 jezdecký i jízdecký, jizlivý, jizva
 129, jmělí, nespr. jmělí 285, Ju-
 goslavie, ale Jugoslávec 131, ka-
 rantenní 173, kabel i kábel, kadlou-
 bek i kadlubek 167, karmazinka
 168, kašketek i kaškýtek, kačerek
 i kačírek, kadetek i kadýtek 169,
 kláda, klád i klad, kladí i kládí 214,
 klan i klán 214 n., klaněti se, klá-
 něti se 215, klapnouti, klápnouti.
 klasí i klási 271, klatka, klátka
 272, klepač, klepáč 273, klišiti.
 nespr. klížiti 25, křišťalový.
 nespr. křišťalový 285, léto,
 před léty, spr. lety 252, po lé-
 tech, spr. letech 285, luza, nespr.
 lůza 17, lykožrout, nespr. lýko-
 žrout 25, lžice, lžící, nespr. lžící
 253, mák, máku, nespr. maku,
 ocítati se, nespr. ocítati se 285.
 procítati, nespr. procítati 18,
 prořídly, nespr. prořídly 87,
 shromaždiště, nespr. shromá-
 ždiště 18, šlendrián, nespr. šlen-
 drian, tón, nespr. ton 17, umy-
 vadlo, nespr. umývadlo 252, vy-
 tyčiti, nespr. vytýčiti 17; kvan-

tita slov, jako vysílač - vysílačka,
 přijímač - přijímačka 189, kvantita
 před -ský (kráva: kravský. Slaný -
 slánský) 105, 107, -á- před -ický se
 krátí (vokál - vokalický a pod.) 96,
 -on, -ol (kamion, karfiol) se píše
 s o krátkým, ale čtou s ó dlouhým,
 deminutiva od nich se s ó dlouhým
 i píše (kamiónek, karfiólek) 252;
 nesprávné nepřirozené protahování
 dlouhých slabik 55

květen, etymol. 65

kvůli, k vůli, předl. 134; zneužívání
 219

kýhati, kýhot, kn. 211

kýklati, kýklavý, kn. 211

kytara a kithara, rozdíl 214

kýž, zastar. 212

L

lahuzna „prostorná světnice“, dial. 11
 laja, druh ovce, val., etymol. 80

lamentací, fem., neut. 182

lán, etymol. 13 n., 78

Lány, gen. pl. Lán i Lánů, etymol.
 13 n.

lata, dial. — ničema 176

leden, etymol. 65

leský, stč. — lesní 102

léto, před léty, spr. lety 252, po lé-
 tech, spr. letech 285

Levoča, etymol. 282

lhostejně, lhostejno, vojákům to bylo
 lhostejně, spr. jedno 19

Lidmila, etymol. 248*

lidová čeština: některé prvky venkov-
 ského jazyka v „Rodném kraji“ od
 R. Vincentové (v překladu J. Po-
 cha) 84; spojovací výrazy v lid. řeči
 (tak, poudám, jářku, inu, to jsem
 znal jednoho a pod.) 140 n.; některé
 zvláštnosti lidové mluvy na Plzeň-
 sku (klíče vot kolnách a pod., je
 to siroví jako veš) 165 n.

Liptov, etymol. 282 n.

listopad, etymol. 66

lohoť 283

lotr, etymol. 280

loviště, loviště, dial., zvl. třeboň. 99,
 254

lo živo, nespr. 192

Ludíkar, vysl. Ludykar, etymol. 1, 281
 luza, nespr. lůza 17

lykožrout, nespr. l ý k o ž r o u t 25
lžíce, instr. lžící, nespr. l ž í c í 253

M

maďar - uher, etymol. 277
Magdalena 238
maharadža, gen. maharadži 137
mák, máku, nespr. m a k u 285
makama, říd. 180
mamaliga, slc., etymol. 82
Máňa, skloňov. 138
maňásek, etymol. 241
manda, paní manda 238
mand'ák, mand'al, dial. = levák 239
Mandaleňa 238
Manoušek 230
manžel, dat. sg. manželu, nespr.
m a n ž e l i 46
mara = přízrak, sen 228
Maria, mužské křestní jméno 203, přijmení, gen. Marii i Marie 136, 139, 204
Marianna 231 n.
Marie, původ, odvozeniny, etymol. (Máňa, Mára, Maří, Micinka, Ryčinka atd. atd.) 197 n., 225 n.
marijovati se, marjovati se 204
marinka, dial. 231
marit' sa, mar(i)et', slc. 228
Marouš, Maroušek 230
Maruš 230
Mary, vysl. Mery 236; Máry 231
Maryš 230
Maryša, gen. Maryši, dat. Maryše 136
mařa, Mára 204
mařák, mařoch, Mařák, etymol. 205
Mařas 205
Mařata, Mařatka, Mařátko 205, 206
Mařena, bohyně 226
mařenkovati 227 n.
Maří 203, 204, 242*
mařka val. = kočka 225
Máša 235
matematika; čtení matematických značek a výrazů 29, čtení úměry 115 n.; pomlčky při tomto čtení 34 n., 116 n.
mazhaus 11
melouch atd., etymol. 28
merinda, strava na cestu, val., etymol. 81
měřický, od měřič 106
měsíce; jejich jména v češ. 65 n.
míca, micinka, micka = 236

milicionář, nespr. milicionér 32
mimo, předl., s ak., ne s gen. 290
Minčol, jméno hor, slc., etymol. 82
mineralogie; názvosloví české a mezinár. 206 n.

Minibergr, etymol. 281
minouti se s čím, nespr. čím 86, 252
místa, jako výraz neurčitosti (vládní místa a pod.) 263
místní jména; význam studia místních jmen pro dějepisectví 91 n.; místní názvy kulturní (Hradec, Sv. Martin, Lhota a pod.) 144; skloňování jména Lány 13 n., jmen typu Troja 136, 139, typu Konstanca 291 n.; chybné etymologie několika místních jmen (Pchery atd.) 177; Českomoravská vysočina 142, Gahura 81, Chříby 148, Levoča 282, Liptov 282 n., Minčol 82, Motol(y) 14 n., Štit, Štitary 142 n.; pomístní jména obce Dřevčice 156 n.; tvoření přídavných jmen na -ský od místních jmen cizích 109 n.; etymologie místních jmen, v. etymologie
-mistr, v složeninách (strojmistr a pod.) 27
mistrný (dílo) a mistrovský (dílo, škola) 100
míti, míti pro strach uděláno (= hned tak se nelekat), nespr. n e m í t i pro strach uděláno 63, 86
mízka, běžněji mezička 86 n.
mlezivo 191
mléztí = dojiti; dial. mlzť = ssáti 191
moře V ý c h o d n í, spr. Baltické 224
Mořena, bohyně 226 n.
Motol, tvar starý a správný, Motoly, tvar novější 14 n.
možnost, možnosti (pl.), jako výraz neurčitosti 266
mrchovláčka = mrchoviště, pom. 157
mrtvol a mrtvola 144 n.
mše svatá, nespr. M š e 94
můj; m o j í zásluhou, spr. mou 218
murgaňa, druh ovce, val., etymol. 80
mužný (odpověď) a mužský (košile) 100; mužský, stč. = mužný 100
myriatomba, etymol. 175 n.

N

-na, příp. (haluzna) 11
na, předl.; na boso, nespr. n a b o s o, na shledanou, nespr. n a s h l e d a -

nou 17, na svou pěst, na vlastní pěst, spr. na svůj (vlastní) vrub 19; na poli, předl., obrat zbytečný a nepříliš vhodný, třeba se ho vystříhat 131 n.
 nabýti něco, spr. něčeho 20
 nadejít; nadešel den, l. přiblížil se, přišel, nastal 252
 Na hoblíku, etymol. 177
 nahraditi, nahrazeno, spr. nahrazeno 46, 218 n.
 najevo, nespr. na jevo 284
 najmouti a pronajmouti, významový rozdíl 186
 napjetí, spr. napětí 17, napnul se, spr. napíal se 19
 Národ Český, spr. národ český 52
 národní, národnost, zbyt. nacionalismus 162
 Na sekyře, etymol. 177
 násep, náspu, nespr. násep u 25
 nato, načež, spr. poté, a potom 251
 naučiti (se) něco, spr. něčemu 20, 21
 navlas, nespr. na vlas 253
 navodič, návodíč = induktor 179
 naznak, nespr. na znak 253
 názvosloví, mineralogické 206 n.
 ne, jč. na konci věty významu suggestivního 141
 nebičkovat(i), mysl. 74 n., 292
 nechati a dá(va)ti 61, 187
 nějaký a jistý 270
 některý a jistý 270
 nemoc, pl. nemoci, nespr. nemoc 252
 neodvislost, spr. nezávislost 186
 neplecha 160
 nésti zodpovědnost, spr. mít zodpovědnost 26
 neštovice, spr. neštovice 284
 neurčitost; její výrazy, zejm. v jazyce novinářském 257 n.
 než, sp.; s komp., m. toho jak, jako, lid., ale ne nespr. (více jak třicet let a pod.) 61, 123
 -ní, příp. 101 n.; -ní a -ný, v. -ný
 nic, nespr. ničeho (ve větách záporných; nechce opomenout ničeho, spr. opominout nic a pod.) 45, 219
 noha, spuštěným i nohami, spr. spuštěná nohama, mužských noh, spr. nohou 18

nořiti, unořiti, umořiti slzičku, spr. unořiti 65
 novinářská čeština, jazykové nedostatky 32, 289 n., 290 n.; jazyk novinářský a jazyk básnický 88 n.; výrazy neurčitosti 257 n., zvl. 260 n.
 -ný, příp., a příp. -ský (mistrný, mistrovský a pod.) 100; -ný, -ní 100, 123 (jahelný, jahelní, jakostní, jakostný), 125 (jarmarečný, jarmareční, jarný, jarní, jateční, jatečný)

O

o, předl., s ak. m. s lok. na otázku, kdy, dial. 163 n., 256; zaměňování předl. o, ob 164
 obdivovatinekoho, něco, spr. obdivovati se někomu, něčemu 19, 219
 obdržeti, v řeči obchodní 190 n.
 obejmouti, objali, objetí, nespr. objati, obejmuli, obejmutí 26, objal, nespr. obejmul 19
 obliza, dial. 176
 Obřiství, etymol. 177
 ocas, etymol. 274 n.
 ocítati se, nespr. ocitati se 285
 ocitnouti se, spr. ocnouti se 252
 ocún, etymol. 275
 odkvačit, slc., etymol. 47
 odnésti, odnešení, spr. odnesení 32
 odpovědnost, l. n. zodpovědnost; nésti zodpovědnost, spr. mít odpovědnost 26
 odvislost od, odvislý od, spr. závislost na, závislý na 186, odviset od, spr. záviset na 223
 ogurek, oharek, dial. = okurka 78
 ohled, s ohledem na něco, ohledně čeho, spr. stran, o a pod. 34, 223; v ohledu, jako výraz neurčitosti 266
 ohňáček, stč. = fénix 144
 ohražený, spr. ohrazený 19, ohrazovati se, spr. ohrazovati se 252 n.
 Okresní úřad, spr. okresní 52
 okurka, etymol. 78 n.
 okusiti, okoušeti čeho 61
 -ol, -ola, příp. (hrbol, chochol a pod.; mrtvola) 147; -oi v cizích slovech 173
 on, ona, ono; ak. sg. mask. neživ. ho (postavil ho = dvůr), spr. jej 18; gen. sg. mask. i neut. ho, ak. sg.

mask. život. ho i jej, neživ. jen jej 25 n.; 2. pád něho, nespr. něj (bez něj, že se jej ptal a pod., spr. bez něho, že se ho ptal a pod.) 94 n.
 -on, příp., píše se s o krátkým, ale vyslovuje ó dlouhé, v deminutivech se ó dlouhé i píše (kamion [vysl. kamión], kamiónek) 173
 opominouti, nespr. opomenouti 45
 organická cella = buňka 6
 -osa, -osní, příp., vysl. -óza, -ózní 172
 -ost, příp., tvoří abstrakta k adjektivům (vlidný - vlidnost a pod.) 177;
 přidává se n u slov odvozených z příd. jmen typu hojící (vroucí - vroucnost atd.) 177
 o š u m n ě l ý, spr. o š u m ě l ý 17
 o t á z k a, jako výraz neurčitosti 262, 264, 265, 266 n, 269, 270, 270⁴
 otrok, pův. = dítě 275
 otruby, etymol. 275
 ovlivniti, spr. míti vliv, působiti 252
 -ovský a -ský, příp., někdy tvary oba (homérský i homérovský) 107
 -ový, příp. 100, 101

P

p a d e s á t j e d e n, spr. padesát jeden, l. jedenapadesát 185
 pachole, etymol. 275
 pak, v složeninách, jako jakpak, kdo-pak a pod., dohromady 123, 174
 palice ,hůl', etymol. 47, 48
 panák; dělat(i) panáka, mysl. 75
 paní manda 238
 papraď, slc., etymol. 276
 paša, etymol. 49; gen. paši 137
 p a t e t i c k y, spr. patheticky 17
 p a t ř i č n ý, spr. náležitý 252
 paže, u Máchy mask. 145
 pero, etymol. 276
 perut, etymol. 276
 perej, etymol. 276
 pěst; na svou pěst, na vlastní pěst, spr. na svůj vrub, na vlastní vrub 19; nespr. pěst 18
 Pchery, etymol. 177
 Pittera, pův. Hofký 176 n.
 Piša, gen. Piši 136
 plaj, lesní pěšinka, slc., etymol. 82
 P l a s s k á u l i c e, spr. Plaská 106

platiti (vám to platilo), spr. týkalo se vás a pod. 86; platil za Pešťana, spr. byl pokládán, považován 252
 plechý, pleše, dial. 160
 plekat, val., etymol. 81
 plný, v složen., jako jeduplný 128
 podišar, police v kolibě, val., etymol. 81
 p o d m i ň o v a t i, p o d m i ň o v a l o zpevnění královské moci, l. bylo podmínkou a pod. 218
 p o d p o ř i t i, spr. udělití podporu, podporovati 187
 pohubnouti, p o h u b n u l, spr. pohubl 18
 po každé, nespr. p o k a ž d é 26
 pokladník, fem. pokladní 143
 pole; na poli, v. na
 polír, etymol. 1 n.
 polský, stč. = polní 102
 p o m e j e, spr. pomýje 18
 porodník, fem. porodní lékařka 143
 portáš, etymol. 49 n.
 p o r t r é t, spr. portret 17
 porybiti se, porybilo se, je porybino 99, 255
 pořádek slov; nesprávný v „Prame-nech“ J. Kratochvíla 20, v „Basiljských zvonech“ L. Aragona v překladě A. Paličky 284; nesprávné kladení slov příklonných 20, 219 n.; nespr. se klade se po pause 87; nevhodný 87; nesprávný (opustil vlastníma rukama vydřený domeček a pod. m. domeček vydřený) 187
 p o s t r a n ě k, spr. postranek 17
 p o s u n ě k, spr. posunek 17
 poté, nespr. p o t é 285
 potřebovati něco, spr. něčeho 19 n.
 p o u ť, spr. pout 18
 použití, používati něco, spr. něčeho 185, 223
 p o v ě t š i n o u, spr. většinou 291
 povzněsti, v p o v z n e š e n é n á l a d ě, spr. povznesené 19
 pozůstávati; do bytu, jenž p o z ů s t á v a l z jediného pokoje, spr. do bytu o jediném pokoji a pod. 252
 práce, etymol. 276; dat. pl. pracím, nespr. p r a c e m 46
 prašitba, druhé kopání vinice, slc., etymol. 82

pratať, slc.; pratať sa, slc., etymol. 276

pravopis; První Císařství a pod., spr. první císařství 285, Svátá Trojice, spr. svatá 251, Republika česko-slovenská, spr. republika Česko-slovenská 189, 190, Vzkříšení, spr. vzkříšení 18, Národ Český, spr. národ český 52, vévoda Brabantský, spr. brabantský 220, Okresní úřad, spr. okresní 52, Jednota — Jednota Českých bratří 127, Ježíšek (Štědrý večer), ježíšek (štědrovečerní dárek) 129, v slovích rázu církevního (církev, mše sv.) se píší písmena malá 94, Kašpárek (kašpárek) a pod. 169; psaní příslovci (ku podivu, na shledanou a pod.) 17, (po každé a pod.) 26, (přes to, při tom) 87, (jakkak, jakživ a pod.) 123 n., (na boso) 251, (vtom) 252, (naznak, navlas) 253, (zavděk, najevo, poté) 285, jakože 123, kdeže, kamže 164, kdekdo, kdecio i kde kdo, kde co 173, jenjen i jen jen 128, jenomže, jenže 128, kdepak 174, 253, zdali, nespr. z d a - l i 51, 52, jakoby, jako by 123, 251, 285, jasněčervený, jasně červený, blede červený, světle červený a pod. 125; dělení slov (n a d - c h l a, spr. na-dchla a pod.) 19, dělení souhlásk. skupin, jejichž původ není jasný 150 n., 158, 159, dělení složenin 151, 157, 159, snahy o zjednodušení těchto pravidel 63 n., 157 n., o neslabič. předložkách 152 n., „Jak dělit slova“ od O. Moravce-Robura 149 n.; vláský, vláský 106, veský, ruský, Plaská ulice (ne ss!) 106, knížetský, zvířecký 106, radhošťský, konopištský 106, rožmberský, durynský 112 n., jablůnka, lid. jablůnka, choceňský, lid. chocenský 106; o pravopisných znalostech žáků z poslední třídy obecné školy 287 n.; o pravopise českém a něm. 193 n.; -ej- v slovech, jako kejkle, kejhati a pod. 211 n.; i po k v kikiriki a v slovech cizích (kismet a pod.) 213, 214; psaní dvojitých písmen (kabala, kabbala a pod.) 167 n., dvojí s v cizích slovech (kasa a pod.) 172 n.,

Illyr a pod. 77, jola, jolla 130, kerrie, kerie 212; k a c v slovech cizích (calcium, calcium a pod.) 167 n., 169, 214; psaní cizích slov s řec. th 17 n., 173; přepis japonských slov do češtiny 67 n.; latinské předpony il-, im-, in-, ir- (před následuj. l, m, n, r) 77 n.; jedno-ramenný, jednojmenný, jinostranný (se 2 n) 128, 129; „Pravopisný slovníček pro potřebu školní i soukromou“ od J. S. Hanáka a F. Mika 24 n., nepřesnost „Pravidel“ při výkladě o skloňování jmen typu Máňa 138, 170 n.; ia, iá i ija, ijá 76, s p o c e n ý, s k ř í ž i t i, spr. zpocený, zkrřížiti 18, držka, drška, spr. drška 17, nevinost, spr. nevinost, o š u m n ě l ý, spr. ošumělý, p o s t r a n ě k, spr. postranek, p o s u n ě k, spr. posunek 17, pout 18, rozlobiti se, spr. rozzlobiti se 17, silhueta, spr. silueta 18, t l o u š t k a, spr. tloušťka, n e š t o v i c e, spr. neštovice 284, v y j í ž d k a, spr. vyjiždka 17, c e n n i n a, spr. cennina 25, K r i s t ý n a, Š e b e s t y á n, spr. Kristina, Šebestián 284; s l é z a t i pobřeží, spr. zlézati 284; v. časování, interpunkce, kvantita, skloňování; v. také jednotlivá hesla

p r e m i e, spr. prémie 192
problém, jako výraz neurčitosti 265, 269, 270⁴
p r o c i t a t i, spr. procítati 18
pronajmouti a najmouti 186
propásti, význam 47
p r o ř í d l ý, spr. prořídly 87
p r o s a d i t i, spr. domoci se, dosáhnouti, provésti 19
prosinec, etymol. 66, 67
prostý, v složen., jako jeduprostý 128
proudy, jako výraz neurčitosti 264
p r o v é s t i z a t č e n í, u v ě z n ě n í, l. zatknouti, uvězniti 218
p r t a t i, p r t á k, p r t á k, etymol. 276
p r v ý; v p r v ě ř a d ě, spr. především 19, 186, 252
p ř e d h á z e t i n ě ě c e m u, spr. něco 185
p ř e d l o ž k y; matení s a z 18, 32; typu na poli 131 n., kromě, vůči, k vůli 134; neslabičné při dělení slov 152 n.; o s a k. m. s lok. na otázku

kdy (o vánoce, o Dušičky a pod.) 163 n., 256; zaměňování o, ob 164; jinak v. jednotné předložky

předmět, stejný u dvou souřadně spojených sloves, z nichž každé má jinou vazbu (Lid. chtěla volal po jedné straně, spr. chtěl jednu stranu a volal po ní) 242 n.

předpoklady, jako výraz neurčitosti 265

předpony; lat. il-, im-, in-, ir- před následuj. l, m, n, r, pravopis 77 n.; chybná vokalisace (otevíraly, spr. otvíraly) 251

předřečník, spr. předcházející řečník 19

přeháněti; přeháněl význam, spr. přepínal, zveličoval 251; s přehnanými projevy, spr. nemírnými a pod. 19, přehnaný žert, spr. hrubý, silný 252

překládání cizích jmen; nepřekládání je nesprávné (v Baselu, spr. Basileji a pod.) 32; překládání příměním z češtiny do němčiny a naopak 176 n.

přepjetí, spr. přepětí 17

přes, předl., přesto, spr. přes to 17, 87

přezdívky; studentské v Lipníku nad Bečvou 176

přezůvky, spr. přezuvky 252

příbor (stolní), z rušt. 97 n.

příborník = kredenc 98

přídavná jména; v doplňku nespr. v tvaru určitém m. neurčitým (byla zaražena, spr. zaražena a pod.) 86, 253, a opačně (nebyly by uskutečnitelné, spr. uskutečnitelné 218; — s příponou -ský: vyjadřují vztah k druhu (ženský pláč), s příp. -ův, -in k jednotlivci (ženin pláč) 99, podobně i u jmen osobních vlastních 100 n.; zpodstatnělá (hostinský, panská, mělnické) 104; pardubský - pardubický, jický - jičínský atd. (převahy nabývají tvary delší) 102, 156; Rožmberk: rožmberský a pod. (bez k, g) 112 n.

přijímač, ale přijímačka 189

přijmouti, nespr. přijati 18, 252

příklonky (se, si, mu atd.), nesprávně jich kladení 20, 219 n.

přikvačiti, slc. prikvačiti, prikvačít, etymol. 47

příležitost, spr. povoz (našla jsem příležitost) 86

přípony; tvořící jména obyvatelská (Korejec, Moravan a pod.) 3 n., ná-zvy vsí a hradů (Opatovice, Krakov a pod.) 92; dvojí přípony u slova téhož významu (kalhotář, řidč. kalhotník) 169; přípony mineralogického názvosloví 207; jinak v. jednotlivá hesla příponová

přirozeně, spr. zajisté, ovšem 19

příslovce; chybně se užívá příslovce vztažného m. ukazovacího (Octli se na dvoře statku, kde se zastavili, spr. na dvoře statku a tam se zastavili) 85 n.; příslov. určení času výrazem o s ak. m. s lok. (o vánoce, o Dušičky a pod.) 163 n., 256; o psaní příslovci (ku podivu, na shledanou) v. pravopis

přívěra 31

přívlastek za svým jménem, není-li to přívl. volný, se neodděluje čárkou (Vraceli se do statku po cestách, vroubených...; trs líšek, vyrůstajících, spr. po cestách vroubených; líšek vyrůstajících a pod.) 85, 154

přízvuk, nepřízvučná předl. ku při čtení matematické úměry (á ku bé atd.) 115 n., 117, 119, 120, 121

Pšov, etymol. 177

ptáčníčiti 21

purpur, etymol. 144

pytel, s pytly, spr. s pytli 18, 253

R

radio-, v složeninách (radioprůmysl a pod., nespr.) 27

radiologie, snahy o počestění 95 n.

rathouz 11

rdoušení, spr. rdoušení 19

redikať sa, slc., etymol. 47 n.

redykat, val., etymol. 81

republika Česko-slovenská, nespr. Republika česko-slovenská 189, 190

rod; mask. -ík, fem. -ice (zlatník - zlatnice, nespr. žena zlatník), někdy se fem. tvoří jinak: pokladník - pokladní (pokladnice je skříňka na peníze), fortník - fortnýřka

(fortnice — malá fortna), porodník - porodní lékařka, slc. mask. -ník, fem. -nička (pokladnička, školnička a pod.) 143; doktor, spr. doktor-ka (jde-li o ženu) 185; paní Simonidze, spr. Simonidzeová a pod. 285, při silném vzrušení se užívá o osobách ženských jmen mužských (Manoušek, Marouš a pod.) 230
 roengen, snahy o počestí 95 n.
 rozčítati se, spr. rozčítati 251
 rozdělovací znaménka, v. interpunkce
 rozklížit, nespr. rozklížit 26
 rozliv 21
 rozlobiti se, spr. rozzlobiti se 17
 rozsevač, nespr. rozsevač 285
 rozuměti, 3. pl. rozumějí, nespr.
 rozumí 18
 ruměnný, spr. ruměný 17
 rumigat, přezvykovati, val., etymol. 81
 rumunština; rumunská slova v pastýřském názvosloví na Morav. Valašsku 80 n., v slc. 82
 rusismy; v „Pramenech“ J. Kopty (rubáška, batuška, artěčik atd.) 20 n.

Ř

řada; řada politiků a pod., spr. mnoho 186; v první řadě, spr. především 19, 186, 252; jako výraz neurčitosti 261
 řaditi se, jejich odboj se řadil za tohoto rváče, spr. se stavěl 19
 říjen, etymol. 66, 67
 římsko-katolický, spr. římskokatolický 190
 říven, doba říje 66
 řku; jářku, já řku i já-řku, citosl. 125

S

s, předl., s této ulice zahruli, spr. z této 18, vrátiv se s obchůzky, spr. z obchůzky 32; u sloves zvrátých: minouti se s čím, nespr. čím a pod. 86, 252
 sejmuti, sejmuto, spr. snata 52
 selský, tvoření a význam 109
 sešeriti se, spr. zešeriti se 251
 shromáždiště, spr. shromaždiště 18
 schladiti, spr. zchladiti 252
 -sí, v zájmenech neurčitých, -s jen kn. (kdosi, kdos atd.) 174

sikolec, sikoleč, stč., etymol. 28
 silhueta, spr. silueta 18
 síly, jako výraz neurčitosti 264
 Sklenář, pův. Glaser 176
 sklípek 6, 42

skloňování slov idea 76 n., 136, idealist, invalid 77, jatky 125 n., javor, jawaista 126, jedenadvacet 127, jesep 128, jesuita 128 n., jitrocel 129, jota, junker, junkers 130, kabel 167, kámen 25, 171, karbunkl 168, karmelita 168, 171, kartouza 168, kasematy 168 n., kaša (kasha), karé 169, kabel, kameje, káně, karavanseraj, karborundum, kapuca, kapsle, kasárny 170, kád', kaprad', kaktus, kakadu, kalich, kalvinista, kanoista, kancelista, karikaturista, kariérista, karotis, kataklysm, kataplasma, katecheta, kation 171, katha, kathe-ter, katolikon, kbel 173, kecky, kedluben, kefir 211, kejhle, kejkle, kef, káp, ker(r)ie 212, khedive,, kiks, kilo, kimono, kinema, kino 213, kivi, kitol, kalodium 214, klarinetista, klasicista 211, kláves(a), klavikordion, klavirista 272, klej, kleně 273, klerus, klerik, klest, kleště 274, Konstanca 291 n., man-žel 46, násep 25, nemoc 252, pytel 18, 253, uzel 18; typu Hradčany (Lány) 13 n., mužských příjmení, typů Baťa, 135 n., 137 n., domácích jmen ženských (Máňa a pod.) 136, 138, 170 n. (nepřesnost „Pravidel“ v této věci 138, 170 n.) jmen typu Troja 136, 139; 2. p. pl. podst. jmen na -ch (do svátkůch, moc koštěch, klíče vot kolnách), plzeň. 165 n.; skloňování jmen osobních vlastních se lišívá od skloňování příslušných jmen obecných (vít-větru, smrt - smrti, ale Vít - Vítro, Smrt - Smrta - Smrtovi) 138; kosi (nom.), kosy (ak.) 197; zájmen já 18, 121 n., on, ona, ono 18 n., 25 n., její(ž), jich, jejich 18, 128, 285, můj, tvůj, svůj 18, 52, 218, týž, tentýž 218, 253, 285; číslovky tři 32

-sko, příp., tvoří jména zemí (Rumun - Rumunsko) 3

skolostinej, dial. 292
 skoloubit se, dial. 98, 292

skoroubit se, dial. 292
 skotský hnůj, stč. 103
 skřížiti cestu, spr. zkrřížiti 18
 skutečnost, jako výraz neurčitosti 266, 269
 -ský, příp., význam, tvoření 6, 99 n.
 slaměný = nepravý, nastrčený a pod. 2; slaměná vdova, etymol. 2
 Slavia, gen. Slavie 136, 139
 slézati; slézal strmá pobřeží, spr. zlézal 284
 slovenština; slova původu rumunského 80 n., 82
 slovesné podstatné jméno, v složeninách (dobrodiní) 28; zbytečné kupení podst. jmen slovesných (po dokončení projednávání rozpočtu, l. až bude rozpočet projednán) 45; po předložce k ve významu „co lze učiniti“ a pod., nespr. (není k vydržení a pod.) 19, 166 n., 291
 sloveso; dvě souřadně spojená slovesa s rozličnou vazbou a jeden předmět (Lid chtěl a volal po jedné straně, spr. chtěl jednu stranu a volal po ní a pod.) 242 n.; v časování, iterativa, vazby, vid
 slovniština; slovinská slova původu českého 10
 -sloví, v složeninách (bohosloví) 27
 slovník; výklady slov 1 n., 6 n., 10 n., 41 n., 46 n., 78 n., 80 n., 142 n., 156 n., 175 n., 274 n.; poznámky k „Příručnímu slovníku jazyka českého“ 76 n., 121 n., 166 n., 210 n., 271 n., odpověď na Trávníčkův posudek „PSJČ“ 178 n.; zpráva kanceláře „Slovníku jazyka českého“ 60 n.; „Pravopisný slovníček pro potřebu školní i soukromou“ od J. S. Hanáka a F. Míka 24 n.; slovník „Pramenů“ J. Kratochvíla 19
 slovo; slova slovinská původu českého 10, česká (na Mor. Valašsku) původu rumunského 80 n., slovenská původu rumunského 80 n., 82; slovo mluvené proti slovu psanému 87 n.; slova cizí, složená v. cizí slova, složená slova
 složená slova; v češtině, jich tvoření, která jsou správná a která ne 26 n.; s auto- (autolakovna a pod., nespr.) 27, 187, s jaro- (jaro-

bujný a pod., zastar.) 125, typu Jaromil, Jarmil 247 n., s kamenodělníky 172, s každo- (každodenní) 172, kde- (kdekdo, kdeco) 173, s kino- (kinoherec a pod.) 214, s -mistr (strojmistr a pod.) 27; jasněčervený i jasně červený a pod. 125, jeduplný, jeduprostý a pod. 128, dvě n se píší v přídav. jmenech složených s jedno- (jednoramenný) 128, 129 a s jin- (jinostranný) 129; slova složená se -že se píší dohromady vždy (kamže a pod.) 174; složeniny slovesné se spolu- jsou nespr. (spolupracovali) 186; s předponami il-, im-, in-, ir- v češtině (pravopis!) 77 n; člověk, etymol. 48; svěžitopis, spr. vlastní životopis 86
 smět, 3. pl. smějí, nespr. smí 18
 smolínec, etymol. 207
 Smrt, jméno os., Smrta, Smrtovi (proti smrt — smrti) 138
 snášeti vejce, 1. než klásti vejce (o slepici) 271
 soja, gen. soje 136
 Sokolovna, spr. sokolovna 18
 souviseti, 3. pl. souvisí, nespr. souvisejí 46
 spoceny, spr. zpoceny 18
 spojky; aniž, aniž by 20; a by při příštím sletě jsme mohli, spr. abychem 32; i, v záp. větách ani 76, 86; blíží se často významem citoslovcím, mají-li stylistickou funkci spojovacích výrazů 139
 spojovací výrazy; jejich funkce stylistická (a, i, tak, jářku, tedy, jak je známo a pod. na začátku, pravda, že ano? a pod. na konci věty) 139 n.
 spolehnouti se, spr. spoolehnoti 253
 spolknul, spr. spolkl 18
 spolu- v složeninách slovesných (nespolupracovali, spr. nepracovali spolu a pod.) 186
 srpen, etymol. 66
 Staré Město (pražské), spr. město 220
 stávající (likvidace stávajících organizací), spr. dosavadní, nynější 185

stavěti (se), 3. pl. stavějí (se), nespr. staví (se) 18, 219

stezka 30

stíhač, ale stíhačka 189

Strachkvas, etymol. 248*

středověk, etymol. 276

strunga, branka val., etymol. 81

studentský jazyk; studentské přezdívký (v Lipníku nad Bečvou) 176

-stvo, -ství, příp., složené ze -sk- a -tv- (-tv'j-) 104

superlativ, spojování s přísl. daleko, nespr. 61; nesprávné kladení zájmena ten u superlativu (všechny ženy, i ty neprostší a pod.) 86, 219

Svatá Trojice, spr. svatá 251

Svatá Země, spr. země 220

svatý; Duch svatý, nespr. Duch Svatý 94

světle červený a pod., jako dvě slova 125

svěžívotopis, spr. vlastní životopis 86

svobodárna, l. svobodinec 223

svůj; instr. sg. fem. svojí (svoji tísni), spr. svou 18, svoji (se svoji) m. se svou 52; gen. sg. svojí (do svojí řeči) m. do své 52

Š

-š, příp., u jmen domáckých (Bohuš a pod.) 148

šafanice = zelinářská zahrada; na šafanici, pom. 157

šarháněk (šargan), dial. = trhan 176

Šebestyán, spr. Šebestián 284
šibinek, šibenka = šibenice; na šibinku, pom. 157

šlehačka a šlehanka 223 n.

šlendrian, spr. šlendrián 17

šprým, bujnými šprýmy, spr. šprým y 18

Šťastný, pův. Felix 176

štit, štit, štitary, etymol. 142 n., 143
šúd, etymol. 93

šudlit, šudlič, mor.; šudlati, litomyš., etymol. 93

šudrhož, laš., etymol. 93

šuta, druh ovce, val., etymol. 80

šúty, etymol. 93

švec, vok. ševci, spr. ševče 18, 21
švidroň, dial. = šilhavý 176

T

tak jak tak, přísl. 124

temněti, nespr. teměti 87

ten u superlativu se klade někdy nespr. (všechny ženy, i ty nejprostší a pod.) 86, 219

tento, chybné užívání (zpozoroval... muže. Tento se nenápadně kradl podle domu... a pod.) 32

tentýž; tutěž, spr. touž 218, 285
těsně; těsně u nosu, spr. u samého nosu 252

Tibitanzl, etymol. 281

tloušťka, nespr. tloušťka 284

tón, spr. tón 17

toponomastika (studium místních jmen) a její vztah k dějepiscectví, zejména při studiu slovanské kolonisace 91 n.

tréstka, v. tryska

Troja, gen. Troje 136, skloňování 139
tryska, dial. mor., vl. trýstka, tréstka (tréska), etymol. 30 n.

třeba, je třeba něco, spr. něčeho 20
tři, gen. třech, spr. tří 32

tvoření slov: jména obyvatelská na -ec, -an, -án, -ák (Korejec, Moravan, Amerikán, Rakušák a pod.) 3 n.; tvoření složenin 26 n.; deverbativa na -a (zahrada, opěra a pod.) 31; -ice v názvech vsí 92; tvoření názvů hradů 92; viz přípony a jednotlivá hesla příponová týž, po těchž e, spr. týchž 253

U

učiti se něco, spr. něčemu 20, 32
událost, jako výraz neurčitosti 265

udržitelný; záminka nebyla udržitelna, l. byla nemožná 218

uher — maďar, etymol. 277

uhorka, uharka, uherka, ugorka, slc. = okurka 78 n.

úměra; čtení matematické úměry 115 n.

uměti a dověsti, významový rozdíl 61
umývadlo, spr. umyvadlo 252

únor, etymol. 65

upnouti, upnutý, spr. upiatý 19
uraziti = něm. lid. úrasen? 280

určitý a jistý, při neurčité determinaci, vzájemný poměr 268, 268³
 urda, val., etymol. 81
 uštédřiti něčeho, spr. něco 32
 -ut, příp. (běhutý, tekutý a pod.) 148
 -ův, příp., a její poměr k příp. -ský
 (synova láska, synovská láska) 99,
 100 n.
 úvaha; bráti, přicházeti
 v úvahu 223
 uzal, pl. uzly, nespr. uzle 18
 užívatí něco, spr. něčeho 223

V

v, předl., ve kterém, spr. v kterém
 154
 vakaša, druh ovce, val., etymol. 80
 valcha = mlýn; u valchy, pom. 157
 Vánoce, spr. vánoce 17
 vazby; při slovech dobytí, káti 173,
 nabýti 20, naučiti (se) 20, 21, obdi-
 vovati se 19, 219, okusiti, okoušeti
 62, potřebovati 19, použití 185,
 předcházeti 185, třeba 20, učiti se
 20, 32, udržeti, uštédřiti 32, využití
 290, začínati 46, záležeti, záviseti
 186; vazba osobní m. vazby neosobní
 (byla Janova povinnost m. bylo Janovou povinností) 52,
 byla tma, zima m. bylo 252; chybné
 užívání zájmena tento 32; ne-
 byl k nalezení a pod. m. ne-
 bylo možno nalézt 19, 166 n., 291;
 zdál se býti strašným a pod., spr.
 zdál se strašný 20, 252; dnes
 před stolety, spr. dnes sto let
 32; dáti a nechati s infinitivem 61,
 187; býti z něčeho jelen 128; míti
 pro strach uděláno, nespr. nemíti
 pro s. u. 63, 86; stejný předmět
 u dvou souřadně spojených sloves,
 z nichž každé má jinou vazbu (Lid
 chtěl a volal po jedné
 straně, spr. chtěl jednu stranu a
 volal po ní a pod.) 242 n.; ostatní
 vazby — většinou nespr. — v. pod
 příslušnými hesly; v. též doplněk,
 komparativ, spojky, superlativ,
 věta
 vědět, 3. pl. nevědí, nespr. nevě-
 dějí 46
 vedlejškost, spr. vedlejšnost 177
 věřiti na něco, spr. v něco 223
 vespolnost; jeden druhý, spr. 126

veš, m. vrž (neporozuměním), je to
 siroví jako veš, plzeň. 166
 věta; rozkouskovaná v „Rodném
 kraji“ R. Vincentové (v překladě
 J. Pocha) 85; ve větě záporné se
 klade ani m. i 76, 86, 154
 vetula, jalová koza, val., etymol. 81
 vévoda Brabantský, spr. bra-
 bantský 220
 více se o ně nestaral, spr. již 19;
 více, nejde-li o větší počet, než
 byl předešlý, spr. několik, hodně
 mnoho 186
 vid; iterativum při ději opětovacím
 být vždy nemusí (slyšíme často,
 slyšíme často), významový rozdíl
 256
 Vistuba, nespr. = Vistula, Visla
 224
 Vítr, jméno os., Vítra, Vítrovi (proti
 vítr, větru) 138
 vlašský, vlaský 106
 vlivy, jako výraz neurčitosti 264
 Vojtěch, etymol. 248*
 vokálníký, nespr. vokálický 96
 voština = buňka v plástu 42
 vraceti se, 3. pl. vracejí se, nespr.
 vrací se 291
 vrž, gen. vrží, na chytání ryb, nepo-
 rozuměním veš (je to siroví jako
 veš) plzeň. 166
 v tom; v tom vystoupil jakýsi člo-
 věk, spr. vtom 252
 vůči, spr. proti 19; = v oči 134
 Vuchterle, písařským omylem
 z Buchterl 177
 vyčistěný, spr. vyčištěný 19
 vyhlížeti, vyhlížel rozšafně, spr.
 vypadal 19
 Východní moře, spr. Baltické 223
 vyjížďka, spr. vyjízďka 17
 vykřikník; neprávem schází ve vě-
 tách, jako ale tam nechoďte 22
 výrazivo, spr. výrazové prostřed-
 ky 191 n.
 výsadek = desant, voj. 72 n.
 vysílač, ale vysílačka 189
 Vyskočil, jméno osobní, původ 82
 výslovnost slov bauxit 10, jamboree
 124, japonský a pod. 125, Jave, ja-
 velin, javelský, jazz 126, jersey 128,
 jockey, joga, joujou, jour, joule,
 journal, joviální, Juan, jumper, ju-
 ry 130, juta, Jupiter, Juno 131, kad-

diš, kadet 167, kantina, karmoisin, kasematy 168, kasha, katilinárský 169, karotis, kation 171, kasule, kasa, kasace 172, kasino 173, ketosa 212, kinema, kinematický a pod., kino 213, Ludikar 1, 281, Mary 236, výslovnost cizích přípon -asa, -ase, -asie 172, -on, -ol 173; skupin sh (shoda a pod.): spr. sch (schoda), nespr. zh (zhoda) 44; výslovnost s mezi samohl. v cizích slovech 172 n., řeckého th v cizích slovech 173; označování výslovnosti v „PSJC“ 182

vytýčiti, spr. vytyčiti 17
vyučovati něčemu, nespr. něco 290
využiti něčeho, nespr. něco 290
vyvěžiti(i), mysl. 75, 76
Vzkříšení, v Vzkříšení, spr. vzkříšení 18

vztažná zájmena a příslovce se někdy kladou chybně m. zájm. a přísl. ukazovacích (vypřáhl koně, které přivázal; octlí se na dvoře statku, kde se zastavili m. vypřáhl koně a přivázal je; octlí se na dvoře statku a tam se zastavili a pod.) 85 n.

Z

z, předl., z této ulice zahruli, nespr. s této 18, vrátiv se s obchůzkou, spr. z obchůzky 32; z povzdálí, spr. zpovzdálí 17

zacandati 29

záčerven = červen, stč. 67

začínati práci n. pracovat, nespr. s prací 45; začítí, začla, spr. začala 218

zajíc, etymol. 149

základna, jako výraz neurčitosti 266

zakvačit, slc., etymol. 47

záležeti od něčeho, spr. na něčem 186

zamyšlená; zamyšlená expedice, spr. zamýšlená 192

zaněsti, zanešen, spr. zanesen 252
započítí (manévry započaly po veliké řeči...) spr. (vedle začítí, počítí) 61 n.

zápor, ve větách záporných se klade nic, nikoliv něčeho (nechce opomenouti něčeho, spr. opominout nic a pod.) 45, 219; spojka ani m. i 76, 86, 154

září, etymol. 66, 67

za to, spr. zato = ale, avšak 17

zavděk, nespr. za vděk 285

záviseti od něčeho, spr. na něčem 186, 223

zciřpati, nespr. scipati 284

zdali, nespr. zda-li 51, 52

zdátí se; nespr. s infinit. býti (který se jim zdál býti strašným a pod. m. který se jim zdál strašný) 20, 252

zdroje, jako výraz neurčitosti 264

země Moravskoslezská, nespr. Země moravskoslezská 189

zhasnouti — zhasiti, významový rozdíl 18, 26, 251; zhasínati — zhašeti 86

z hloubi, nespr. z hlouby 87

Zlatý Král, spr. Zlatý král 220

zodpovědnost, l. odpovědnost 26

zoře, u Máchy neut. 145

zpodstatňování přídavných jmen na -ský (hostinský, panská, mělnické) 104

zpropitné, etymol., pravopis (spropitné?) 188 n., 197

zprostiti, nespr. sprostiti 284

zprostředkovaný, nespr. sprostředkovaný 284

Ž

žahour 283

žaluzie, jalousie 124

žaponský atd., viz Japan, japanismus, japonerie 125

žargon (jargon) 125

-že, v složeninách, jako kdeže 174

žena-zlatník, spr. zlatnice 143

živly, jako výraz neurčitosti 264

žonglér i jongleur 130

žoviální i joviální (vysl. žoviální) 130

žurnál i journal 130